

Львівський державний університет
внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО
ВИЯВЛЕННЯ, ПРИПИНЕННЯ ТА ПРЕВЕНЦІЇ
КОРУПЦІЙНИХ ПРОЯВІВ

Матеріали
постійно діючого науково-практичного семінару
24 травня 2019 року

Львів
2019

УДК 34.072.2:[343.35+342.841](477)

П78

Рекомендовано до поширення через мережу Інтернет
Вченою радою факультету № 1
Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол від 13 листопада 2019 р. № 4)

Упорядник:

І. Б. Газдайка-Василишин,
кандидат юридичних наук, доцент

П78 **Проблеми** вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, припинення та превенції корупційних проявів: матеріали постійно діючого науково-практичного семінару (м. Львів, 24 травня 2019 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 154 с.

Матеріали постійно діючого науково-практичного семінару містять тези доповідей та повідомлень, які були оприлюднені й обговорені під час проведення науково-практичного заходу «Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, попередження та припинення корупційних проявів», що відбувся у Львівському державному університеті внутрішніх справ 24 травня 2019 р.

Опубліковано в авторській редакції.

УДК 34.072.2:[343.35+342.841](477)

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2019

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ЯК ЗАПОРУКА УТВЕРДЖЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ

Шановні колеги! Вітаю Вас на щорічному постійно діючому науково-практичному семінарі «Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, припинення та превенції корупційних проявів», який традиційно відбувається у Львівському державному університеті внутрішніх справ. Одним із негативних чинників, який впливає на розвиток демократії в Україні, із значною руйнівною силою, є корупція, що проникла в усі рівні влади. Вона сприяє зниженню міжнародного авторитету нашої держави, розвитку тіньової економіки, підриву довіри громадян до влади тощо. Тому під час підготовки кваліфікованих працівників Національної поліції України насамперед потрібно виховувати у здобувачів вищої освіти нетерпимість до корупційних проявів, а для цього необхідні ґрунтовні знання не лише антикорупційного законодавства та наукових положень, а й розуміння проблем, що виникають у практиці його застосування. Корупція, на жаль, є нормою суспільно-політичного й економічного життя в Україні.

Корупція – це комплексна проблема – соціальна, політична, економічна, правова, моральна, оскільки її вияви є у будь-якій сфері державного та суспільного життя, а відтак її вирішення має також бути комплексним. Поряд із позитивними змінами у господарському та суспільному житті держави, пов'язаними з реформуванням економіки України, її інтеграцією у світову економічну систему, відбувається також зубожіння середнього класу, продовжує ускладнюватись криміногенна ситуація.

Протягом останніх років в сфері розвитку та вдосконалення вітчизняного антикорупційного законодавства ухвалено низку важливих рішень та вжито заходів щодо формування нових структур, які мають запобігати корупції та виявляти і припиняти конкретні корупційні правопорушення. Вдосконалення вітчизняного антикорупційного законодавства неможливе без його узгодження із

законодавством країн Європейського союзу. Експерти Ради Європи неодноразово вказували, що проблема протидії корупції турбує більшість держав. Нині не можна з певністю назвати хоча б одну із розвинутих країн, де ця проблема була би вирішена повністю. Зважаючи на антикорупційні стратегії, спрямовані насамперед на превенцію корупційних проявів, доцільно вживати антикорупційних заходів у всіх галузях, які регулюють соціальні відносини.

Удосконалення та впорядкування законодавства стосовно протидії корупційним проявам – характерна ознака процесу розвитку демократичної правової держави. Особливої актуальності в цьому аспекті набули кримінально-правові заходи протидії незаконному збагаченню. Оскільки рішенням Конституційного суду України норма ст. 368-2 Кримінального кодексу України визнана такою, що не відповідає Конституції України, система протидії корупції в Україні нині позбавлена одного із найважливіших важелів виявлення, припинення та превенції таких корупційних проявів, як незаконне збагачення.

Тому визначення способів удосконалення антикорупційного законодавства, забезпечення єдності його застосування потребує виваженого, відповідального підходу, залучення до участі в цих процесах не лише науковців, а й практиків, представників громадських організацій, населення, оскільки формування демократичної, правової держави – не гасло, а реальний процес, що розпочався. Він має бути успішно продовжений завдяки спільним зусиллям науковців, практиків та європейських експертів.

Щиро бажаю всім присутнім творчого натхнення та успіхів, цікавих ідей, плідної роботи!

Роман Благута,
*кандидат юридичних наук, доцент,
ректор Львівського державного
університету внутрішніх справ,
полковник поліції*

Ангеленюк А.-М. Ю.,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
кримінального процесу та криміналістики
факультету № 1 ПФПНП

Долинюк Х. Т.,
курсант 2-го курсу
факультету № 2 ПФПНП
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ПІД ЧАС ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КЕРІВНИЦТВА ПРОКУРОРОМ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Згідно з кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК) прокурор здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва (ч. 2 ст. 36 КПК) [1].

Питання діяльності прокурора були предметом досліджень таких науковців, як Ю. Грошевий, М. Косюта, О. Ларін, В. Савицький. Вказане питання активно обговорюється і є предметом дослідження багатьох сучасних науковців і практиків. Також свої міркування з цього приводу в наукових статтях висловлювали О. Геселев, О. Толочко, М. Реденко, В. Півненко, В. Юрчишин, В. Корж, В. Комарницька та інші.

Процесуальний статус прокурора у кримінальному провадженні визначається передусім КПК та Законом України «Про прокуратуру», згідно з яким до функцій органів прокуратури належать: підтримання державного обвинувачення в суді; представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках; нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове

слідство; нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також під час застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [2].

Здійснення прокурором процесуального керівництва досудовим розслідуванням законодавець не розглядає як нову функцію прокуратури, а визначає її як складову конституційної функції нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство [3]. Зауважимо, що законодавець України переніс основну відповідальність за результати розслідування на прокурора, зобов'язавши його забезпечити швидке, повне і неупереджене розслідування правопорушення. Нова роль щодо забезпечення законності в кримінальному провадженні визначена для прокурора як сильного і незалежного його учасника, рушійної сили кримінального процесу [4].

Функцію процесуального керівництва не можна зводити до способу здійснення прокурорського нагляду, оскільки зміст і завдання процесуального керівництва і прокурорського нагляду є різними. Термін «керівництво» можна розтлумачити як діяльність керівника щодо спрямування процесу, вплив на розвиток, стан чого-небудь [5, с. 425]. «Керівництво» охоплює право керівника давати вказівки, розпорядження, втручатися у безпосередню діяльність підконтрольного органу чи посадової особи, спрямовувати її, доручати здійснення певних завдань або самостійно їх виконувати. Особа ж, яка здійснює нагляд, таких повноважень не має. Наглядати означає слідкувати за чиеюсь діяльністю, забезпечувати порядок.

Для успішного виконання вказаного обов'язку законодавець України наділив особу, яка здійснює повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні, правом процесуального керівництва досудовим розслідуванням та запровадив у кримінальний процес принципи «незмінності прокурора» і «самостійності прокурора» (чч. 1, 2 ст. 36, ч. 2 ст. 37 КПК України) [1]. Так, тепер

прокурор не тільки наглядає за законністю, а й організовує процес досудового розслідування.

Доктрина кримінального процесу, своєю чергою, містить різні погляди на сутність та значення процесуального керівництва. Так, Ю. А. Гришин вважає, що процесуальне керівництво несумісне з прокурорським наглядом [6, с. 301].

Д. М. Мірковець вважає, що в ролі процесуальних керівників можуть виступати лише керівники органів досудового розслідування, яким більш притаманний цей вид процесуальної діяльності. Він пропонує термін «відомчий контроль» замінити терміном «процесуальне керівництво» для характеристики діяльності цих владних суб'єктів досудового розслідування [6, с. 301]. Тобто можна виділити точку зору, відповідно до якої процесуальне керівництво має розглядатися як функція лише керівника органу досудового розслідування.

У своїй роботі С. Тищенко визначає процесуальне керівництво як один із засобів взаємодії прокурора з дізнавачем та слідчим [6, с. 301]. Окрім цього, зустрічається позиція, автори якої взагалі не знаходять ніякої різниці між прокурорським наглядом і прокурорським керівництвом під час проведення досудового розслідування кримінального правопорушення, вважаючи ці два поняття тотожними [6, с. 301]

Враховуючи наведені точки зору, слід наголосити, що процесуальне керівництво досудовим розслідуванням закріплено у законодавстві як форма нагляду прокурором за додержанням законів під час проведення досудового розслідування (ч. 2 ст. 36 КПК) [1]. Найбільш поширеними проявами взаємодії прокурора та слідчого в рамках процесуального керівництва є складання повідомлення про підозру, в подальшому його оголошення; обрання заходу забезпечення, запобіжного заходу. Так, у випадку необхідності отримати слідчому погодження прокурора є ризики існування проявів корупції. Так, наприклад, одним із випадків повідомлення про підозру є наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. Однак, чітко не

визначено критерії достатності, які залежать від суб'єктивної оцінки, яка може бути різною у слідчого та прокурора. Такі ж відмінності у суб'єктивному оцінюванні можуть існувати і під час вибору заходу забезпечення чи запобіжного заходу.

З метою зменшення корупційних проявів під час процесуального керівництва, слід зменшити наявність невизначеностей у нормах законодавства, зокрема КПК. Окрім того, можна внести зміни щодо повноважень слідчого та прокурора, а саме надати можливість приймати рішення слідчому самостійно, не потребуючи погоджень, як це закріплено згідно з чинним законодавством. Однак, залишити прокурору повноваження проводити ці дії за власної ініціативи. Оскільки самостійність рішення призводить до особистої відповідальності за його прийняття і виключає перекладання її на когось іншого, відтак, як наслідок, максимально зменшує можливість існування корупційних проявів як таких.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

2. Про прокуратуру: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#n6>

3. Шульган І. І. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням як окрема функція органів прокуратури. *Lviv Polytechnic National University Institutional Repository*. 2016. С. 516–520.

4. Руденко М. В. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням як нова функція прокуратури України: поняття, зміст і структура. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 1. С. 160–168.

5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.

6. Голосов С. С. Процесуальне керівництво прокурором на стадії досудового розслідування. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип. № 55. С. 300–307.

Бесага І. В.,
викладач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПНП
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРОГАЛИНИ У ОСВІТНЬОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ЯК СПРИЯТЛИВИЙ ЧИННИК ДЛЯ КОРУПЦІЇ

Реформа вищої освіти в Україні, зокрема приведення у відповідність до сучасних стандартів освіти умов та порядку присудження наукових ступенів, зумовлена, як нам видається, також необхідністю зменшення рівня корупційних проявів у цій сфері. Недоліки нині чинного законодавства у сфері забезпечення якості вищої освіти роблять можливим, в обхід встановленим порядкам та принципам, приймати рішення та вчиняти дії, що в рамках деліктних проваджень кваліфікуються як правопорушення, що пов'язані з корупцією.

Цікавим прикладом у цій ситуації є норми Положення про Спеціалізовану вчену раду, затвердженого наказом МОНмолодьспорт України від 14.09.2011 № 1059 (далі – Положення № 1059(2)) [3] та Положення про експертну раду з питань проведення експертизи дисертаційних робіт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, затвердженого наказом МОНмолодьспорт України від 14.09.2011 № 1058 (далі – Положення № 1058) [4] (Указом Президента України «Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» від 28.02.2013 № 96/2013 утворено Міністерство освіти і науки України та Міністерство молоді та спорту України, реорганізувавши Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України (МОНмолодьспорт України) та Державну службу молоді та спорту України).

Пунктом 6 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 (далі – Порядок № 567) [2] передбачено, що наукові ступені

доктора і кандидата наук присуджують спеціалізовані вчені ради за результатами прилюдного захисту дисертацій. МОН України затверджує рішення спеціалізованих вчених рад про присудження наукових ступенів і видає дипломи доктора та кандидата наук.

Відповідно до пп. 4.6, 4.10 Положення 1059 (2) при позитивному рішенні щодо присудження наукового ступеня приймається висновок ради шляхом відкритого голосування простою більшістю голосів присутніх на засіданні членів ради. Якщо висновок ради недостатньо аргументований, то МОН України може повернути його до ради для доопрацювання або надіслати на додатковий розгляд до іншої ради чи наукової установи.

Як впливає із вищенаведених законодавчих положень, рішення спеціалізованої вченої ради вважається остаточним і не може бути переглянуте іншими органами. Єдиною підставою для відстрочення видачі диплому є недостатня аргументація висновку спеціалізованої вченої ради. Законодавчо також передбачені такі способи для усунення вказаного недоліку, як повернення висновку до ради для доопрацювання або надсилання на додатковий розгляд до іншої ради чи наукової установи. У цьому законодавчому акті не передбачена можливість скасування рішення спеціалізованої вченої ради.

Також ч. 6 ст. 6 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [1] встановлено, що підставою для скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня та видачу відповідного диплома є виявлення академічного плагіату у захищеній дисертації (науковій доповіді). Відповідно, особа, прилюдно захистивши дисертаційну роботу та отримавши рішення спеціалізованої вченої ради, обгрунтовано розраховує на присудження їй наукового ступеня та видачу відповідного диплому.

У той же час, абз. 8 п. 12 Положення № 1058 передбачено, що підставою для скасування рішення спеціалізованої вченої ради і відмови у видачі диплома про науковий ступінь є встановлення факту, що експертизу дисертації у спеціалізованій вченій раді проведено неякісно, висновок зазначеної ради недостатньо аргументований. Це положення суперечить п. 4.10. Положення № 1059 (2).

Отже, у випадку встановлення неякісного проведення експертизи дисертації у спеціалізованій вченій раді чи недостатньої аргументованості її висновків, законодавством передбачено суперечливі правові наслідки за однакових підстав: п. 4.10 Положення № 1059 (2) передбачає повернення його до ради для доопрацювання або надсилання на додатковий розгляд до іншої ради чи наукової установи, а абз. 8 п. 12 Положення № 1058 вказує, що за таких підстав рішення спеціалізованої вченої ради підлягає скасуванню.

Наявність у різних нормативних актах рівної юридичної сили (обидва акти прийняті 14.09.2011 МОНмолодьспорт України та є спеціальними нормативними актами для такого виду правовідносин) відмінних правових положень порушує гарантований вітчизняним та міжнародним законодавством принцип правової визначеності та порушує гарантовані законодавством права та свободи у сфері доступу до вищої освіти. Останнє також є сприятливим чинником для корупції, зокрема при виборі нормативного акта, яким слід керуватися у наведеній нами ситуації.

Водночас варто зазначити, що вищезгаданим Законом України «Про вищу освіту» передбачено функціонування нового Порядку присудження наукових ступенів, що поширюватиметься на здобувачів, що почали роботу над дисертаційним дослідженням після 01.09.2016. Запропонований для громадського обговорення МОН України Проект нового Порядку присудження наукових ступенів (далі – проект № 08/07/16) [5] передбачає єдиною підставою для скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня виявлення академічного плагіату.

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38. Ст. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>

2. Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/567-2013-п>

3. Положення про Спеціалізовану вчену раду: наказ МОНмолодьспорт України від 14.09.2011 № 1059. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1170-11>

4. Положення про експертну раду з питань проведення експертизи дисертаційних робіт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України: наказ МОНмолодьспорт України від 14.09.2011 № 1058. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1167-11>

5. Проект нового Порядку присудження наукових ступенів (проект № 08/07/16). URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuyedo-gromadskogo-obgovorennya-proekt-timchasovogo-poryadku-prisudzhennya-naukovo-osvitnogo-stupenya-doktora-filosofiy>

Братковський В. М.,

кандидат юридичних наук,
в. о. викладача кафедри адміністративного
права та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПНП

Сукмановська Л. М.,

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри адміністративного
права та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПНП
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

**ДО ПИТАННЯ МОМЕНТУ ВИЯВЛЕННЯ
АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ,
ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ КОРУПЦІЄЮ
(В КОНТЕКСТІ НЕСВОЄЧАСНОГО ПОДАННЯ
СУБ'ЄКТАМИ ДЕКЛАРУВАННЯ
БЕЗ ПОВАЖНИХ ПРИЧИН ДЕКЛАРАЦІЇ)**

Останнім часом в Україні спостерігається якісне впровадження антикорупційної реформи. Так, протягом останніх років Верховною Радою України прийнято низку антикорупційних

законів, визначено на законодавчому рівні засади організації та діяльності антикорупційних органів, запроваджено електронне декларування осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, удосконалено засади застосування відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, та корупційні злочини.

Наслідком зазначених дій став прогрес України в рейтингу європейських країн у боротьбі з корупцією. Так, за результатами дослідження міжнародної антикорупційної організації Transparency International, з 2013 року Україна демонструє прогрес у боротьбі з корупцією. Наприклад, за підсумками 2017 року, Україна посіла 130 місце серед 180 країн за індексом сприйняття корупції в державі, а за підсумками 2018 року – 120 місце [1].

Необхідно зауважити, що з усього переліку антикорупційних заходів, що протягом останніх років запроваджувалися в Україні для запобігання та протидії корупції, деякі з них потребують свого доопрацювання. Одним із таких антикорупційних заходів є необхідність удосконалення засад застосування адміністративної відповідальності за несвоєчасне подання без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Відповідно до п. 15 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», суб'єкти декларування – особи, зазначені у пункті 1, підпунктах «а» і «в» пункту 2, пунктах 4 і 5 частини першої статті 3 цього Закону, інші особи, які зобов'язані подавати декларацію відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» [2].

Не вдаючись у конкретизацію усіх суб'єктів декларування, перелік яких передбачений Законом України «Про запобігання корупції», зауважимо, що кожний із них за несвоєчасне подання без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, підлягає адміністративній відповідальності за ч. 1 ст. 172-6 «Порушення вимог фінансового контролю» Кодексу України про

адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). Строки подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зазначені у ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції».

Адміністративні проступки, що передбачені ч. 1 ст. 172-6 КУпАП, законодавцем віднесенні до адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією. Відповідно до положень ст. 38 КУпАП, адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією може бути накладено протягом трьох місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення [3].

Правильно зазначає О. З. Гладун про те, що законодавством не передбачено, протягом якого строку після виявлення корупційного правопорушення уповноважений суб'єкт повинен скласти протокол про адміністративне правопорушення [4, с. 37].

Тому, в контексті ч. 1 ст. 172-6 КУпАП (несвоєчасне подання без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування), на практиці при вирішенні питання щодо визначення моменту виявлення таких адміністративних правопорушень немає однозначності, що також підтверджується судовою практикою.

Так, ознайомившись із текстом Постанови від 11.10.2017 Придніпровського районного суду м. Черкаси, можна зауважити, що у судовому засіданні адвокат ОСОБИ_2, на яку складений протокол про адміністративне правопорушення за ч. 1 ст. 172-6 КУпАП, вказував на те, що необхідно закрити провадження у справі, так як з моменту виявлення правопорушення пройшло три місяці. Датою виявлення було 23.06.2017, тобто наступний день після подачі декларації, що узгоджується із загальними правилами обчислення строків. Крім цього, адвокат звертає увагу, що декларація знаходиться у загальному доступі, тому із вказаної дати компетентні органи можуть притягнути до відповідальності особу, яка подала декларацію. Дослідивши всі обставини справи, суд закрити провадження у справі [5].

Натомість, в іншій справі № 484/1655/19 Первомайським міськрайонним судом Миколаївської області встановлено, що з матеріалів справи вбачається, що моментом виявлення правопорушення в цьому випадку зазначено дату складання протоколу – 06.02.2019, оскільки, як зазначено в протоколі, саме в цей день посадовою особою органу Національної поліції надана оцінка зібраним доказам у їх сукупності. Судом було зазначено, що з цим погодитись не можна, оскільки зазначене не узгоджується з принципом правової визначеності, так як несвочасне проведення ефективної перевірки не може бути підставою для штучного подовження строків, визначених у ст. 38 КУпАП. Таким чином, суд постановив провадження у справі про притягнення ОСОБИ_1 до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172-6 КУпАП, закрити у зв'язку з закінченням строків притягнення до адміністративної відповідальності [6].

Таким чином, із судової практики, вдається виокремити два основні підходи щодо визначення моменту виявлення правопорушення, пов'язаного з корупцією в контексті ч. 1 ст. 172-6 КУпАП. Розглянемо їх детальніше.

1. Моментом виявлення адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172-6 КУпАП, є наступний день після подання декларації на офіційному сайті Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК).

На нашу думку, такий підхід є дискусійним із декількох причин. Згідно з чинним законодавством, компетентні органи не зобов'язані розпочинати проводити перевірку несвочасного подання декларації одразу після її подачі суб'єктом декларування на офіційному сайті НАЗК. Також, відповідно до положень ст. 38 КУпАП, адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією може бути накладено протягом трьох місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення [3]. Якщо припустити, що моментом виявлення правопорушення, передбаченого ч. 1

ст. 172-6 КУпАП, є наступний день після подання декларації на офіційному сайті НАЗК, то в такому випадку норма ст. 38 КУпАП про те, що адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, може бути накладено не пізніше двох років з дня його вчинення втрачає своє законодавче значення, оскільки після спливу трьох місяців з моменту подання декларації притягнути суб'єкта декларування до адміністративної відповідальності не видається можливим.

Необхідно зауважити, що коли йдеться про щорічну декларацію, то виявити факт несвочасного подання декларації можна безпосередньо на офіційному сайті НАЗК, оскільки щорічна декларація подається до 01 квітня кожного календарного року. Тому в разі виявлення порушення зазначеного терміну, уповноважені органи зобов'язані з'ясувати поважність причин порушення строку подання декларації (хвороба, стихійне лихо, проблеми із роботою інформаційного серверу НАЗК та ін.). Якщо ж йдеться про інші типи декларацій (кандидата на посаду, перед звільненням, після звільнення), то в такому випадку встановити факт несвочасного подання декларації в день початку проведення перевірки практично неможливо, оскільки компетентні органи зобов'язані подавати запити до роботодавця суб'єкта декларування для отримання офіційної достовірної інформації про період проведення конкурсу на заміщення вакантної посади, дату прийняття на роботу, дату звільнення суб'єкта декларування тощо.

2. Моментом виявлення адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172-6 КУпАП, є дата складання протоколу про адміністративне правопорушення. Вважаємо, що діяльність органів, що здійснюють перевірку факту несвочасності подання декларацій, розпочинається із збирання, оцінки та перевірки доказів, що, своєю чергою, передусє складанню протоколу про адміністративне правопорушення, який офіційно засвідчує факт неправомірних дій.

Тому, видається, що в більшості випадків дата складання протоколу про адміністративне правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172-6 КУпАП, не може вважатися моментом виявлення адміністративного правопорушення.

Таким чином, вважаємо за необхідне запропонувати підхід, згідно з яким моментом виявлення адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172-6 КУпАП, є день початку проведення перевірки компетентними органами, який розпочинається із офіційного документа про проведення перевірки чи подання запиту до розпорядників інформації про часові межі працевлаштування (звільнення з роботи) суб'єктів декларування для можливості встановлення факту несвоєчасного подання декларації без поважних причин.

1. Рейтинг сприйняття корупції: Україна вже вище, але досі відстає від сусідів. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-47038933>

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 80731-X. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

4. Гладун О. З. Проблемні аспекти провадження у справах про адміністративні корупційні правопорушення. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2013. № 3. С. 34–45.

5. Постанова Придніпровського районного суду м. Черкаси від 11.10.2017 у справі № 711/6134/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/69486545>

6. Постанова Первомайського міськрайонного суду Миколаївської області від 24.04.2019 у справі № 484/1655/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81378381>

Бурда С. Я.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
і кримінології факультету № 1 ПФПНП

Поліщук Н. І.,
ад'юнкт кафедри кримінального права
і кримінології факультету № 1 ПФПНП
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРАВОВА ОСНОВА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ У ЗВ'ЯЗКУ З ХВОРОБОЮ ЗА ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Досліджуючи юридичну природу інституту звільнення від покарання за хворобу, слід зазначити, що в основі формування цього правового інституту лежить ідея гуманізації кримінального законодавства та принцип гуманізму, який є невід'ємною засадою кримінального права. Опираючись на загальноприйняті положення теорії права про поняття правового інституту, звільнення від покарання в зв'язку з хворобою можна визнати таким, який утворює сукупність норм кримінального, кримінально-виконавчого та кримінального процесуального права, що регламентують однорідні суспільні відносини, які складаються в зв'язку із звільненням від покарання через хворобу. Основу досліджуваного інституту становить ст. 84 КК України, яка встановлює правові та медичні підстави звільнення від покарання через хворобу [1]. Окрім того, ст. 154 Кримінально-виконавчого кодексу України регламентує порядок дострокового звільнення від відбування покарання засуджених, які звільняються від відбування покарання через хворобу [2], а ст.ст. 537, 539 КПК України закріплюють повноваження суду з розгляду питань, пов'язаних із звільненням від покарання через хворобу і порядок їх вирішення [3].

Відповідно до чч. 1, 2 ст. 84 КК України та п. 1 ч. 1 ст. 536 КПК України, підставою для порушення питання про

можливість звільнення засудженого від відбування покарання за хворобою є наявність двох обов'язкових умов:

- 1) наявність тяжкої хвороби;
- 2) така хвороба перешкоджає відбуванню покарання.

У юридичній літературі першу умову звільнення від відбування покарання визначають як фізичну або психічну хворобу засудженої особи [4]. Під час застосування звільнення особи від відбування покарання через психічну хворобу суд не уповноважений оцінювати обставини, що стосуються вчиненого злочину, особи винного чи тривалості покарання, оскільки до уваги беруть лише стан психічного здоров'я. У разі звільнення від покарання за іншою тяжкою (фізичною) хворобою, суд також повинен враховувати тяжкість вчиненого злочину, характер захворювання, особу засудженого та інші обставини справи. Зазначена позиція законодавця є виправданою, оскільки психічне захворювання так змінює свідомість засудженого, що він перестає сприймати покарання як певний захід примусу за вчинений злочин. Тобто така особа не здатна повноцінно піддаватись превентивному впливу держави. Тяжке фізичне захворювання не тягне за собою подібних наслідків [5].

Що стосується осіб, які вчинили корупційні злочини та захворіли на психічний розлад після вчинення злочину, то правовою основою їх звільнення є неможливість виконання покарання і досягнення його виправної мети щодо зазначених осіб. У зв'язку з цим слушною видається думка Є. О. Письменського про те, що звільнення від покарання стосовно визначеної категорії осіб обґрунтовується тим, що в результаті наявності психічної хвороби засуджений не здатний як слід усвідомлювати суть обмежень його прав і свобод, зміст виправних і попереджувальних заходів, застосовуваних до нього. Тому подальше відбування покарання для особи, яка захворіла на психічну хворобу, втрачає будь-яку ефективність та доцільність [6, с. 139].

Відповідно до ч. 2 ст. 84 КК України, особа, яка вчинила злочин, може бути звільнена від покарання або від подальшого

його відбування, якщо вона захворіла на іншу тяжку хворобу після вчинення злочину або постановлення вироку. Логічно, що положення цієї статті поширюється і на осіб, які були засуджені за вчинення злочинів, пов'язаних із корупційними діями. Також, окремого дослідження заслуговує питання, коли особа вчиняючи злочин вже мала тяжку (фізичну) хворобу. В такому випадку законодавець не передбачив можливості звільнення від покарання таких осіб, що, на думку багатьох авторів, суперечить принципу гуманізму. Зазначена позиція є незрозумілою, оскільки незалежно від того чи особа захворіла на тяжку хворобу до моменту вчинення злочину, чи після його вчинення, вона, за наявності підстав, передбачених ст. 84 КК України та п. 1. ч. 1 ст. 536 КПК України, має бути звільнена від покарання або його відбування, оскільки тяжкий стан її здоров'я перешкоджатиме здійсненню виправного впливу.

Що стосується засуджених, які захворіли після вчинення злочину на іншу тяжку хворобу (медичну підставу звільнення), то правовою основою їх звільнення від відбування покарання є відсутність можливості в повній мірі застосовувати щодо них основні засоби виправлення, передбачені ч. 3 ст. 6 Кримінально-виконавчого кодексу України. Своєю чергою, неможливість застосування основних засобів виправлення призводить до неможливості досягнення виправної мети покарання щодо тяжкохворих засуджених. Відсутність такої можливості застосування виправного впливу покарання щодо останніх впливає з характеру самої важкої хвороби, що перешкоджає відбуванню покарання.

1. Кримінальний кодекс України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

2. Кримінально-виконавчий кодекс України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

4. Фойницкий И. Я. Курс уголовного судопроизводства: в 2 т. СПб.: Сенатская типография, 1910. Т. 2. 537 с.

5. Шевчишен А. В. Доказування обставин, що є підставою для звільнення від відбування покарання за хворобою за вчинення корупційних злочинів у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. *Збірники наукових праць, матеріали конференцій (семінарів, круглих столів). 10 листопада 2017 року*. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/3803>.

6. Письменський Є. О. Звільнення від відбування покарання за психічною хворобою: кримінально-правові проблеми та шляхи їх розв'язання. *Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство*. 2013. Вип. 714. С. 138–142.

Винник А. О.,
викладач кафедри кримінального права
і кримінології факультету № 1 ПФПНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЇ ЗА ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Правовою основою реагування з боку держави на вчинення корупційних злочинів є Кримінальний кодекс України, який Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» від 18.04.2013 № 222-VII був доповнений таким правовим засобом впливу, як спеціальна конфіскація. Ідея запровадження до кримінального законодавства України вказаного заходу кримінально-правового впливу власне і була продиктована

обраним Україною курсом на євроінтеграцію та, у зв'язку із цим, необхідністю удосконалення законодавства у сфері протидії корупції. Відтак, вказаним законом спеціальна конфіскація була сформульована на законодавчому рівні як інший захід кримінально-правового характеру, основною метою якого було відібрання в особи майна, отриманого злочинним шляхом.

Хоча останні законодавчі зміни редакції ст.ст. 96-1, 96-2 КК України полягали у суттєвому розширенні меж застосування спеціальної конфіскації і дещо спотворили первинну ідею запровадження останньої як заходу боротьби із корупційними проявами, судова практика свідчить, що спеціальна конфіскація активно застосовується під час розгляду кримінальних проваджень по цій категорії справ.

Так, Вироком Маневицького районного суду Волинської області від 04.03.2019 [1] ОСОБУ визнано винуватою у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 369 КК України (пропозиція службовій особі надати їй неправомірну вигоду, а так само надання такої вигоди за вчинення службовою особою в інтересах того, хто пропонує та надає таку вигоду, будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища).

Вказаним Вироком, поряд із призначенням покарання, було вирішено питання про застосування ст.ст. 96-1, 96-2 КК України та на їх підставі конфіскувати в дохід держави грошові кошти у розмірі 500 грн.

За Вироком Луцького міськрайонного суду Волинської області від 04.03.2019 у справі № 161/2534/19 [2] ОСОБА була визнана винною у вчиненні злочину, передбаченому ч. 3 ст. 368-4 КК України. У вказаній справі, керуючись вимогами ст.ст. 96-1, 96-2 КК України, судом була застосована спеціальна конфіскація. Зокрема грошові кошти в сумі 16 000 грн, що були предметом вчинення злочину, конфісковані в дохід держави.

15.01.2019 Ізяславським районним судом Хмельницької області у справі № 675/1046/18 [3] ОСОБУ було визнано винною

у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 369 КК України за те, що він з метою уникнення кримінальної відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення, діючи умисно, усно, в завуальованій формі запропонував ОСОБА 1, який перебуває на посаді слідчого Ізяславського відділення поліції Славутського відділу поліції Головного управління Національної поліції у Хмельницькій області та проводить досудове розслідування кримінального провадження по вказані справі, надати неправомірну вигоду за вирішення питання про непритягнення його до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення та повернення вилученого майна, а саме: грошових коштів та комп'ютерної техніки, а також сприяння продовженню незаконної діяльності, пов'язаної з гральним бізнесом.

Вирішуючи справу по суті, у Вироку суд, відповідно до ст.ст. 96-1, 96-2 КК України, прийняв рішення конфіскувати у власність держави грошові кошти в сумі 5 000 грн.

Вироком Старокостянтинівського районного суду Хмельницької області від 18.03.2019 у справі № 683/2573/18 [4] ОСОБА була визнана винною у вчиненні злочину, передбаченому ч. 2 ст. 309 та ч. 3 ст. 369 КК України

Відповідно до матеріалів провадження, працівниками поліції під час санкціонованого обшуку в квартирі ОСОБИ було виявлено та вилучено три поліетиленових пакети із вмістом подрібненої речовини рослинного походження, а під час обшуку підсобного приміщення за тією ж адресою було виявлено та вилучено ще три поліетиленових пакети із вмістом подрібненої речовини рослинного походження, яка, згідно з висновком експерта, має анатомо-морфологічні ознаки рослини «мак снотворний», містить наркотично-активні алкалоїди опію, морфін, кодеїн і є особливо небезпечним наркотичним засобом – маковою соломою, обіг якого заборонений та загальна маса якого в перерахунку на суху речовину становить 589,09 г, що

є великим розміром, а також пластикову пляшку із вмістом жовто-коричневої рідини із різким запахом, яка, згідно з висновком експерта, є особливо небезпечним наркотичним засобом – концентратом з макової соломи, обіг якого заборонений та маса якого в перерахунку на суху речовину становить 1,202 г.

Крім цього, ОСОБА запропонувала та пообіцяла надати неправомірну вигоду у сумі 3 000 грн за сприяння в уникненні кримінальної відповідальності за ч. 2 ст. 309 КК України по кримінальному провадженню заступнику начальника відділу поліції – начальника сектору кримінальної поліції Старокостянтинівського відділу поліції Головного управління Національної поліції в Хмельницькій області капітану поліції ОСОБА 1.

У своєму Вироку суд, відповідно до ст.ст. 96-1, 96-2 КК України, вирішив конфіскувати у власність держави грошові кошти в сумі 3 000 грн.

Ще одним прикладом застосування спеціальної конфіскації за корупційні злочини можна навести Вирок Слов'янського міськрайонного суду Донецької області від 21.02.2019 у справі № 243/9143/18 [5].

Зокрема, у вказаній справі ОСОБА_1 була визнана винною у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 15, ч. 3 ст. 369 КК України, за те, що 20.07.2018, приблизно о 12 год. 30 хв., ОСОБА_1, перебуваючи у службовому кабінеті начальника Відділення безпеки дорожнього руху Батальйону патрульної поліції в містах Краматорськ та Слов'янськ Управління патрульної поліції в Донецькій області Департаменту патрульної поліції ОСОБА_4, що розташований на другому поверсі адміністративної будівлі Батальйону патрульної поліції в містах Краматорськ та Слов'янськ Управління патрульної поліції в Донецькій області Департаменту патрульної поліції за адресою: Донецька область, м. Слов'янськ, вул. Солов'яненка,

буд. 5, продовжуючи реалізовувати свій злочинний намір, спрямований на надання неправомірної вигоди службовій особі, діючи умисно, усвідомлюючи, що ОСОБА_3 є службовою особою, яка займає відповідальне становище, надав йому неправомірну вигоду у вигляді грошових коштів у сумі 10 000 грн за вчинення службовою особою дій з використанням службового становища, а саме за погодження Проекту і Схеми організації дорожнього руху на автомобільних дорогах, вулицях, залізничних переїздах та стоянки транспортних засобів, прилеглої до магазину ТОВ «АТБ-Маркет», що розташований за адресою: Донецька область, м. Слов'янськ, пл. Привокзальна, буд. 6, яку ОСОБА_3 приймати відмовився.

За результатами розгляду справи було ухвалено Вирок, яким, на підставі ст.ст. 96-1, 96-2 КК України, суд застосував спеціальну конфіскацію грошових коштів в сумі 10 000 (десять тисяч) гривень

1. Вирок Маневецького районного суду Волинської області від 04.03.2019. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80247637>

2. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 04.03.2019. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80247389#>

3. Вирок Ізяславський районний суд Хмельницької області від 15.01.2019. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79212720>

4. Вирок Старокостянтинівського районного суду Хмельницької області від 18.03.2019. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80500577>

5. Слов'янський міськрайонний суд Донецької області від 21.02.2019. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79993251>

Висоцька І. Б.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку
факультету управління та економічної безпеки
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

КОРУПЦІЯ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ

Корупція в Україні – це не просто соціально-економічний феномен, присутній у різній мірі сьогодні в багатьох країнах світу. Це система стосунків, які пронизували всі сфери життя суспільства, в тому числі і економічну. До 2014 р. Україна сприймалась як одна з найбільш корумпованих країн у світі, займаючи 144 місце за цим показником у світі. У світовому Індексі сприйняття корупції за 2018 рік Україна отримала 32 бали зі 100 можливих, посівши при цьому разом із Малі, Малаві та Ліберією 122 місце зі 176 країн. Такий рівень корупції загрожує політичній та економічній стабільності України. Проте, нинішні 32 бали все ж вселяють надію, оскільки Україна вперше потрапила у групу країн, які «намагаються боротися з корупцією», це діапазон від 31 до 60 балів.

Вплив корупції на економіку є особливо небезпечним. Корупція нівелює економічну політику держави, створює підґрунтя для зростання тіньової економіки, як наслідок – масо порушення податкового законодавства та правил ведення підприємницької діяльності. Серед негативних наслідків корупції для економіки необхідно виокремити такі: розширення тіньової економіки, порушення конкурентних механізмів ринку, неефективне використання бюджетних коштів, підвищення цін за рахунок збільшення «корупційних витрат», погіршення інвестиційного клімату. Розглянемо кожен напрям окремо.

Зростання рівня тіньової економіки. Тіньова економіка має негативні наслідки як для держави, так і для суспільства

загалом. Протягом останніх років рівень тіньової економіки знизився. Так, якщо у 2014 р. рівень тіньової економіки становив 43% ВВП, то у 2018 р. знизився до 32%. Серед основних причин зниження тінізації економіки можна виокремити такі: досягнення відносної макроекономічної стабілізації та зниження рівня інфляції, мінімізація корупційних схем у газовій сфері, вдосконалення податкового адміністрування, зокрема ПДВ, покращення умов ведення бізнесу (за останні чотири роки Україна піднялася в рейтингу Doing Business Світового Банку на 38 позицій із 112 місця у 2014 році до 76 місця у 2018 році.).

Порушення конкурентних механізмів ринку. Проведення непрозорих тендерів держзакупівель призвели до того, що державні замовлення, а, відповідно, і бюджетні кошти отримував не той, хто конкурентоспроможний, а той, хто незаконно зміг отримати переваги. Це спричиняє зниження ефективності ринку та дискредитацію ідей ринкової конкуренції.

Неефективне використання бюджетних коштів. Корупція негативно впливає як на доходи, так і на витрати державного бюджету. Із збільшенням рівня корупції у державі зменшуються надходження до бюджету. Зниження корупційного рейтингу на одну позицію зменшує доходи держави на 1,71–2,51% ВВП. За розрахунками МВФ, зростання корупції на одиницю відповідає зменшенню відношення таких витрат на 1,32–2,19% ВВП.

Погіршення інвестиційного клімату. Іноземні інвестиції є дуже чутливими до корупції. Зростання корупції навіть сильніше скорочує прямі іноземні інвестиції, ніж співставне підвищення податків. Розглядаючи корупцію як своєрідний додатковий «податок» на бізнес, іноземні інвестори вважають, що кожне збільшення ставки цього «податку» на один відсоток скорочує вплив прямих інвестицій в країну на 5 відсотків.

Корупція – системне суспільне, явище, що виникало протягом тривалого періоду, тому, щоб побороти його, необхідно

чимало зусиль та часу. Протягом останніх 5 років спостерігається поступ у антикорупційній боротьбі. Проте цей поступ незначний, а сучасне суспільство потребує більш результативних дій з боку держави.

1. Індекс сприйняття корупції – 2018. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2018/>

2. Висоцька І. Б., Висоцький В. М. Корупція в Україні: сутність та наслідки для економіки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія економічна. 2017. Вип. 1. С. 37–46.

Висоцький В. М.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ПФПНП
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ПІДВИЩЕННЯ ЗАРОБІТНИХ ПЛАТ ПУБЛІЧНИМ СЛУЖБОВЦЯМ ЯК ФАКТОР ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Розв'язання проблеми корупції є одним із пріоритетів для українського суспільства на сьогоднішньому етапі розвитку держави [1]. Корупція перетворилася на серйозну загрозу верховенству закону, демократичним перетворенням і правам людини, призвела до важких соціальних наслідків, підриває довіру до влади, веде до деградації соціуму, політичних і соціально-економічних відносин, завдає серйозної шкоди іміджу і престижу України на міжнародній арені [2]. За даними досліджень Індексу сприйняття корупції, що проводяться Transparency International,

українці вважають свою державу однією з найбільш корумпованих у світі: у 2012 і 2013 роках держава займала 144 місце із 176 країн, в яких проводилися дослідження. Такий високий показник сприйняття корупції громадянами пояснюється відсутністю дієвих реформ у сфері протидії корупції.

До сьогодні українська влада розглядає низькі заробітні плати як один із ймовірних факторів, що призводить до корупції у державному секторі, і отже спеціально включала заходи з підвищення рівня заробітної плати як складові національних антикорупційних стратегій (Концепції боротьби з корупцією на 1998–2005 роки і Концепції подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності» 2006 року). Аналогічний підхід було запропоновано також і в Національній антикорупційній стратегії на 2011–2015 роки. У ній визнано зв'язок між невідповідністю рівня оплати праці осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, обсягу їх повноважень та недостатнього рівня доброчесності таких осіб поширенням корупції в державі. У сфері забезпечення доброчесності на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування Національна антикорупційна стратегія 2011 року передбачала серед іншого оптимізацію співвідношення рівня базової заробітної плати (посадового окладу) залежно від складності роботи і рівня відповідальності за конкретною посадою та додаткової заробітної плати (премій, надбавок), яка встановлюватиметься за результатами оцінки діяльності на розсуд керівництва [3].

У Антикорупційній стратегії на 2014–2017 роки одним із першочергових заходів із запобігання та протидії корупції визначено створення системи доброчесної та професійної публічної служби відповідно до міжнародних стандартів шляхом реформування системи оплати праці публічних службовців шляхом істотного підвищення рівня посадових окладів (з урахуванням рівня оплати праці на аналогічних посадах у приватному секторі), скасування або значного обмеження премій (додаткових виплат), які розподіляються на розсуд керівництва, скасування необґрунтованих пільг і переваг [1].

З огляду на це, важливою проблемою, що постає перед дослідниками феномена корупційної поведінки, є відповідь на запитання: чи здатна «висока» заробітна плата в державному секторі запобігати (тією чи іншою мірою) корупції? [4]. Сьогодні на це питання не можна дати однозначної відповіді. В Україні побутує думка, що майже всі проблеми корумпованості державних службовців пов'язані з їх невеликим доходом. Маленькі зарплати спонукають їх шукати додаткові джерела заробітку, в тому числі й використовуючи наявні у них повноваження.

Проте необхідно зазначити, що, на думку багатьох дослідників, підвищення заробітної плати посадових осіб не може розглядатися як самодостатній захід з подолання корупції та підвищення ефективності управління. Ця умова, безперечно, необхідна, однак явно недостатня. Теоретичні і експериментальні роботи підтверджують висловлювану експертами з боротьби з корупцією думку про те, що збільшення зарплати може і не мати істотного впливу на скорочення корупції, хоча низькі зарплати, як правило, супроводжуються значною корупційною активністю. Тільки поєднання збільшення зарплати (або відносного збільшення зарплати) з комплексом інших заходів, включаючи репресії за корупційну активність, зміна поняття справедливої і несправедливої зарплати в очах суспільства, введення систем соціальних гарантій як доповнення до зарплати тощо можуть зіграти істотну роль у скороченні корупції [5, с. 261].

На нашу думку, оплата праці не є визначальним чинником протидії корупції. Саме лише належна заробітна плата не змінить ставлення посадової особи до корупційних дій, а лише зупинить тих осіб, які вчиняють корупційні дії у зв'язку із недостатнім фінансуванням. Проте гідна оплата праці разом із іншими антикорупційними заходами може забезпечити належну поведінку осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

1. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки: Закон України

від 14.10.2014 № 1699-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>

2. П'ясецька-Устич С. В. Теоретичні аспекти аналізу корупції як системного явища в сучасній українській економіці. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 28-1. С. 19–26.

3. Про Національну антикорупційну стратегію на 2011–2015 роки: Указ Президента України від 21.10.2011 № 1001/2011. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1001/2011>

4. Вплив економічних чинників на протидію корупції. URL: https://nazk.gov.ua/sites/default/files/docs/nazk_files/doslidzhennya/14.pdf

5. Волянська О. В. Основні підходи до оцінювання впливу заробітної плати на ефективність поведінки державних службовців: соціологічний аналіз. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. Х., 2013. № 5. С. 255–262.

Височанський М. Р.,
Головний оперуповноважений
відділу протидії хабарництва
Управління оперативних розробок
Департаменту захисту економіки
(Національна поліція України)

КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ

Однією з проблем, що існують на сучасному етапі розвитку України, є корупція, що безперечно пояснює посилену увагу щодо цього у державі. Слід зауважити, що корупція як явище присутнє у всіх сферах життєдіяльності людини, чим також визначається ступінь її небезпечності.

Враховуючи дані щодо індексу сприйняття корупції в Україні за 2018 рік, держава дещо покращила свої показники

порівняно з попереднім роком. Так, її результат є 32 бали та 120 місце серед 180 країн. Таким чином Україна піднялася на 10 місць (результат за 2017 рік це 30 балів, 130 місце) [1]. Однак, ситуація, попри покращення, надалі залишається невтішною.

Актуальних питань забезпечення економічної безпеки та стабільності країни в своїх наукових публікаціях торкаються Л. Абалкін, І. Бінько, В. Богомолів, Б. Бузан, О. Возженіков, В. Геєць, А. Градов, Б. Грієр, Б. Губський, Г. Гутман, Д. Голден, В. Загашвілі, Т. Клебанова, Л. Олвей, В. Савін, В. Сенчагов, В. Тамбовцев, В. Шлемко, В. Шульга, Н. Юрків та інші [2, с. 14].

З метою глибшого розуміння проблеми корупції в контексті загрози економічній безпеці слід визначити у понятійному форматі значення як корупції, так і економічної безпеки.

Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки або пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка або пропозиція чи надання неправомірної вигоди службовій особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [3].

Поняття економічної безпеки не є чітко визначеним у законодавстві України, тому у науковій літературі є декілька визначень цього поняття. Однак більшість визначень економічної безпеки передбачають виділення в цій категорії об'єкту впливу (економічних інтересів) та факторів впливу (економічних загроз), тому слід відображати економічну безпеку з точки зору уникнення можливих економічних загроз для країни і захисту інтересів держави на всіх рівнях [2, с. 17].

Розрізняють зовнішні та внутрішні загрози економічній безпеці.

Так, Н. Я. Юрків пропонує перелік внутрішніх загроз економічній безпеці суб'єктів реального сектора економіки,

згрупованих за видами (екологічні, політичні, фінансові, соціальні, виробничі, правові). Також останнім визначено, які саме загрози відносяться до правових:

- корупція в управлінській сфері;
- масове порушення прав споживачів;
- недосконалість національного законодавства, пов'язаного з регулюванням економічних процесів;
- високий ступінь галузевого лобізму при прийнятті управлінських рішень;
- зростання «тіньової» економіки, посилення її криміналізації;
- зростання економічних злочинів, ошукання населення довірчими товариствами;
- недосконалість державного управління приватизаційними процесами, зловживання у цій сфері [4, с. 204–205].

Слід зауважити, що економічна безпека є складовою національної безпеки, відповідно корупцію можна визначати як загрозу національної безпеки України.

Зазначимо, що у разі розуміння корупції як внутрішньої загрози економічної та національної безпеки України, боротьба з нею займає, без перебільшення, стратегічне значення у досягненні розквіту України в рамках процесів глобалізації, що відбуваються на цьому етапі у світі.

Вважаю, що зменшити прояви корупції можливо звернувши увагу на виховання правосвідомості суспільства, а саме молоді. Зокрема, слід звернути увагу на освітній процес у державі та виховувати у зазначеному ракурсі наступні покоління. Окрім зазначеного також необхідно покращити соціальне забезпечення населення України.

1. Трансперенсі Інтернешнл Україна / Індекс сприйняття корупції 2018. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryinyattya-koruptsiyi-2018>

2. Економічна безпека України: монографія / В. Г. Федоренко, І. М. Грищенко, О. Ф. Новікова, О. В. Ольшанська, А. О. Мельник,

Т. Є. Воронкова, М. П. Денисенко, М. І. Фащевський, Р. А. Махія, Н. Г. Джинчарадзе, І. П. Гайдучський, Н. П. Борецька, О. К. Малютін, С. В. Бреус, С. В. Палиця, С. В. Федоренко, А. І. Грищенко, Т. М. Янковець, З. Я. Шацька, К. В. Фокіна-Мезенцева, О. Г. Сидорчук, А. І. Кузнецова, Ю. Б. Пінчук, М. С. Пяківська; за ред. В. Г. Федоренка, І. М. Грищенко, Т. Є. Воронкової. К.: ТОВ «ДКС центр», 2017. 462 с.

3. Про запобігання корупції: Закон України від 04.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

4. Юрків Н. Я. Загрози економічній безпеці реального сектора економіки. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2014. № 1. С. 202–215.

Воробчак М. М.,
курсант 3-го курсу
факультету № 2 ІПФПНП

Ангеленок А.-М. Ю.,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
кримінального процесу та криміналістики
факультету № 1 ІПФПНП
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ОЦІНКА СУДОМ ОГЛЯДУ АБО ОБШУКУ ПРИМІЩЕННЯ ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ ЯК МОЖЛИВИЙ ПРОЯВ КОРУПЦІЇ

Корупція є широко поширеною проблемою в Україні. Більшість населення України сприймають корупцію в країні як всеохоплююче явище. На думку населення, корупція

пронизує все суспільство. Не дивлячись на те, що українці загалом усвідомлюють масштаби поширення корупції, ця проблема не вважається першочерговою, що обумовлено низкою факторів, зокрема:

- 1) бідність робить проблему корупції другорядною;
- 2) сприйняття необхідності використовувати корупцію є важливим елементом масової свідомості в Україні, а саме українці водночас визнають як поширеність корупції, так і її функціональність;
- 3) корупція розглядається як невідворотне явище, що має сталі традиції, вікову систему державних інституцій. Лейтмотивом глибинних інтерв'ю є теза про те, що подолати корупцію не можливо, тому боротися із нею марна справа;
- 4) оцінки сприйняття поширеності корупції в масовій свідомості корелюють зі загальними оцінками політичної та економічної ситуації в Україні [4].

У 2018 році в індексі сприйняття корупції міжнародної організації «Трансперенсі Інтернешнл» Україна зайняла 120-те місце зі 180 країн, що досліджувалися.

Розглянемо існування корупційної складової під час оцінки судом огляду та обшуку в житлі чи іншому володінні особи на предмет допустимості як доказів у кримінальному провадженні.

Зокрема зауважимо, що низка питань у слідчій практиці, які пов'язані з юридичною підставою проведення огляду в житлі чи іншому володінні особи (особливо, якщо такий огляд проводиться до внесення відомостей до ЄРДР), можуть містити прогалини щодо детального законодавчого закріплення, і, як наслідок, може бути наявною корупційна складова щодо визнання такого огляду як допустимим або недопустимим доказом.

В Ухвалі Колегії суддів судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Запорізької області

вказано: колегія суддів погоджується з висновком суду на предмет того, щодо ухвали слідчого судді (на що звертали увагу апелянти) як форма рішення про дозвіл на проникнення до житла чи іншого володіння особи з метою проведення огляду, є обов'язковим у випадку, коли власник добровільної згоди на проведення не надав. Як зазначалося вище, один із власників житла надав добровільну згоду на огляд приміщення (Ухвала Апеляційного суду Запорізької області від 15 січня 2018 року, справа № 336/1667/16к [3]).

Окрім зазначеного, є проблемні питання, які стосуються вже не огляду, а обшуку у житлі чи іншому володінні особи.

Так, до прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування» [1] одним із недоліків КПК України можна було вважати те, що ним не було визначено окремого правового статусу особи, у житлі чи іншому володінні якої проводиться обшук (за умови відсутності у неї іншого процесуального статусу), хоча фактично вона належить до учасників кримінального провадження.

Слушно зауважував В. В. Заборовський, що відсутність законодавчого закріплення правового статусу такої особи автоматично свідчить і про відсутність в кримінальному судочинстві права на отримання правової допомоги особою, у житлі чи іншому володінні якої проводиться обшук [2].

Наразі ситуація щодо викладеного дещо скорегована, враховуючи зміни до законодавства. Однак, питання щодо узаконення обшуку, зокрема у невідкладних випадках (ст. 233 КПК), залишено на суб'єктивність оцінки суду, що може містити у собі корупційну складову.

Позитивним моментом щодо боротьби з корупцією є те, що на початку 2018 року Transparency International рекомендувала

Україні кілька кроків, які би упродовж року зменшили рівень корупції, а саме:

1) запустити Антикорупційний суд та продовжити судову реформу;

2) посилити спроможності слідчих органів та припинити міжвідомчу боротьбу (щодо розслідування фактів корупції);

3) перезапустити Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК), яке має перевіряти декларації чиновників, але наразі показує вкрай низьку ефективність;

4) впровадити нові електронні державні інформаційні системи;

5) позбавити правоохоронні органи права втручатися в економічну діяльність.

Наразі з цих рекомендацій більш чи менш виконана лише та, яка стосується електронних систем: в Україні діє система електронних торгів ProZorro, реєстри судових рішень, майнових прав, суб'єктів господарювання, земельний кадастр та інші. Що ж до Антикорупційного суду, то на сьогоднішній час очікується, що повноцінно суд запрацює упродовж 2019 року.

1. Бабич С. Нові вимоги до проведення обшуку у 2018 році. 13.02.2018. URL: <https://protocol.ua/ua>

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування: Закон України від 16.11.2017. *Офіційний вісник України*. 2017. № 98.

3. Ухвала Апеляційного суду Запорізької області від 15.01.2018, справа № 336/1667/16к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71676834>

4. Природа та поширеність корупції. URL: https://nazk.gov.ua/sites/default/files/docs/nazk_files/doslidzhennya/5.pdf

Газдайка-Василишин І. Б.,
кандидат юридичних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри
кримінального права і кримінології
факультету № 1 ПФПНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ: УКРАЇНСЬКА ІСТОРІЯ ОДНІЄЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ НОРМИ

Однією з найбільш резонансних та обговорюваних (і не лише у наукових колах) кримінально-правових норм з-поміж тих, що містяться у Особливій частині Кримінального кодексу України (далі – КК України), була (і залишається) норма про кримінальну відповідальність за незаконне збагачення. Яскравим свідченням цього є історія появи та розвитку цієї кримінально-правової норми.

Нагадаємо, що вперше склад злочину «Незаконне збагачення» з'явився у КК України в 2009 році у статті за номером 368-1, проте, ця норма так і не була чинною, оскільки була скасована ще до введення її в дію. Згодом, у 2011 році, КК України було доповнено ст. 368-2. Уже через два роки (у 2013 році) двома законами у неї вносились зміни. У 2014 та на початку 2015 приймалися нові редакції тексту цієї статті. А наприкінці 2015 – знову вносились зміни ... [детальніше див. 1, с. 35–37].

Проте, особливого резонансу ця кримінально-правова норма набула внаслідок прийняття рішення Конституційного суду України від 26.02.2019 № 1-р/2019, яким її визнано такою, що не відповідає Конституції України [2] (далі – рішення КСУ).

Особливої пікантності цьому рішенню додає наступний факт: із 59 народних депутатів, за конституційним поданням яких прийняте вказане рішення КСУ, 25 голосували «за»

прийняття цієї норми в останній її редакції [3]. Інші – або утримались, або не голосували, або були відсутні. «Проти» – не голосував НІХТО з поміж 319 народних обранців, присутніх на той час у сесійній залі (в тому числі і ніхто з-поміж тих народних депутатів, які потім вирішили поскаржитись на неконституційність прийнятої ними норми).

У зв'язку з цим виникає низка запитань: як можна кваліфікувати таку «діяльність» народних депутатів (як службових осіб, які займають особливо відповідальне становище)? Чи немає в таких діях ознак службової недбалості (ст. 367 КК України)? Чи не є це проявом неналежного виконання своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них? Адже у зауваженнях Головного юридичного управління ВРУ до вказаного законопроекту чітко вказувалось наступне: «За такої редакції особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, чи близькі особи, на нашу думку, повинні будуть доказувати факт законності набуття активів у «значному розмірі» задля того, щоб їх не звинуватили у вчиненні такого злочину, як незаконне збагачення. Такий законодавчий підхід не враховує приписи статті 62 Конституції України щодо гарантії презумпції невинуватості особи у вчиненні злочину» [4].

Усвідомлюючи риторичність цих запитань, повернувшись до змісту норми про незаконне збагачення. Визнаючи ст. 368-2 КК України неконституційною, Конституційний Суд України вказав на таке: «За приписами статей 62, 63 Конституції України законодавчим формулюванням складу такого злочину, як незаконне збагачення, не можна: покладати на особу обов'язок підтверджувати доказами законність підстав набуття нею у власність активів, тобто доводити свою невинуватість; надавати стороні обвинувачення право вимагати від особи підтвердження доказами законності підстав набуття нею у власність активів; уможливлувати притягнення особи до кримінальної відповідальності лише на підставі відсутності підтвердження доказами законності підстав набуття нею у власність активів» [2].

Тобто, усі ці застереження стосуються лише останньої редакції цієї норми, прийнятої 12 лютого 2015 року Законом № 198-VIII (результати голосування за який описані вище). Адже саме цим Законом диспозицію норми, закріпленої у ч. 1 ст. 368-2 КК України, викладено у такій редакції:

«Набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність активів у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, а так само передача нею таких активів будь-якій іншій особі» [5].

Усі інші редакції цієї кримінально-правової норми не суперечать цим вимогам, а отже і не були неконституційними. Адже, **жодна із попередніх редакцій ч. 1 ст. 368-2 КК України:**

1. Одержання службовою особою неправомірної вигоди у значному розмірі або передача нею такої вигоди близьким родичам за відсутності ознак хабарництва;

2. Одержання службовою особою неправомірної вигоди у значному розмірі або передача нею такої вигоди близьким родичам за відсутності ознак, зазначених у статті 368 КК України;

3. Набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність майна, вартість якого значно перевищує доходи особи, отримані із законних джерел, або передача нею такого майна близьким родичам;

не поклала на особу обов'язок підтверджувати доказами законність підстав набуття нею у власність активів!

Слід зауважити, що питання конституційності (неконституційності) норми, встановленої останньою редакцією ст. 368-2 КК України, в наукових колах було гостро дискусійним (хтось вважав, що вона протирічить презумпції невинуватості [6]; інші ж стверджували, що «особа, яка підозрюється (обвинувачується) у незаконному збагаченні, не зобов'язана, хоч і має право надати пояснення щодо джерел наявних у неї активів і законності їх походження» [7]). До речі, ця дискусія триває і після прийняття згаданого вище рішення КСУ. Зокрема, О. Харитонова вважає, що «відсутність належного прагматичного, семантичного та

синтаксичного аналізу не дозволила КСУ подолати розрив між поверхневим і глибинним тлумаченням припису КК щодо незаконного збагачення і його відповідності Конституції. Корозія аргументації в рішенні Суду вдарила не тільки по інструментах боротьби з корупцією – вона ослабила інституційну та репутаційну спроможність Суду у протистоянні корупційним викликам» [8].

Не беручи на себе відповідальності аналізувати обґрунтованість рішення КСУ, дозволю собі поставити ще декілька найбільш вагомих питань:

1. Чому Конституційний Суд не вказав у своєму рішенні про те, що неконституційною є лише остання редакція цієї кримінально-правової норми? Адже, у цьому ж своєму рішенні «Конституційний Суд України наголошує, що протидія корупції в Україні є завданням виняткового суспільного та державного значення, а криміналізація незаконного збагачення – важливим юридичним засобом реалізації державної політики у цій сфері» [2]. І цей важливий юридичний засіб продовжував би свою безперервну дію, якби рішення КСУ визнавало б неконституційною лише останню редакцію ч. 1 ст. 368-2 КК України. За таких умов, чинною була б попередня редакція цієї норми: «Набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність майна, вартість якого значно перевищує доходи особи, отримані із законних джерел, або передача нею такого майна близьким родичам». Принагідно зазначу, що саме ця редакція ч. 1 ст. 368-2 КК України, на мій погляд, є найбільш вдало сформульованою з-поміж тих, які були раніше чинними. До слова кажучи, такої ж думки дотримується і голова КСУ Станіслав Шевчук: «З 2015 року ця стаття існує, хоча попередня її редакція була більш вдалою ...» [9].

2. Чи зважав Конституційний Суд на наслідки такого свого рішення, яким зведено нанівець цей важливий юридичний засіб реалізації державної політики у сфері протидії корупції? Адже прийняття нової норми про кримінальну відповідальність за незаконне збагачення не поширюватиме свою дію на всі випадки вчинення такого роду злочинів, що мали і матимуть місце аж до

набрання чинності такою новою нормою. Наразі ж діяльність антикорупційних органів спрямована не на протидію незаконному збагаченню, а на закриття кримінальних проваджень, що раніше здійснювались щодо осіб, підозрюваних у вчиненні таких злочинів. Зокрема, «станом на 28 березня 2019 року детективи НАБУ та прокурори САП були змушені закрити кримінальні провадження за цією статтею ... йдеться про повне закриття 27 кримінальних проваджень і 38 – в частині ст. 368-2 КК України. Загальна сума статків ... у цих справах становила понад 500 млн грн» [10]. Для порівняння наведемо декілька цифр із витратних статей держбюджету України на 2019 рік – на інженерно-технічне облаштування кордону заплановано витратити 400 млн грн; на фінансування НАБУ – 870 млн; на утримання НАЗК – 760 млн грн ...

3. Чи, приймаючи вказане вище рішення, КСУ пам'ятав про положення ч. 3 ст. 152 Конституції України, згідно з яким матеріальна чи моральна шкода, завдана фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними, відшкодовується державою у встановленому законом порядку? Адже, завдяки вказаному рішенню, КСУ не лише «обнулив» кримінальну відповідальність за незаконне збагачення, але й надав право кожній особі, щодо якої коли-небудь здійснювалось кримінальне провадження щодо вчинення нею незаконного збагачення, звернутись до суду із позовом про відшкодування їй моральної та матеріальної шкоди, завданої таким провадженням ...

Перелік цих запитань можна було б продовжувати і надалі. Проте, факти, як відомо, вперта річ (особливо – юридичні факти). Отож, ст. 368-2 КК України визнана неконституційною, втратила чинність з дня ухвалення КСУ рішення від 26.02.2019 № 1-р/2019. А рішення Конституційного Суду України, як відомо, є обов'язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено. Отож, єдиний вихід із ситуації, що склалась, – це прийняття нової кримінально-правової норми, що встановлюватиме відповідальність за незаконне збагачення.

Тому наприкінці цієї доповіді, спробую дуже стисло та фрагментарно охарактеризувати окремі законопроекти, якими пропонується знову доповнити КК України статтею про незаконне збагачення. Зокрема, йдеться про законопроекти: № 10103 від 28.02.2019 (внесений Ю. В. Тимошенко) та № 10110-1 від 01.03.2019 (внесений С. М. Капліним). Перше, що привертає увагу, – це швидкість появи та внесення цих законопроектів. З моменту винесення рішення КСУ і до часу подання нових законопроектів минуло 2–3 дні. Така «блискавичність» очевидно не додала якості цим проектам законів. Чого варта лише одна санкція запропонованої у проекті № 10110-1 ч. 3 ст. 368-5 КК України. Згідно з нею, незаконне збагачення, вчинене службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище, карається **«позбавленням волі довічно з конфіскацією майна»**.

Також викликає застереження те, що у проекті № 10103 пропонується предметом злочину «Незаконне збагачення» визнати активи у значному розмірі, **«незаконність підстав набуття яких визнано у судовому порядку»**. Таке формулювання порушує принцип «non bis in idem», закріплений ст. 61 Конституції України: «Ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення» та ч. 3 ст. 2 КК України: «Ніхто не може бути притягнений до кримінальної відповідальності за той самий злочин більше одного разу». Адже, за такої редакції статті, для кваліфікації дій особи, як «незаконного збагачення», необхідно буде, щоб в судовому порядку уже було визнано незаконність підстав набуття цією службовою особою активів у значному розмірі. Зокрема, це може бути встановлено і в обвинувальних вироках суду про визнання цієї особи винною у вчиненні, до прикладу, злочинів, передбачених ст.ст. 191, 209, 212, 364, 368 КК України. За таких умов створюватиметься ситуація, коли за одне і те ж діяння особа двічі підлягатиме кримінальній відповідальності.

Хоча, з іншого боку, потім у народних обранців знову буде можливість звернутись до КСУ із конституційною скаргою на

невідповідність Конституції України прийнятої ними ж норми кримінального закону ...

1. Газдайка-Василишин І. Б. Кримінальна відповідальність за незаконне збагачення: історія та сучасність. *Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, попередження та припинення корупційних проявів*: матеріали постійно діючого науково-практичного семінару (7 квітня 2017 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2017. 228 с. С. 35–37.

2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368-2 Кримінального кодексу України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-19>

3. Поіменне голосування про проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро та Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/radan_gs09/ns_golos?g_id=801

4. Зауваження до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» (реєстраційний № 1660-д). URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=53755&pf35401=329402>

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції: Закон України від 12.02.2015 № 198-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-19#n39>

6. Михайленко Д. Г. Розвиток норми про незаконне збагачення в умовах зміни державної антикорупційної політики. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/689/48.%20Mychailenko%20D.%20Rozvitok%20normy%20pro.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

7. Хавронюк М. І. Рецензія на статтю Віктора Трепака «Незаконне збагачення: кого і за що каратимуть». URL: <http://pravo.org.ua/ua/news/20871749-retsenziya-na-stattyu-viktora-trepa-ka-nezakonne-zbagachennya-kogo-i-za-scho-karatimut>

8. Харитоновна О. Рішення КСУ щодо незаконного збагачення: корозія аргументації. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitics/184657_rshennya-ksu-shchodo-nezakonnogo-zbagachennya-korozya-argumentats

9. КСУ ніколи не виступав проти статті про незаконне збагачення. *Радіо Свобода*. 26 квітня 2019 р. URL: www.radiosvoboda.org/a/news-ksu-stattia-pro-nezakonne-zbahachennya-shevchuk/29906142.html

10. НАБУ закрило усі справи щодо незаконного збагачення. *Юридична газета online*. 29 березня 2019 р. URL: <http://yur-gazeta.com/golovna/nabu-zakrilo-usi-spravi-shchodo-nezakonnogo-zbagachennya.html>

Гап'як С. С.,

здобувач вищої освіти групи ПВ-31
Навчально-наукового Інституту права та психології
(*Національний університет
«Львівська політехніка»*)

Сибірня Р. І.

доктор біологічних наук, професор,
професор кафедри психології діяльності
в особливих умовах факультету психології
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ЗНАЧЕННЯ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ У ПРОТИДІІ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Марно заперечувати той факт, що в Україні наразі доволі поширеною проблемою є корупція. Підтверджують це і світові рейтинги. Так, в Індексі сприйняття корупції від Transparency

International за 2016 рік Україна отримала лише 29 балів зі 100 можливих, що ставить нашу державу лише на 131 місце зі 176 країн, що потрапили в рейтинг [4].

А за результатами дослідження, проведеного аудиторською компанією Ernst & Young, Україна опинилась на першому місці за рівнем корупції серед 41 країни Європи, Близького Сходу, Індії та Африки. Опитування проводилось серед представників українських компаній і 88% респондентів підтвердили, що корупція широко поширена у діловій практиці України [2].

Така невтішна статистика свідчить про несприйняття суспільством зусиль нині існуючої правоохоронної системи щодо боротьби з корупцією, що вилилось у створення нових, багато в чому незалежних від існуючої системи правоохоронних органів, інституцій, що спеціалізуються на боротьбі з корупційними проявами, – Національного антикорупційного бюро (далі – НАБУ), Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (далі – САП), як відокремленого структурного підрозділу у складі Генеральної прокуратури та Національного агентства з питань запобігання корупції [3].

Створення нового антикорупційного суду пояснюється тим, що чільні місця в рейтингах недовіри суспільства в Україні традиційно займають суди. Так за дослідженням міжнародної організації Transparency International, присвяченим вимірюванню впливу корупції на життя громадян у різних країнах світу, що проводилося в Україні в 2016 році, 61% українців найкорумпованішими назвали суддів. Лідером рейтингу стали державні службовці, яких корумпованими визнали 65% респондентів. В той же час 38% громадян визнали, що протягом останнього року давали хабарі, а 16% вважають за непотрібне повідомляти про корупцію, адже впевнені, що це нічого не змінить [2].

Вищий антикорупційний суд є постійно діючим вищим спеціалізованим судом у системі судоустрою України.

Вищий антикорупційний суд:

здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до його

юрисдикції (підсудності) процесуальним законом, а також шляхом здійснення у випадках та порядку, визначених процесуальним законом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у таких кримінальних провадженнях;

аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику у кримінальних провадженнях, віднесених до його підсудності, інформує про результати узагальнення судової практики Верховний Суд та надає йому пропозиції до висновків щодо проектів законодавчих актів, які стосуються організації та діяльності Вищого антикорупційного суду, спеціальних вимог до суддів цього суду та гарантій їх діяльності [1].

Отже, можна зробити висновок про тотальну недовіру суспільства до існуючої судової системи, що підриває авторитет винесених судом у справах про корупцію рішень та не надає їм легітимності. Більше того, в Україні практично не притягаються до кримінальної відповідальності так звані «топкорупціонери», особи, що займають найвідповідальніші посади в державі, зокрема державні службовці категорій «А» та «Б». В той же час, розгляд справ, підслідних НАБУ, затягується. Ці факти підтвердили необхідність змін в існуючій судовій системі, в особливості створення нового, спеціалізованого антикорупційного суду, який отримав значний кредит довіри суспільства та за рахунок меншого навантаження на суддів, їх більшої спеціалізації та незалежності, активізує та очолює боротьбу з корупцією в Україні.

1. Антикорупційний суд та неординарні рішення: що доручила Україні Венеціанська комісія. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/10/7/7071977/>

2. Висновок Верховного Суду України на проект Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (реєстраційний номер № 4734). URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/acbcb171d8d0156fc2257fc600355241/\\$FILE/%D0%92%D0%98%D0%A1%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%9E%D0%9A_4734.PDF](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/acbcb171d8d0156fc2257fc600355241/$FILE/%D0%92%D0%98%D0%A1%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%9E%D0%9A_4734.PDF)

3. Закликаємо Президента відкликати законопроект про Антикорупційний суд і внести новий з урахуванням рекомендацій Венеціанської комісії. URL: <https://tiukraine.org/news/zaklykaiemo-prezydenta-vidklykaty-zakonoproekt-proantykoruptsiiniyi-sud-i-vnesty-novyi-z-urakhuvanniam-rekomendatsii-venetsianskoi-komisii/>

4. Згідно з дослідженням ЕУ, керівникам не вдається ефективно формувати принципи ділової етики. URL: <http://www.eu.com/ua/uk/newsroom/news-releases/news-eu-senior-managersfailing-to-set-right-tone-on-business-ethics-finds-eu-fraud-survey>

Гнатюк Б. І.

аспірант кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФНП
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

РОЗВИТОК ПОНЯТТЯ «КОРУПЦІЯ» В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Успішна протидія корупції в сучасній демократичній державі можлива лише за умови наявності системи дієвого антикорупційного законодавства та ефективного його застосування відповідними органами державної влади і органами місцевого самоврядування. Таким чином, чіткі та ефективні законодавчі положення є основним та першочерговим інструментом на шляху до успішного впровадження передових антикорупційних механізмів у сучасному громадянському суспільстві.

Розв'язання проблеми корупції є одним із пріоритетів для українського суспільства на сьогоднішньому етапі розвитку правової держави та розбудови громадянського суспільства в Україні. Так, відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», затвердженої Указом Президента України від

12.01.2015 № 5/2015 [1], основною метою антикорупційної реформи є суттєве зменшення усіх форм корупції в Україні, зменшення втрат державного бюджету та бізнесу через корупційну діяльність, а також підвищення позицій України у міжнародних рейтингах, що оцінюють рівень корупції.

Сучасний рівень корупції в Україні визнається як критичний. За даними авторитетної міжнародної організації Transparency International у всесвітньому рейтингу СРІ (Індекс сприйняття корупції) Україна у 2016 році посідала 131 місце зі 176 країн. Україна дещо покращила свої показники в 2018 році. Її результат – 32 бали та 120 місце серед 180 країн. Таким чином, Україна здобула ще 2 бали та піднялася на 10 місць (результат за 2017 рік – 30 балів, 130 місце) [2].

Так, як зазначає М. І. Хавронюк «корупція становить найсерйознішу загрозу для українського суспільства, держави і кожного з нас» [3, с. 6].

Чи не найважливішим питанням в цьому аспекті видається визначення самого поняття «корупції» та його основних характерних рис на офіційному рівні в межах національного антикорупційного законодавства.

Поняття корупції на офіційному рівні знайшло своє остаточне нормативне визначення в Законі України «Про запобігання корупції» [4], де зазначено, що корупція – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Проте, у цьому вигляді визначення поняття корупції на офіційному рівні існувало не завжди. Першим нормативно-

правовим актом загальнодержавного значення в Україні, в котрому законодавець вперше закріпив офіційне тлумачення поняття корупції, став Закон України «Про боротьбу із корупцією» від 05.10.1995, відповідно до положень якого під корупцією розумілося діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг [5]. Корупційними діями, відповідно до цього Закону, визнавалися: а) незаконне одержання особою, уповноваженою на виконання функцій держави, у зв'язку з виконанням таких функцій матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг, у тому числі прийняття чи одержання предметів (послуг) шляхом їх придбання за ціною (тарифом), яка є істотно нижчою від їх фактичної (дійсної) вартості; б) одержання особою, уповноваженою на виконання функцій держави, кредитів або позичок, придбання цінних паперів, нерухомості або іншого майна з використанням при цьому пільг чи переваг, не передбачених чинним законодавством. Коло суб'єктів, що несли відповідальність за вчинення корупційних діянь, відповідно до положень згаданого Закону 1995 р., було досить вузьким. До таких суб'єктів відносилися лише найвищі посадові особи органів державної влади, народні депутати та депутати місцевих рад. Таким чином, відображене в Законі України «Про боротьбу з корупцією» 1995 р. тлумачення поняття корупції було досить обмеженим, оскільки опиралося лише на «класичну» пасивну корупцію (отримання хабаря) та взагалі не містило в собі визначення ознак активної корупції, а сам Закон прямо не передбачав жодного виду відповідальності для осіб, що надають (чи обіцяють надати) неправомірну вигоду посадовим особам.

Наступним етапом формування і становлення антикорупційного законодавства в Україні можна виокремити період 1995–2006 рр., коли розпочало формуватися більш-менш чітке розмежування «активної та пасивної корупції», в тому числі шляхом імплементації ст. 2 Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією,

відповідно до якої «корупція» означає прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дачу або одержання хабара чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що отримує хабара, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи [6]. Крім того, відповідно до ст. 15 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції, ратифікованої Україною Законом від 18.10.2006, кожна Держава-учасниця вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання кримінально караними наступних діянь, якщо вони вчинені умисно: обіцянка, пропозиція або надання державній посадовій особі, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої посадової особи або іншої фізичної чи юридичної особи, щоб ця посадова особа вчинила будь-яку дію чи утрималась від вчинення дій під час виконання своїх службових обов'язків [7].

На відміну від Закону України «Про боротьбу з корупцією» від 05.10.1995, новий Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 значно розширив зміст корупції. Основними відмінностями у державному регулюванні сфери запобігання та протидії корупції тоді стало визначення: 1) суб'єктів вчинення корупції. Раніше такими суб'єктами визнавалися лише особи, уповноважені на виконання функцій держави. Новий Закон до суб'єктів також відносить інших осіб, уповноважених на виконання функцій місцевого самоврядування, посадових осіб юридичних осіб публічного права; 2) суб'єктів відповідальності. Новий Закон охоплює поняттям корупції відповідальність службових осіб, а також приватних осіб, які здійснюють обіцянки або надають неправомірні вигоди чиновникам; 3) змісту корупційної плати. Новий Закон передбачає одержання як неправомірної вигоди, так і прийняття службовцем обіцянки/пропозиції такої вигоди від іншої особи, при цьому вигода може мати і нематеріальний характер; 4) отримувачів корупційної плати. Закон від 1995 р. пов'язував корупцію лише з одержанням певної плати чиновником у своїх

інтересах, а новий Закон про корупцію передбачає отримання вигоди і для інших осіб. Серед останніх суттєвих змін, що були внесені до Закону України «Про запобігання корупції», в цьому контексті варто виокремити розширення кола суб'єктів, на яких поширюються дія цього Закону. Зокрема, згідно із Законом України від 23.03.2017 «Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей фінансового контролю окремих категорій посадових осіб» було внесено зміни до згаданого Закону України «Про запобігання корупції» та доповнено новим пунктом ст. 3, відповідно до якого до суб'єктів, на яких поширюються дія цього Закону, віднесені фізичні особи, які отримують кошти, майно в рамках реалізації в Україні програм (проектів) технічної або іншої, в тому числі безповоротної, допомоги у сфері запобігання, протидії корупції (як безпосередньо, так і через третіх осіб або будь-яким іншим способом, передбаченим відповідною програмою (проектом); систематично, протягом року, виконують роботи, надають послуги щодо імплементації стандартів у сфері антикорупційної політики, моніторингу антикорупційної політики в Україні, підготовки пропозицій з питань формування, реалізації такої політики, тощо [8].

Такі зміни є позитивними особливо в контексті посилення фінансового контролю за діяльністю фізичних осіб, уповноважених на реалізацію антикорупційної політики та здійснення пріоритетних заходів у сфері запобігання і протидії корупції, однак не є достатніми для врегулювання питання запобігання «активній» корупції серед населення та формування чітких механізмів боротьби із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями з боку фізичних осіб, що здійснюють обіцянку/пропозицію чи надання неправомірної вигоди.

Для досягнення успіху у цьому процесі антикорупційна законодавча база потребує оптимізації, вдосконалення та перевірки на практиці, зокрема необхідним, на мою думку, є зосередження уваги на розвитку поняття «активної» корупції, деталізація законодавцем суті цього явища та впровадження

адміністративної відповідальності за його прояви в Законі України «Про запобігання корупції», а також розширення кола суб'єктів, що підлягають відповідальності за активні корупційні правопорушення та активні правопорушення, пов'язані із корупцією, шляхом включення будь-яких фізичних осіб, що здійснюють обіцянку/пропозицію чи надають неправомірну вигоду до окремої категорії суб'єктів, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції».

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>

2. Індекс Корупції CPI-2018. *Офіційний інтернет-сайт організації Transparency International Ukraine*. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-korupsiyi-2018/>

3. Хавронюк М. І. Науково-практичний коментар до Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції». К.: Атіка, 2011.

4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

5. Про боротьбу з корупцією: Закон України від 05 жовтня 1995 р. № 356/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 34. Ст. 266.

6. Цивільна конвенція про боротьбу із корупцією. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_102

7. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_c16

8. Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей фінансового контролю окремих категорій посадових осіб: Закон України від 23.03.2017 № 1975-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1975-19>

Дідик Н. І.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПНП
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ПОВНОВАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Корупція нині є актуальною проблемою і суттєвою перешкодою на шляху євроінтеграції України, утвердження України як демократичної і правової держави, розбудови громадянського суспільства. Корупція, як негативне суспільно-економічне явище, дискредитує Україну на міжнародній арені, перешкоджає надходженню інвестицій в національну економіку, створює несприятливі умови для ведення бізнесу.

Протягом 2014–2017 рр. в Україні почали свою діяльність кілька нових інституцій, діяльність яких спрямована на ефективне запобігання та протидію корупції в Україні. Одним із таких органів є Національне агентство з питань запобігання корупції – центральний орган виконавчої влади України зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику.

Можна виокремити передумови, через які у 2014 р. для України було вкрай важливо створення окремого превентивного антикорупційного органу. Загалом, ці причини зводяться до наступного: потреба виконати міжнародні вимоги; неможливість забезпечити політичну незалежність та об'єктивність при виконанні відповідних функцій у межах старих структур; низька ефективність превентивної антикорупційної діяльності [1].

Національне агентство з питань запобігання корупції відіграє роль спеціалізованого превентивного антикорупційного органу. Такий підхід дозволив забезпечити виконання рекомендації I Групи держав проти корупції (GRECO), наданої за результатами Спільних

Першого та Другого раундів оцінювання, а також відповідних рекомендацій експертів Європейської Комісії в рамках реалізації Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України. Цей крок можна розглядати як імплементацію в національне законодавство положень ст. 6 Конвенції ООН проти корупції щодо забезпечення створення та функціонування органу з питань антикорупційної політики [2].

Так, відповідно до ст. 11 Закону України «Про запобігання корупції», до повноважень Національного агентства з питань запобігання корупції належать:

- 1) проведення аналізу:
 - стану запобігання та протидії корупції в Україні, діяльності державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії корупції;
 - статистичних даних, результатів досліджень та іншої інформації стосовно ситуації щодо корупції;
- 2) розроблення проєктів Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання, здійснення моніторингу, координації та оцінки ефективності виконання Антикорупційної стратегії;
- 3) підготовка та подання в установленому законом порядку до Кабінету Міністрів України проєкту національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики;
- 4) формування та реалізація антикорупційної політики, розроблення проєктів нормативно-правових актів з цих питань;
- 5) організація проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції;
- 6) здійснення моніторингу та контролю за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та порівнянних до них осіб;
- 7) координація та надання методичної допомоги щодо виявлення державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування корупціогенних

ризиків у своїй діяльності та реалізації ними заходів щодо їх усунення, у тому числі підготовки та виконання антикорупційних програм;

8) здійснення в порядку, визначеному Законом України «Про запобігання корупції», контролю та перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зберігання та оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

8¹) здійснення у порядку та в межах, визначених законом, державного контролю за дотриманням встановлених законом обмежень щодо фінансування політичних партій, законним та цільовим використанням політичними партіями коштів, виділених з державного бюджету на фінансування їхньої статутної діяльності, своєчасністю подання звітів партій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, звітів про надходження і використання коштів виборчих фондів на загальнодержавних та місцевих виборах, повнотою таких звітів, звіту зовнішнього незалежного фінансового аудиту діяльності партій, відповідності їх оформлення встановленим вимогам, достовірністю включених до них відомостей;

8²) затвердження розподілу коштів, виділених з державного бюджету на фінансування статутної діяльності політичних партій, відповідно до закону;

9) забезпечення ведення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;

11) координація в межах компетенції, методичне забезпечення та здійснення аналізу ефективності діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції;

12) погодження антикорупційних програм державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, розробка типової антикорупційної програми юридичної особи;

13) здійснення співпраці із особами, які добросовісно повідомляють про можливі факти корупційних або пов'язаних

з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», (викривачі), вжиття заходів щодо їх правового та іншого захисту, притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні їх прав, у зв'язку з таким інформуванням;

14) організація підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації з питань, пов'язаних із запобіганням корупції, працівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, посадових осіб місцевого самоврядування (крім підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування);

15) надання роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги з питань застосування актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб;

16) інформування громадськості про здійснювані Національним агентством заходи щодо запобігання корупції, реалізація заходів, спрямованих на формування у свідомості громадян негативного ставлення до корупції;

17) залучення громадськості до формування, реалізації та моніторингу антикорупційної політики;

18) координація виконання міжнародних зобов'язань у сфері формування та реалізації антикорупційної політики, співпраця з державними органами, неурядовими організаціями іноземних держав та міжнародними організаціями в межах своєї компетенції;

19) обмін інформацією з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями [3].

Отже, Національне агентство з питань запобігання корупції є тією інституцією, яка містить важливі повноваження для забезпечення доброчесності публічної служби. Серед них: формування та реалізація державної антикорупційної політики, здійснення фінансового контролю, контроль за дотриманням вимог законодавства щодо конфлікту інтересів, контроль за фінансуванням

політичних партій, здійснення перевірок щодо дотримання вимог антикорупційного законодавства органами влади тощо.

1. Як підвищити ефективність Національного агентства з питань запобігання корупції. *Acreeview*. 2018. № 1. URL: <https://acrec.org.ua/wp-content/uploads/2018/11/AR01-1a-3-1.pdf>

2. Брус Т. М., Ковальов В. Г. Проблеми реалізації антикорупційної політики в Україні. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=954>

3. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. С. 3186.

Дуфенюк О. М.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1 ІПФПНП
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ПЕРЕВІРКА ДОБРОЧЕСНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА

Як слушно звертають увагу іноземні фахівці, незважаючи на очевидні відмінності в методах роботи, є щось, що об'єднує поліцейські організації всіх країн світу. Це зміни, які стосуються серед іншого і забезпечення прозорості діяльності поліції, недопущення службових правопорушень, корупції, формування нової поліцейської культури [1, с.160]. Сказане відповідає пріоритетним напрямам реформування органів поліції в Україні. Звітуючи про результати роботи відомства за 2018 рік, Голова Національної поліції України С. Князев наголосив, що «довіра – це наше найголовніше досягнення за останні роки. Суспільство

чекає від нас якісного поліцейського сервісу, і ми наполегливо працювали над його покращенням. Ми розпочали з того, що офіційно змінили у цьому році критерії оцінки роботи поліцейського. І першим критерієм оцінки стала саме довіра населення до поліції ...» [2].

Звісно формування довіри населення до представників правоохоронних структур – справа не одного дня. При цьому важливо бачити реальні кроки, які свідчать про впровадження високих етичних стандартів та професіоналізму в поліцейській діяльності. Зокрема, йдеться про функціонування механізмів забезпечення доброчесності працівників поліції як базової умови для реалізації усіх інших засад (законності, дотримання прав і свобод людини, відкритості і прозорості тощо).

У розділі II Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 відсутнє поняття «доброчесності», хоча цілком очевидно, що суспільство *a priori* очікує від представників будь-якого органу державної влади ефективної діяльності з урахуванням цього принципу. На стадії конкурсного відбору доброчесність перевіряється під час інтерв'ю з кандидатом, у деяких випадках із застосуванням технічних засобів психофізіодіагностики (поліграфологічне дослідження). Проте успішне подолання таких випробувань не є гарантією, що працівник поліції діятиме доброчесно в усіх службових ситуаціях.

У багатьох країнах світу для того, щоб не втратити довіру суспільства до інститутів влади, офіційні джерела не афішують недоброчесну поведінку працівників, а ЗМІ можуть викликати резонанс із приводу виявлення лише окремих фактів корупції чи вчинення інших злочинів працівниками поліції, прокуратури чи суду. Хоча, для справедливості варто зазначити, існує й цілком протилежна практика. Приміром у Швеції існує щомісячне періодичне видання, в якому публікуються виключно випадки порушень правил та вимог поліцейськими з повідомленнями,

чим конкретно закінчилися справи [1, с. 199]. Самі ж працівники поліції часто виступають проти публічних доповідей про випадки корупції всередині системи, але для громадськості впровадження таких перевірок є сигналом про те, що уряд твердо вирішив боротися з корупцією. Ще в 70-тих роках у США для боротьби з корупцією в поліцейському відділі Нью-Йорка з'явилися перші офіційні «перевірки доброчесності» як дієвий метод прогнозувати деструктивні процеси в середині правоохоронної системи та попереджувати їх [3, р. 5].

Під «тестуваннями доброчесності» розуміється оперативний поліцейський метод прихованого збору інформації, що проводиться з метою запобігання та виявлення корупції чи інших протиправних дій працівників поліції шляхом імітації повсякденних службових ситуацій та перевірки порядку реагування на них [3, р. 5; 4]. Такі тести охоплюють цілі комплекси заходів щодо оцінки відповідності поведінки певного поліцейського чи групи працівників поліції вимогам закону та належної роботи поліції. Моделювання слугує для перевірки факту: чи буде поліцейський дотримуватись норми закону, чи ні. У підсумку, вдається не тільки викрити несумлінних працівників, але й визначити, хто з поліцейських непідкупний та заслуговує на подальше просування по службі у зв'язку з високими професійними та морально-етичними якостями. Сьогодні «... від поліцейського вже ніхто не вимагає, щоб він діяв у відповідності до якогось певного шаблону ... Він повинен мати можливість самостійно оцінити конкретну ситуацію і запропонувати її учасникам оптимальне рішення» [1, с. 166]. Така відкритість і взаємодія з населенням значно підвищують рівень відповідальності працівника поліції і разом з тим вимагають високих стандартів службової етики та моральності.

Існують дві форми «тестуваннями доброчесності»: перевірка цільова і перевірка випадкова [4].

Цільова форма перевірки – це тест, який проводиться на основі вже зібраних та проаналізованих розвідувальних даних про окремого співробітника поліції або групи співробітників поліції, підозрюваних у корупції. Метою є отримання нової інформації або підтвердження факту, що підозрювана особа схильна до корупції. Цей метод тестування може призвести до початку кримінального провадження та притягнення працівника до кримінальної відповідальності. Наприклад, щодо конкретного поліцейського надходять скарги про вчинення ним крадіжок. Поліцейський, зазвичай, заперечує, що він зробив щось протизаконне. Під час цільової перевірки для нього інсценується ситуація, яка є реалістичною і при якій існує можливість крадіжки. Наприклад, він повинен оглянути і описати автомобіль потерпілого, якого на місці події нема, його доставили до лікарні. Авто обладнано прихованою камерою, тож усі дії поліцейського фіксуються. Інший приклад, медична сестра передає речі (гроші, телефон, сумка, інші цінності) непритомного потерпілого поліцейському для забезпечення зберігання. Чи сумлінно він все опише в протоколі, чи привласнить щось із врученого – є метою цільової перевірки порядності. Третій приклад: інсценується крадіжка з проникненням, при цьому на місці події залишаються окремі цінні речі. Далі за цією адресою скеровується конкретний працівник поліції та фіксуються його дії. Аналогічно проводиться тестування щодо ймовірності отримання працівником неправомірної вигоди, наприклад, за вирішення питання «поза чергою», нескладення протоколу про адміністративне правопорушення, нежиття заходів, передбачених інструкціями.

Особливістю випадкового тестування є те, що потенційно «піддослідною» особою може стати будь-хто з працівників органу поліції. Створення імітованого середовища не обумовлено інформацією чи підозрами щодо конкретних осіб, а передбачає

оцінку корупційних ризиків у певні зоні обслуговування, вимагає певного реагування на ситуацію зі сторони поліцейського. До прикладу, водій порушує правила дорожнього руху, а під час зупинки прихованою камерою здійснюється запис дій поліцейського.

Випадкове тестування піддається критиці, оскільки воно забезпечує безліч можливостей для зловживань на практиці, а крім того потребує значних фінансових витрат. В Австралії, приміром, парламентський комітет, який здійснює контроль за діяльністю поліції, виявив суттєвий ріст витрат на тестування, негативний вплив тестування на моральний стан співробітників поліції, а також правову проблему підбурювання до злочину, що, у підсумку, викликало сумніви доцільності таких перевірок. Поліцейські втрачають свободу виконувати свої обов'язки, не боячись, що будь-які їхні дії можуть піддаватися таємному спостереженню [3, р. 11]. А це входить у конфлікт з останніми тенденціями зміни соціальної ролі та розширення автономії поліцейських.

Дані щодо кількості проведених перевірок, як правило, відносяться до інформації з обмеженим доступом, проте результати соціологічних опитувань засвідчують, що саме очікування такої перевірки, розуміння можливості у кожній ситуації бути задокументованим органами «внутрішнього аудиту» виконує превентивну функцію. Наприклад, Колумбійський університет провів опитування співробітників поліції Нью-Йорка, запитавши скільки тестів доброчесності, як вони вважали, проводили служби внутрішнього контролю щороку. Респонденти вважали, що щорічно проводилося близько 6000 тестів, у той час коли фактична сума наближається до 1000 тестів щорічно [4].

Складність організації механізму перевірок полягає в тому, що, з одного боку, необхідно забезпечити дієвий превентивний метод контролю, а з іншого – запобігти зловживанням, пов'язаним

із їх застосуванням, та врахувати обмеження, що встановлені правозастосовною практикою Європейського суду з прав людини (наприклад, щодо недопустимості провокації вчинення злочину; щодо балансу «збирання та фіксації інформації про особу» vs «забезпечення права на приватне життя» тощо).

З викладеного вище випливають наступні висновки: по-перше, ефективний внутрішній аудит доброчесності повинен стати невід’ємним компонентом реформи Національної поліції в Україні; по-друге, для досягнення цієї мети необхідно розділ II Закону України «Про Національну поліцію» доповнити статтею, присвяченою принципу доброчесності поліцейських; визначити загальні засади перевірок доброчесності; визначити правові наслідки результатів перевірок доброчесності (притягнення до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності); постійно здійснювати відповідний моніторинг та вивчати міжнародний досвід забезпечення доброчесності у поліцейській діяльності.

1. Практичний посібник з питань боротьби з корупцією та службовими правопорушеннями. Женева: Женевський центр демократичного контролю над збройними силами, 2012. 416 с. URL: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/DCAF%20-%20Toolkit%20Police%20Integrity_Ukrainian.pdf.

2. Звіт Голови Національної поліції України С. Князева про результати роботи відомства за 2018 рік. 19 с. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/news/2018/Zvit_NPU_2018.pdf.

3. Mandić S., Djordjević S. Testing the Integrity of Police Officers. Belgrade Centre for Security Policy. Belgrade, 2016. 32 p. URL: <https://pointpulse.net/wp-content/uploads/2016/05/BCBP-Police-Integrity-Testing-ENG.pdf>.

4. Newham G. Preventing police corruption: lessons from the New York City Police Department. 2003. URL: <http://www.csvr.org.za/docs/policing/preventingpolice.pdf>.

Єсімов С. С.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративно-правових
дисциплін юридичного факультету
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

МАТЕМАТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

В умовах формування глобального інформаційного простору значення набувають інформаційно-правові аспекти протидії корупції в Україні, яка вже досягла певного інформаційного рівня зрілості. Інформаційно-комунікаційні технології істотно змінюють життєдіяльність сучасного соціуму завдяки потужності, що збільшується, та доступності, що зростає. Це вимагає переосмислення перспектив і формулювання нових стратегій розвитку країни.

Ці технології лежать в основі формування інноваційної економіки нового покоління як глобальної інформаційної системи, вимагаючи об'єктивної наявності нормативно-правового та нормативно-технічного забезпечення функціонування соціально-економічної сфери суспільства. Тут потрібно буде брати до уваги той істотний момент, що сучасне інформаційне суспільство є дуже складною нелінійною динамічною системою, що має безпосереднє відношення до України.

Не випадково Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки підкреслює емпіричний факт, згідно з яким в Україні спостерігається наступ наступного етапу інформаційного суспільства [1]. Це означає, що слід переосмислити стратегії державного управління, які повинні бути адекватні соціуму, що динамічно розвивається, які повинні ефективно протидіяти корупції.

У цьому чималому допомогу здатні надати математичні моделі протидії корупції, які висвітлюють специфіку феномена корупції в його загальному вигляді.

У сучасній науці досить добре розроблені проблеми функціонування нелінійних динамічних систем в умовах адаптації до викликів зовнішнього середовища. Прикладом такого дослідження є монографія «Адаптація в нелінійних динамічних системах», в якій адаптивність розглядається як властивість пристосування, що дозволяє вирішувати завдання обробки інформації в нелінійних динамічних системах, необхідні для здійснення управління у відкритих динамічних системах [2].

Представлені теорії, методи, алгоритми адаптації в нелінійних динамічних системах носять міждисциплінарний характер, що пояснює їх застосовність до нелінійних динамічних систем різної природи, в тому числі до соціально-правових систем. Тут використовуються такі розділи сучасного наукового знання, як апарат функціонального аналізу, нелінійної динаміки, теорії апроксимації та синергетики, тобто йдеться про застосування математичних моделей в різних галузях науки та техніки.

Ця теорія адаптивності в нелінійних динамічних системах, використовувана в рішенні задач управління такими системами, виявляється адекватною інформаційному суспільству, оскільки в новій комп'ютерній реальності, коли процесорами можна забезпечити безліч систем, ефективність управління набагато більш значима.

Цілком закономірно, що теорія адаптивного управління нелійними динамічними системами завдяки її міждисциплінарному характеру використовується в стратегії урядів і державних чиновників. У цьому плані заслуговує на увагу монографія Дж. Малгана «Мистецтво державної стратегії: Мобілізація влади і знання в ім'я загального блага», в якій викладаються основи адаптивної стратегії, яка враховує наявні у зовнішньому і внутрішньому середовищі обмеження і прагне до гідного і заможного життя громадян [3].

Ця стратегія формується, в першу чергу, для вирішення основних завдань, що представляють найбільш істотну значимість для суспільства загалом (в Україні одним з таких завдань є боротьба з корупцією). Ці основні завдання обумовлені цілями суспільства, які сприяють виробленню державної стратегії. Кінцеві цілі суспільства виходять з самих його глибин, відображаючи

потреби народу, його цінності, сподівання, пов'язані з дітьми, здоров'ям або добробутом, страх розпаду, хаосу або нападу ззовні. Найбільше ці чинники активізуються в тих випадках, коли між прагненнями та реальністю виникає очевидний розрив. Ця невідповідність, а також почуття надії та відчуття можливості його усунення є основною рушійною силою стратегії.

Загалом, класичний випадок, є чотири варіанти розробки та реалізації стратегій держави, які виражають вплив влади та знання: емерджентні стратегії (рівень влади вище рівня знання), стратегії, засновані на контролі (високі рівні влади та знань), розподілені стратегії (відсутність централізованого управління, що має в розпорядженні владу або знання), повстанські стратегії (рівень знань вище рівня влади), причому ці стратегії можуть обирати відносно слабкі міністерства та відомства.

Для протидії корупції необхідно використовувати адаптивну стратегію державного управління, коли найбільш ефективний результат досягається шляхом поєднання стратегій, заснованих на контролі та розподілених стратегій, вписується в специфіку інформаційного соціуму з його інформаційно-комунікаційними технологіями.

Однією з складних проблем, з якою зіткнулася зараз Україна на шляху інноваційної модернізації, є завдання значного зниження корупції та утвердження верховенства закону. Вирішення цього завдання має масштабний характер і впирається не стільки в технічну сторону, скільки в політичну. Скорочення масштабів корупції та затвердження верховенства закону – завдання не стільки технічне, скільки й політичне.

Завдання правових інститутів в Україні за самою своєю природою є політичні. Справа в тому, що корупція та слабке правове регулювання виключно дорого обходяться суспільству загалом, в той же час більш ніж вигідні зацікавлений групам, близьким до вищої влади.

Це означає, що наявність слабких механізмів контролю за діяльністю центральної державної влади тягне зростання рівня корупції та деградації системи захисту прав власності. Однак

правовий підхід до з'ясування причин корупції, хоча він має свої вагомні підстави в тому, що корупція становить злочинне діяння, обмежений, тому що корупція породжується і існує в певному соціальному середовищі. Корупція в Україні вбудована в мережу соціальних відносин, вона вплетена в структуру влади, що визначає її поширеність і масштаби.

Корупція в Україні наразі існує в усіх сферах суспільства, але її виникнення, в першу чергу, пов'язано з поведінкою управлінського апарату в країні, з дефіцитом кваліфікованих послуг та необхідних засобів, розподіл яких стає можливим при задоволенні особистої зацікавленості особи, яка є їх розподільником. Корупція в Україні має системний і загальний характер, вона пронизує всі пори суспільства, на користь чого свідчить 120 місце країни в Індексі сприйняття корупції, який щорічно виставляє міжнародна організація «Transparency International» в Інтернеті [4].

Хоча за даними цієї організації в минулому році Україна займала 130 місце, тобто фіксується позитивна динаміка в плані антикорупційного руху в країні, це місце як і раніше визначає Україну в число високо корумпованих країн. Високий рівень корупції перешкоджає високому економічному зростанню України, гальмує її інноваційну модернізацію, визначаючи економічний розвиток на рівні «бюрократичного капіталізму», характерного для країн «третього світу».

Необхідне посилення протидії корупції з використанням новітніх інформаційних технологій і вдосконаленням законодавства України, щоб країна могла зробити ривок в якісно новий стан. Значення створених теоретичних засад полягає в тому, що вони дають можливість значно скоротити рівень корупції та зменшити соціальну диференціацію суспільства, наслідком чого стане сталий розвиток суспільства.

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету

Міністрів України від 17.01.2018 № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>

2. Тюкин И. Ю., Терехов В. А. Адаптация в нелинейных динамических системах. СПб.: ЛКИ. 377 с. URL: <https://studfiles.net/preview/1094557/>

3. Джефф Малган. Искусство государственной стратегии: мобилизация власти и знания во имя всеобщего блага. М.: Издательство Института Гайдара, 2011. 472 с.

4. Индекс сприйняття корупції – 2018. Transparency International. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2018/>

Жидецький Ю. Ц.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри соціальних дисциплін
факультету № 3 ІПФПНП

Пряхіна Н. О.,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних дисциплін
факультету № 3 ІПФПНП

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

РОЗВИТОК САМОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

В сучасних умовах системна корупція в Україні набула потворних форм. Корупція пронизує усі сфери життя. Її масштаби почали загрожувати не тільки принципам та законам соціальної справедливості, але і майбутньому існуванню державності України. Дослідження Transparency International, Gallup International та Центр Разумкова про рівні корупції в Україні виявило, що по корупційним

каналам за одну годину проходить 40 млн грн, а за один день близько мільярда гривень. Державні органи України намагаються запобігати та протидіяти корупції за допомогою створення нових контролюючих органів та переатестацією працівників. Проте, такі дії не дають реальних результатів. Оновлення влади в Україні не зменшує, а навіть сприяє масштабам корупції. Середній розмір хабара у 2014 році складав близько 30 тис. грн, а в 2015 році вже близько 40 тис. грн. Українським інститутом стратегій глобального розвитку та адаптації визнано три найбільш корумповані галузі в Україні: судова система (рівень корупції 66%), правоохоронна система (рівень корупції 64%) та державна влада загалом (рівень корупції 56%) [1]. Корупція характерна для багатьох країн світу. Проте корупція в Україні за кількістю та складністю корупційних схем значно переважає показники інших країн [2].

Сьогодні корупція в Україні є основною перепорою у її цивілізаційному розвитку. Тому боротьба з корупцією передбачає комплекс системних заходів. На думку фахівців Transparency International Україна ефективність боротьби з корупцією передбачає такі напрямки: дієве законодавство; невідворотність покарання та просвіта населення. Люди повинні знати про всебічну шкідливість корупції. Необхідно формувати та розвивати в них активну нетерпимість до будь яких дій пов'язаних з корупцією.

В сучасних умовах здійснено ґрунтовні наукові дослідження феномену корупції в галузях права та економіки, проте практично майже відсутні системні дослідження запобігання корупції в психолого-педагогічній галузі. Наукові дослідження, які ґрунтуються на теорії глибинної психології К. Г. Юнга, вказують, що люди, в яких є схильність до корупції, легко піддаються навіюванню, в них порушений гармонійний природний взаємозв'язок з глибинною силою своєї душі. Відповідно, глибинна несвідома психологічна характеристика корупціонера проявляється у самообмані, внутрішній тривозі, норовливості, безвідповідальності. Це може проявлятися у відчуттях: стомленості, страху, роздратованості, порушенні життєвих циклів та інертності. Для людей, які схильні до корупції, нехарактерна презентація своїм

життям позитивного досвіду людства, пов'язаного з моральністю, емоційністю, духовністю, терпимістю та співчуттям.

На думку К. Г. Юнга, одним з ефективних шляхів протидії негативним тенденціям сучасного суспільства є розвиток самості індивіда. Самість – це ядро особистості, його субстанція через яку особистість активно самореалізується в соціумі. Формування самості дозволяє особистості набувати впевненості у власних можливостях, судженнях та здійснювати активну діяльність на основі власних цінностей та поглядів, а не на основі загальноприйнятих (часто цивілізаційно хибних) норм. Самість – це активність, енергія й сила окремої людини та суспільства в цілому. Якщо в особи не сформована самість, тоді вона не має впевненості у правильності власних дій у суспільній та професійній діяльності. Відповідно, жодні соціальні цінності не будуть позитивно сприяти розвитку особистості бо вони будуть спрямовані на заміну характеру, на утиск індивідуума [3].

Аналіз результатів досліджень з підготовки майбутніх працівників правоохоронних органів значною мірою залежить від рівня сформованості його особистісної самосвідомості. Завдяки цьому правоохоронець може адекватно орієнтуватися на динамічні виклики сучасного життя та приймати оптимальні рішення. Формування самості у майбутніх працівників правоохоронних органів розглядається як новоутворення в структурі особистості, що проявляється у її спроможності здійснювати усвідомлені вчинки відповідно до службово-професійних обов'язків в гармонії з особистісними духовними цінностями.

Формування самості майбутнього працівника правоохоронних органів у вищих навчальних закладах МВС України здійснюється поетапно: професійна адаптація та самовизначення; професійна самоідентифікація та професійна самореалізація. Ознаками сформованості самості в особистості працівника правоохоронних органів визначається його усвідомлення свого внутрішнього «Я», вмінням поєднати зміст свого свідомого та несвідомого світу.

К. Г. Юнг у своїй книзі «Нерозкрита самість (сьогоднішнє та майбутнє)» (1957 р.) застерігав на можливий вплив на зону несвідомого

самості людини різноманітних маніпуляцій, психічних інфекцій [4]. В цьому випадку знання самої теорії навряд чи може допомогти. Тому в системі формування самості майбутнього працівника правоохоронних органів вагоме місце займає система тренінгів. Однією з ефективних технологій формування самості у майбутніх працівників правоохоронних органів за допомогою гармонійного самосприйняття реальності через власний внутрішній світ є майндфулнес.

Технологія майндфулнес спрямована на підвищення особою власного усвідомлення, зростання уважності, належного сприйняття вагомості моменту теперішньої реальності та свого місця й ролі в ній. Тренінги з майндфулнес, не лише позбавлять у майбутніх працівників правоохоронних органів залежності від підсвідомого рівня страхів, а й формують в них впевненість, адекватну критичність, альтернативні погляди на речі та відповідне креативне мислення.

Важливим елементом реалізації майндфулнеса як однієї з технологій формування самості майбутнього працівника правоохоронних органів є використання техніки усвідомленого дихання, зі змінами частоти вдихання. Організм постачає до мозку велику кількість кисню, задля того, щоб мозок настільки сильно збудився, що підняв з рівня підсвідомості інформацію самопізнання для внутрішнього самоутвердження та самореалізації.

Отже, для запобігання корупції в системі правоохоронних органів доцільно, крім заходів в галузях права та економіки, використовувати комплексні профілактичні заходи у психолого-педагогічному напрямі. Проведені дослідження, підтверджують, що формування самості в майбутніх працівників правоохоронних органів розвиває у них впевненість, відповідальність, моральну зрілість на основі власних внутрішніх цінностей й поглядів та стійкість до маніпулятивних впливів й самообману.

1. За останні 2 роки рівень корупції в Україні зріс на 18%: дослідження. URL: www.rbc.ua/ukr/news/poslednie-goda-uroven-korrupsii-ukraine-1428572826.html

2. Таких складних корупційних схем, як в Україні, немає ніде в світі. URL: http://gazeta.ua/articles/politics/_takih-skladnih-korupciynih-shem-yak-v-ukrayini-nemaye-nide-v-sviti-direktor-antikorupciynogo-byuro/688533].

3. Юнг К. Г. Нерозкрита самість (сьогоднішнє та майбутнє). URL: <http://denort.inf.ua/read/unopened/content.htm>.

4. Карл Густав Юнг. Чим більший натовп, тим нікчемніший індивід. *UaModna*. 14.09.2015. URL: <http://www.uamodna.com/articles/karl-gustav-yung-chym-biljshe-natovp-tym-nikchemnishyy-indyvid>.

Йосифович Д. І.,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри адміністративного права та
адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПНП
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ В УКРАЇНІ

В Україні окремими повноваженнями щодо формування та реалізації антикорупційної політики наділені кілька інституцій, серед яких – Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро України, Міністерство юстиції України, Урядовий уповноважений з питань антикорупційної політики. Проте такий розподіл функцій формування та реалізації антикорупційної політики між органами з різним правовим статусом та обсягом повноважень не відповідає міжнародним стандартам щодо органів, уповноважених на її формування та реалізацію, ні за критеріями спеціалізації, ні за критеріями незалежності.

Крім того, низку функцій у сфері антикорупційної політики нині не реалізовано жодним органом держави, зокрема

проведення на постійній основі оцінки стану справ протидії корупції, моніторингу реалізації державної антикорупційної політики, формування світогляду несприйняття корупції та ін.

Відповідно до ст. 18 Закону України «Про запобігання корупції» [1], засади антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія) визначаються Верховною Радою України.

Верховна Рада України щороку не пізніше 1 червня проводить парламентські слухання з питань ситуації щодо корупції, затверджує та оприлюднює щорічну національну доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики.

Антикорупційна стратегія розробляється Національним агентством на основі аналізу ситуації щодо корупції, а також результатів виконання попередньої антикорупційної стратегії.

Антикорупційна стратегія реалізується шляхом виконання державної програми, яка розробляється Національним агентством та затверджується Кабінетом Міністрів України.

Керівники державних органів несуть персональну відповідальність за забезпечення реалізації державної програми з виконання Антикорупційної стратегії.

Державна програма з виконання Антикорупційної стратегії підлягає щорічному перегляду з урахуванням результатів реалізації визначених заходів, висновків та рекомендацій парламентських слухань з питань ситуації щодо корупції.

Антикорупційні програми повинні передбачати:

– визначення засад загальної відомчої політики щодо запобігання та протидії корупції у відповідній сфері, заходи з їх реалізації, а також з виконання антикорупційної стратегії та державної антикорупційної програми;

– оцінку корупційних ризиків у діяльності органу, установи, організації, причини, що їх породжують та умови, що їм сприяють;

– заходи щодо усунення виявлених корупційних ризиків, осіб, відповідальних за їх виконання, строки та необхідні ресурси;

– навчання та заходи з поширення інформації щодо програм антикорупційного спрямування;

– процедури щодо моніторингу, оцінки виконання та періодичного перегляду програм;

– інші спрямовані на запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням заходи.

Національне агентство готує проект щорічної національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики, який не пізніше 1 квітня подається до Кабінету Міністрів України.

У національній доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики мають відображатися такі відомості:

1) статистичні дані про результати діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції з обов'язковим зазначенням конкретних даних;

2) узагальнені результати антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів;

3) інформація про результати виконання органами державної влади заходів щодо запобігання та протидії корупції, у тому числі в рамках міжнародного співробітництва;

4) узагальнений аналіз ситуації щодо корупції із зазначенням конкретних даних;

5) звіт про стан виконання Антикорупційної стратегії;

6) висновки та рекомендації.

Спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, інші державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування до 15 лютого подають до Національного агентства інформацію, необхідну для підготовки національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики.

Відповідно до ст. 20 Закону України «Про запобігання корупції» [1], Кабінет Міністрів України щороку не пізніше 15 квітня **розглядає та схвалює** проект національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики, який **протягом десяти робочих днів** з дня схвалення направляється до Верховної Ради України.

Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики підлягає оприлюдненню на офіційному веб-сайті Верховної Ради України.

На Урядовому порталі зазначається, що 24.05.2017 під час парламентських слухань Голова Національного агентства з питань запобігання корупції Наталія Корчак вперше представила проект Національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2016 році [2].

На цей час у мережі Інтернет можна ознайомитись лише з Національною доповіддю щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2017 році [3], яка також містить у собі певні статистичні відомості за 2016 рік.

Однак вже цього року питання оприлюднення Національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2018 році є під загрозою, оскільки поданий проект вказаної доповіді не був схваленим Кабінетом Міністрів України, хоча в ст. 20 Закону України «Про запобігання корупції» [1] вказано, що Кабінет Міністрів України щороку не пізніше 15 квітня **розглядає та схвалює** проект національної доповіді. Оскільки Законом не передбачено можливості повторного внесення, розгляду і схвалення проекту національної доповіді, то виникає питання щодо можливості проведення парламентських слухань та ознайомлення громадськості стосовно стану справ у сфері протидії корупції в нашій державі.

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

2. На парламентських слуханнях вперше представлено проект Національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики: URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/250010923>

3. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2017 році: URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/06/Natsdopovid-2017.pdf>

Килівник А. Ю.,
старший оперуповноважений в ОВС
(Департамент захисту економіки
Національної поліції України)

СУТТЄВІ ЗМІНИ У МАЙНОВОМУ СТАНІ: З ЯКОГО ЧАСУ НАСТАЄ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Бездіяльність одинадцятого дня. Подвійні стандарти застосування однозначної норми.

Датою вчинення правопорушення щодо неповідомлення про суттєві зміни у майновому стані судді вважають 11 день.

Суб'єктивна сторона на 11 день при неповідомленні характеризується бездіяльністю – відсутністю активних (винних) дій. Тут все зрозуміло.

Однак окремі судді встановлюють дату вчинення правопорушення щодо несвоєчасного повідомлення про суттєві зміни у майновому стані як дату подання такого повідомлення.

При несвоєчасному повідомленні ці судді встановлюють суб'єктивну сторону через активні (винні) дії особи, які можуть виникати тільки на дату несвоєчасного повідомлення про суттєві зміни у майновому стані, а не на 11 день.

Таке застосування не логічне, оскільки об'єктивна сторона правопорушення передбачає наявність альтернативних складових: як бездіяльності, яка полягає у неповідомленні, так і активних дій, які полягають у несвоєчасному повідомленні (з «пропуском» 10-денного строку).

Така позиція окремих суддів абсурдно виглядає на практиці: особа несвоєчасно подає повідомлення про суттєві зміни у майновому стані, однак правочин, щодо якого виник обов'язок подання, відбувся понад 2 роки тому. Виходячи з практики та логіки судів, особу можливо притягнути до відповідальності, оскільки перебіг строків почався з дати несвоєчасного подання.

Якщо ця особа не подасть повідомлення про суттєві зміни у майновому стані, то через 2 роки, після 11 дня за днем

вчинення правочину, його не можна притягнути до відповідальності відповідно до ст. 38 КУпАП.

Виходить, що бездіяльність 11 дня в одному випадку нівелює строки, а в іншому випадку виконується ст. 38 КУпАП. В цьому і полягає неоднозначність застосування однозначної норми.

В такому випадку стає незрозумілою альтернативність обставин вчинення правопорушення, відповідальність за яке передбачена ч. 2 ст. 172-6 КУпАП, суб'єктивні сторони яких є взаємовиключні.

11 день настає раніше або збігається із датою несвоечасного подання, тому суб'єктивна сторона при несвоечасному повідомленні виражається саме у бездіяльності на 11 день.

Дата несвоечасного подання може розглядатися судом як кваліфікуюча ознака, а не як дата вчинення правопорушення.

Приклад:

Особа в період між деклараціями «перед звільненням» та «після звільнення», вчиняє правочин, щодо якого виник обов'язок подання повідомлення та не подає його. «Закриває» свою суб'єктність декларацією «після звільнення» і на наступний день подає повідомлення. Кого буде притягувати і на якій підставі суддя із датою вчинення правопорушення після «закриття» суб'єктності? Тут можливе притягнення виключно через бездіяльність 11 дня (примітка до ст. 172-6 КУпАП) [1].

Неоднозначність застосування однозначної норми завжди залишає люфт для маневру судді/адвокату для скерування матеріалів на дооформлення у зв'язку із неправильно встановленою датою вчинення правопорушення, що, своєю чергою, затягує строки та можливість притягнути порушника до відповідальності, а також зводить нанівець роботу уповноваженої особи та прокурора.

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122

Ковалів М. В.,
кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративно-правових
дисциплін юридичного факультету
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ІНФОРМАЦІЙНІ АСПЕКТИ БОРЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Теми корупції в Україні та протидії їй є вельми популярними в експертному середовищі та в суспільстві загалом з огляду на стійке відтворення корупційних практик в просторі соціально-політичних і економічних відносин, що знаходить відображення у всіх можливих індикаторах рівня корупції в Україні, які підтверджують той факт, що з економічних і політичних позицій країна є корумпованою системою сучасного світу. Незважаючи на те, що, згідно з даними Transparency International, рейтингові позиції України за показником поширеності корупції в державному секторі дещо поліпшилися, корупційна проблематика як і раніше входить в число найбільючіших і актуальних тем сучасної реальності, і вчені відзначають вкрай негативну ситуацію в цій галузі.

Теорія, на яку необхідно звернути увагу у межах формування методологічного простору дослідження корупції в контексті національної безпеки України, представляє концепцію електронного уряду.

У цей час в розвинених країнах світу, в тому числі в Україні, широко використовуються технології електронного уряду, що має обернутися для громадян, соціальних груп і держави чималими вигодами. Ці інформаційно-комунікаційні технології функціонують відповідно до відкритих стандартів, що забезпечують прозорість, безпеку і обмін між інформаційними системами.

В Україні в 2002 році було дано старт проектам у межах Державної цільової програми «Електронна Україна», націлених на здійснення трансформацію традиційного уряду.

Уже в першій частині цієї програми було закладено напрям, пов'язаний із організацією ефективної міжвідомчої взаємодії влади з населенням і бізнесом на основі інформаційно-комунікаційних технологій шляхом впровадження стандартів, забезпечення і обмін між інформаційними системами. Однак ця програма виявилася недопрацьованою, ряд механізмів управління та координації дій численних державних організацій не було чітко викладено, що призвело до недостатнього фінансування та дублювання низки проєктів, що зумовило перегляд Державної цільової програми «Електронна Україна».

Необхідно мати на увазі те, що виникли труднощі, пов'язані з інформатизацією бюрократичних процедур і практик, що мають політичний підтекст. Цей підтекст включає:

по-перше, в системі державного управління сильний вплив надають суб'єктивні та кон'юнктурні обставини, а також корупційні інтереси;

по-друге, загальну інертність величезного державного апарату;

по-третє, бюрократія прагне підлаштувати інформатизацію під уже існуючу реорганізовану систему управління;

по-четверте, у бюрократії відсутні вагомі мотивації змінювати свою роботу, беручи участь у втіленні проєктів електронного уряду.

За своєю сутністю електронний уряд, як відомо, націлений на сильну протидію корупції державного апарату управління, що досягається засобами:

по-перше, громадяни мають доступ до інформації органів державної влади, до державних послуг та експертизи недержавних установ;

по-друге, електронні технології дають можливість громадянам контролювати апарат державного управління.

У результаті проблема протидії корупції в органах державної влади може бути вирішена в значній мірі завдяки електронним технологіям електронного уряду. Існує статистично доведена зворотна залежність між рівнем розвитку електронного уряду та масштабами корупції [1].

Комплексна модель електронного уряду об'єднує ряд структурно-функціональних моделей, в якій ключовою є модель функцій уряду та його робочих процесів і модель результативності урядових органів. Застосування цих моделей дозволяє виявити і усунути всі слабкі місця системи державного управління, надлишкові та дублюючі функції і елементи. Використання в цих цілях цих моделей можна здійснити незалежно від відомчих і приватних інтересів чиновників.

Не менш важливим є обставина, згідно з якою електронний уряд дає можливість створити нові канали політичної участі громадян в управлінні справами держави, що сприяє зниженню рівня корупції посадових осіб.

Вивчення корупції в світлі національної безпеки не може обійтися без концепції безпеки в контексті інформаційного суспільства. Це означає, перш за все, те, що розвиток цього суспільства має вирішити проблему рівноваги між конфіденційністю (яка не тільки забезпечує приватне життя громадян, але й сприяє корупційній поведінці чиновників) і відкритими системами управління з їх електронними технологіями, забезпечити безпеку функціонування електронного уряду та довіру до нього громадян.

Забезпечення безпеки при реалізації електронного уряду є першочерговим завданням, так само як надійний план дій в непередбачених ситуаціях. Громадяни повинні відчувати себе комфортно та довіряти електронному уряду при користуванні його послугами.

Загальноприйняті довірчі відносини між громадянами та відомчими структурами повинні бути гарантовані навіть у разі електронного уряду. Завдяки можливостям інформаційно-комунікаційних технологій людина здатна закритися від зовнішнього світу, проте ці можливості дозволяють накопичувати документальні свідчення діяльності людини, які роблять життя цілком прозорим. Внутрішні та зовнішні пристрої відеоспостереження, підключення до комп'ютерних відеосистем дозволяють ідентифікувати людину, транспортний засіб, простежити за ними в режимі 2-D і в режимі 3-D. Такого роду технології зараз використовуються чиновниками для

витонченого приховування своїх протиправних корупційних діянь та правоохоронними органами України для розкриття корупційних дій державних службовців різного рангу та рівня (досить подивитися репортажі каналами центрального телебачення).

Протидія корупції правовими та інформаційними методами в контексті національної безпеки має брати до уваги цілий спектр загроз, який включає:

по-перше, криміналізацію соціуму, зрощенням частини державного апарату управління з організованою злочинністю; розвиток тіньової економіки та посилення корупції;

по-друге, вилучення фінансів і інтелекту, інституційна незавершеність економічних перетворень, диференціація в доходах населення;

по-третє, недосконалість законодавства та нормативно-правової бази.

Всі ці загрози національній безпеці України будуть зберігатися до 2020 року, не кажучи вже про можливість такого нового типу тотальної війни, як інформаційні та мережецентричні війни, які ведуться в кіберпросторі. Одна з особливостей цих воєн полягає в тому, що війна ведеться головним чином засобами інформаційної боротьби, застосування інформаційно-комунікаційних технологій, має вигляд самостійних військових дій у сферах комунікації, економіки, культури, національної свідомості, у сферах державного та військового управління всіх рівнів.

Проблема забезпечення національної безпеки, що стоїть сьогодні перед всією світовою спільнотою, перебуває в предметному полі соціально-правового осмислення корупції, стійкий системний характер відтворення якої в багатьох сучасних державах дозволяє визначити її як системну загрозу національній безпеці. Особливо актуально і характерно для сучасного українського суспільства. У цьому випадку неможливо чітко розрізнити в способі безпеки внутрішні та зовнішні загрози, оскільки в глобальному соціальному просторі інформаційного суспільства вони тісно взаємопов'язані. Тому зараз головне для України полягає у створенні набору

державних стратегій кібербезпеки, або мережевої та інформаційної безпеки, практичне втілення якої, зокрема, здатне знизити рівень корупції в мережі подібній організації влади.

1. Про схвалення Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.08.2017 № 576-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/576-2017-%D1%80>

Костовська К. М.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права та
адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПНП

Хатнюк Ю. А.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права та
адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПНП

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ ПРАВопорушення

Важливою умовою притягнення до адміністративної відповідальності за порушення корупційного законодавства є визначення правових засад, за порушення і на підставі яких особа може бути притягнена до означеного виду юридичної відповідальності. Нормативна база, яка регулює питання адміністративної відповідальності за порушення корупційного

законодавства, постійно оновлюється, а тому теоретичне осмислення цього питання є актуальним і сприятиме систематизації такого законодавства і визначенню подальших напрямів його удосконалення та розвитку.

Аналізуючи положення чинного антикорупційного законодавства в означеній сфері, насамперед необхідно звернутися до норм Конституції України. Принципи демократичної, соціальної, правової держави, проголошені у ст. 1 Конституції України, містять важливий антикорупційний елемент [1, с. 16].

Слід зазначити, що чільне місце серед правових засад антикорупційного законодавства посідають норми міжнародних договорів. Загалом проблема запобігання та боротьби з корупцією є актуальною для багатьох держав світу, які лише роблять перші кроки у напрямі мінімізації такого негативного явища. відповідно держави, для яких питання корупції є нагальними, об'єднують свої зусилля з метою його подолання через розробку міжнародних договорів і їх ратифікацію.

Сьогодні Україною ратифіковано цивільну та кримінальну конвенції про боротьбу з корупцією, однак ми звернемо увагу саме на конвенцію ООН проти корупції. Також конвенція ООН проти корупції – один із найважливіших інструментів, який, на відміну від інших, є основою для міжнародних антикорупційних ініціатив всіх держав, які є членами ООН, тобто всесвітнім інструментом, що набуває дедалі більшої потужності та підтримки [2, с. 369–370].

Одним із нормативно-правових актів, що виконує провідну роль у системі корупційного законодавства та передбачає адміністративну відповідальність за його порушення, є Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [3]. Зокрема, глава 13-а (ст.ст. 172-4–1729-2) вказаного кодексу присвячена адміністративним правопорушенням, пов'язаним із корупцією, що зумовлено прийняттям нового закону «Про запобігання корупції», який розмежував корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією. Ця глава містить перелік діянь, у разі скоєння яких настає адміністративна відповідальність.

Санкціями вказаних статей передбачається адміністративна відповідальність переважно лише у вигляді штрафів, а в окремих випадках – з конфіскацією, позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. У кожній статті вказаної глави наявна примітка, в якій зазначаються особи, які є суб'єктами правопорушень. Зауважимо, що адміністративну відповідальність передбачено в КУпАП не лише за правопорушення, пов'язані з корупцією, які безпосередньо згадані в главі 13-а, а й за інші правопорушення, що також можуть бути визнані пов'язаними з корупцією або є суміжними з корупційними правопорушеннями.

Окрім матеріальних норм, у вказаному кодексі містяться і процесуальні норми, які стосуються правопорушень, пов'язаних із корупцією (ст.ст. 221, 250, 277 та ін.).

Законодавчим актом, що містить положення щодо адміністративної відповідальності за порушення антикорупційного законодавства, є також Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014, метою прийняття якого є визначення правових та організаційних засад функціонування системи запобігання корупції в Україні, змісту та порядку застосування превентивних антикорупційних механізмів, правил щодо усунення наслідків корупційних правопорушень [4]. Суттєвим положенням цього закону, на відміну від попереднього закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», є закріплення нового поняття – «правопорушення, пов'язане з корупцією» і, як наслідок, розмежування корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних із корупцією. якщо раніше адміністративна відповідальність наставала за умисне діяння, що містить ознаки корупції (корупційне правопорушення), то зараз така відповідальність настає за діяння, яке не містить ознак корупції, але порушує встановлені законодавством вимоги, заборони й обмеження (правопорушення, пов'язане з корупцією). Натомість корупційне правопорушення у нинішньому розумінні означає діяння, що містить ознаки корупції, за яке встановлено кримінальну, дисциплінарну та / або цивільно-правову відповідальність.

Правові засади адміністративної відповідальності за порушення антикорупційного законодавства є також у законі України «Про державну службу» від 10.12.2015 [5]. Оскільки державний службовець може бути притягнутий до адміністративної відповідальності, цей закон висвітлює основні моменти, що стосуються правового статусу державних службовців, наприклад, перелічено його основні обов'язки, серед яких – додержання вимог законодавства у сфері запобігання і протидії корупції, запобігання виникненню реального, потенційного конфлікту інтересів під час проходження державної служби тощо. Подібні до закону України «Про державну службу» норми містяться також у законі України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 07.06.2001, відповідно до ст. 20 якого посадові особи місцевого самоврядування, котрих притягнуто до відповідальності за корупційні правопорушення, підлягають звільненню з посади у порядку, визначеному законом України «Про місцеве самоврядування» [6].

Важливим нормативним документом, що стосується адміністративної відповідальності за порушення корупційного законодавства, є закон України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» [7]. Його дія спрямована на запобігання впливу на результати офіційних спортивних змагань корупційних правопорушень і порушень, пов'язаних із корупцією у сфері спорту. також означений нормативно-правовий акт визначає засади, особливості суб'єктів і заходів запобігання та виявлення зазначених порушень та усунення їх наслідків, а також відповідальність за них.

Серед підзаконних нормативних актів уряду, які є джерелами правового регулювання адміністративної відповідальності за порушення антикорупційного законодавства, доцільно виділити розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції» від 23.08.2017, прийняте на виконання законів, що регулюють питання відповідальності за порушення антикорупційного законодавства [8]. Так, Міністерством внутрішніх справ 04.07.2016 затверджено

інструкцію з автоматизованого обліку адміністративних правопорушень. Такий облік адміністративних правопорушень призначений для здійснення перевірки особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, на наявність (відсутність) даних про повторне протягом року вчинення однорідного правопорушення, за яке особу притягнуто до адміністративного стягнення, аналізу стану застосування адміністративного законодавства органами поліції та формування статистичної звітності.

На підставі викладеного нормативні акти, які стосуються адміністративної відповідальності за порушення корупційного законодавства, доцільно класифікувати за місцем у системі чинного законодавства України, що пов'язано з великою кількістю нормативних актів в означеній сфері. Запропонована класифікація не є вичерпною та має такий вигляд: 1) Конституція України, яка містить правові засади притягнення до адміністративної відповідальності; 2) міжнародні правові акти, чільне місце серед яких займають конвенції (конвенція ООН проти корупції, цивільна та кримінальна конвенції про боротьбу з корупцією); 3) нормативно-правові акти загальної та спеціальної дії; 4) підзаконні нормативні акти, які залежно від суб'єкта прийняття.

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Запобігання та протидія корупції: навчальний посібник / за ред. А. М. Михненко. К.: ДННУ «Академія фінансового управління, 2013. 666 с.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

5. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43.

6. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001 № 2493-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 33. Ст. 175.

7. Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань: Закон України від 03.11.2015 № 743-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 51. Ст. 472.

8. Про схвалення Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.08.2017 № 576-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-2017-%D1%80>.

Коць Є. П.

ад'юнкт кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1 ІПФПНП
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ПРОБЛЕМИ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ СТВОРЕННЯ НЕПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗАКОНОМ ВОСНІЗОВАНИХ АБО ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ

Приватна військова компанія (ПВК; англ. Private military company) – комерційне підприємство, що пропонує спеціалізовані послуги, пов'язані з охороною, захистом (обороною) кого-небудь і до чого-небудь, нерідко з участю у військових конфліктах, а також зі збором розвідувальної інформації, стратегічним плануванням, логістикою і консультуванням [1].

Вони офіційно зареєстровані, мають необхідні ліцензії та свої статути, розгалужені бізнес-структури. Про їхній авторитет свідчить, зокрема, те, що послугами приватних воєнних компаній (ПВК) користуються ООН, міжнародні гуманітарні організації, уряди демократичних країн.

На сьогодні існують різні тлумачення терміна «приватна воєнна компанія». Наприклад, у документах ООН застосовується термін «приватні воєнні та охоронні компанії» (ПВОК), під яким розуміються «приватні підприємницькі суб'єкти, які надають воєнні та/або охоронні послуги, незалежно від того, як вони себе характеризують».

Воєнні й охоронні послуги включають, зокрема, збройну охорону і захист людей та об'єктів, наприклад транспортних колон, споруд та інших місць; техобслуговування й експлуатацію бойових комплексів; утримання під вартою ув'язнених; консультування або підготовку місцевих військовослужбовців та охоронців» [2].

Фахівці Женевського Центру демократичного контролю за збройними силами трактують ПВК як «комерційні структури, що пропонують спеціалізовані послуги, які пов'язані з участю у війнах і збройних конфліктах, включаючи бойові операції, стратегічне планування, збір розвідувальної інформації, оперативну підтримку і логістику, підготовку, постачання, поставки, обслуговування» [3].

Американські політологи вважають, що «приватні воєнні компанії є не що інше, як орієнтовані на прибуток організації, які надають професійні послуги, пов'язані з веденням війни. Це корпоративні організації, які торгують воєнним мистецтвом, – включаючи рекомендації тактики бойових дій, стратегічне планування, збір розвідувальних даних, навчання військ і технічну допомогу» [4].

Резонансні події за участю приватних військових компаній у різних регіонах планети (Афганістані, Іраку, Сирії, деяких країнах Африки та Україні), звинувачення правозахисними організаціями представників окремих військових компаній у бандитизмі та масовому вбивстві людей, чисельних порушеннях прав людини, недотриманні прийомів, правил та звичаїв ведення війни, підняло на поверхню чимало правових питань та інших питань, що стосуються їхньої діяльності.

Отже, існування приватних військових компаній винесло на порядок денний в багатьох країнах світу чимало нових правових питань, а саме:

- чи повинна бути обмеженою монополія держави на легальне застосування сили, заходів державного примусу;

- чим діяльність приватних військових компаній відрізняється від найманства;

- за яких умов співробітники цих компаній можуть придбати, застосувати, перевозити зброю та інше спеціальне обладнання;

- як у міжнародному масштабі та на національному рівні має регламентуватися імпорт та експорт військових послуг;

- якими мають бути організаційні, фінансові, правові умови для того, щоб приватна військова компанія не перетворилася у бандитське угруповання;

- яким чином держава має контролювати діяльність приватних військових компаній, в яких випадках вона має нести за їхню діяльність матеріальну або іншу юридичну відповідальність.

Фахівцями у сфері приватного військового бізнесу наголошується на тому, що ключовою відмінністю приватних військових компаній від загонів найманців є те, що такі компанії контролюються державою та працюють в її інтересах. На сьогоднішній день об'єм світового ринку приватних військових послуг складає в порядку 100 млрд дол. США [5].

Проаналізувавши характер послуг, які можуть надаватися ПВК, відповідних документів міжнародних організацій та публікацій [6; 7] найбільш прийнятною виглядає наведена нижче типологія таких компаній.

- Компанії бойового забезпечення (military provider companies), які надають своїм клієнтам послуги з підтримання бойових дій їхніх сил безпеки та оборони (за термінологією НАТО – тактичну підтримку), включно з безпосередньою участю в бойових операціях. Утім, остання зі згаданих послуг сучасними ПВК не надається, принаймні офіційно.

- Военні консалтингові компанії (military consulting companies). Спеціалізуються на наданні послуг з планування, створення, реформування й розвитку сил безпеки та оборони, зокрема органів розвідки й контррозвідки, їхньої бойової та спеціальної підготовки тощо.

– Воєнні логістичні компанії (military support companies). Сфера їхньої діяльності охоплює обслуговування й експлуатацію складних систем озброєння, військової техніки та комп'ютерних систем; матеріально-технічне забезпечення військ; будівництво військових об'єктів.

– До ПВК відносять і приватні охоронні компанії (private security companies), які працюють в умовах воєнного конфлікту або в зоні підвищеного ризику, зокрема на території країн з нестабільною обстановкою. Хоча зазвичай вони здійснюють захист об'єктів та фізичних осіб, а не бойові дії, однак у районах воєнного конфлікту чітко розмежування між цими видами діяльності відсутнє.

– Окрему групу складають ПВК, які спеціалізуються на розвідувальній та контррозвідувальній діяльності. Їх мережа є практично закритою.

На сьогодні, діяльність приватних воєнних компаній в нашій країні не передбачена українськими законами та нормативними документами, а керується у своїй роботі міжнародними правовими актами.

Беручи до уваги нестабільну ситуацію на Сході України та проведення антитерористичної операції, вважаю за необхідне чітко прописати норми і правові коридори для використання ПВК для виконання тої чи іншої функції.

Необхідно пам'ятати про те, що є певні державні функції, які приватні воєнні компанії виконувати в принципі не можуть. Це ті функції, які безпосередньо пов'язані із заходами забезпечення національної безпеки. Тобто бійці ПВК очевидно мають дуже обмежені права в тому, щоб брати участь у бойових діях там, де бере участь регулярна армія країни. Для цього необхідне чітко врегулювати у правовому полі. Також, якщо бійців ПВК будуть залучати до забезпечення національної безпеки держави і вони будуть отримувати доступ до такої інформації, то вважаю за необхідне чітко прописати їх відповідальність.

У 2019 плани узаконити ПВК в Україні озвучив депутат Євген Дейдей – екс-командир спецбатальйону МВС «Київ-1» Його проект ще не опубліковано, однак у коментарі BBC NewsУкраїна політик розповів про його концепцію. Євген Дедей запевняє, що не планує узаконювати «приватні армії» для бізнесменів. Більше того, він хоче прописати норму про «Заборону використання ПВК на території України та всупереч державним інтересам» [8]

В Україні після набуття у 2012 р. чинності Законом «Про охоронну діяльність» створені умови для роботи приватних охоронних компаній з надання послуг з охорони власності та громадян, однак досі залишаються юридично неврегульованими питання діяльності ПВК. А отже, через прогалини в законодавстві ці компанії, керуючись принципом «що не заборонено, те дозволено», могли б надавати широкий спектр воєнних і безпекових послуг.

1. Вікіпедія. Приватна військова компанія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

2. Документ Монтрё о соответствующих международно-правовых обязательствах и передовых практических методах государств, касающихся функционирования частных военных и охранных компаний в период вооруженного конфликта. URL: <http://www.icrc.org/rus/resources/documents/misc/ihl1montreau.htm>.

3. DCAF Backgrounder. Приватні військові компанії. *Женевський Центр демократичного контролю за збройними силами*. URL: http://www.dcaf.ch/content/download/34962/525141/file/bg_private-military-companies_ukr.pdf.

4. Singer Peter. Corporate Warriors. The Rise of the Privatized Military Industry and Its Ramification for International Security. *International Security*. 2001. Vol. 26. № 3 (Winter 2001/02). P. 186.

5. Gillard E.-C. Business goes to war: private military/security companies and international humanitarian law. *International Review of the Red Cross*. September 2006. Vol. 88. №. 863. P. 525–572.

6. Уэсселер Р. Война как услуга / пер. с нем. Г. Сахацкого. М.: Столица1Принт, 2007.

7. Валецкий О. Частные военные компании, их создание, развитие и опыт работы в Ираке и других регионах мира. URL: <https://www.vrazved1ka.ru/main/analytical/valeckiy.html>.

8. Солдати удачі: чи можна легалізувати українські «приватні армії»? / В'ячеслав Шрамович. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-43645236>

Луцький Т. М.,
ад'юнкт кафедри кримінального права
і кримінології факультету № 1 ІПФНП
(*Львівський державний університет*
внутрішніх справ)

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ КВАЛІФІКУЮЧОЇ ОЗНАКИ «ВИМАГАННЯ НЕПРАВООМІРНОЇ ВИГОДИ»

Корупція є одними із чинників, які створюють реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку держави. Вона негативно впливає на всі сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини.

У законодавстві України із запобігання та протидії корупції останніми роками відбулися значні зміни, які стосуються відповідальності за злочини у сфері службової діяльності. Зокрема, визначено вичерпний перелік корупційних злочинів, змінено назву Розділу XVII Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України), яким передбачено кримінальну відповідальність не лише за злочини у сфері службової діяльності, а й у сфері професійної

діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; змінено диспозиції та санкції статей КК України, якими передбачено відповідальність за вчинення злочинів цієї категорії; встановлено заборону звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення корупційних злочинів у зв'язку з дійовим каяттям, примиренням винного з потерпілим, у зв'язку з передачею особи на поруки та у зв'язку із зміною обстановки.

У КК України поняття «корупція» та «корупційний злочин» відсутні. У ст. 45 КК України наведено перелік корупційних злочинів без відповідного визначення. Тому теоретично віднесення злочину до корупційного здійснюється за ознаками, що містяться у загальних положеннях Закону України «Про запобігання корупції». Відповідно до нього, корупційним є правопорушення, що містить ознаки корупції та вчиняється зазначеним в тому ж законі суб'єктом. Корупція неодмінно пов'язана з діями таких суб'єктів та з метою одержання або надання неправомірної вигоди. Саме неправомірна вигода є предметом корупційних злочинів або належить до суб'єктивних ознак: мотивує певні дії.

Враховуючи зазначене, розглянемо практику застосування судами такої кваліфікуючої ознаки, як «вимагання неправомірної вигоди».

Згідно з вироком Зміївського районного суду Харківської області від 20.04.2017 особу визнано винуватим та засуджено за ч. 1 ст. 368 КК України за одержання ним, службовою особою, неправомірної вигоди. На початку липня 2016 року О. звернувся до службової особи – начальника абонентського відділу Зміївського районного відділення енергозбуту «Харківенергозбут» з проханням щодо розробки та затвердження документації, необхідної для переведення житлового будинку на електроопалення та застосування тарифу побутовим споживачам електричної енергії, які використовують електротермічні засоби опалення приміщень житлових будинків. О. було надано перелік документів, необхідних для підключення електроопалення.

У подальшому в період з липня по серпень 2016 року О. звертався до обвинуваченого за додатковими консультаціями з приводу обсягу необхідних документів, частину яких передав службовій особі з подальшим наміром надати решту документації відповідно до встановленого переліку для вирішення питання про встановлення пільгового тарифу на електроопалення.

26.08.2016 О. у кабінеті приміщення Зміївського районного відділення енергозбуту «Харківенергозбут» передав обвинуваченому неправомірну вигоду в сумі 7000 гривень, після чого був затриманий співробітниками правоохоронних органів.

Органом досудового розслідування дії обвинуваченого було кваліфіковано за ч. 3 ст. 368 КК як прийняття службовою особою неправомірної вигоди за вчинення такою службовою особою в інтересах того, хто надає неправомірну вигоду, будь-якої дії з використанням наданої їй влади, поєднане з вимаганням неправомірної вигоди.

Розглядаючи кримінальне провадження, суд першої інстанції дійшов висновку, що органом досудового розслідування та стороною обвинувачення не надано будь-яких доказів про наявність у діях обвинуваченого кваліфікуючої ознаки, передбаченої ч. 3 ст. 368 КК, а саме, вимагання неправомірної вигоди, та кваліфікував його дії за ч. 1 ст. 368 КК.

Апеляційний суд обґрунтовано підтвердив правильність кваліфікації дій обвинуваченого за ч. 1 ст. 368 КК, зазначивши, що О. унаслідок відсутності у нього відповідно до «переліку» документів, зокрема, правовстановлюючих документів на житловий будинок, прагнув уникнути встановленої, тобто законної процедури вирішення питання щодо одержання пільгового тарифу на електроопалення, що виключає факт вимагання неправомірної вигоди. Наведене узгоджується з правовим висновком Верховного Суду України (далі – ВСУ), викладеним у постанові від 21.01.2016 (справа № 5-124к15),

відповідно до якого вимагання хабара виключається, якщо хабародавець зацікавлений у незаконній, неправомірній поведінці службової особи, прагне обійти закон, установлену процедуру вирішення того чи іншого питання, досягти задоволення своїх незаконних інтересів, одержати незаконні пільги, переваги тощо¹ [1].

Вироком Снігурівського районного суду Миколаївської області від 11.11.2013 засуджено двох осіб за вчинення злочину, передбаченого ч.4 ст. 368 КК України, із застосуванням кваліфікуючої ознаки – вимагання неправомірної вигоди [2].

Із законодавчого визначення та судової практики випливає, що така ознака, як вимагання неправомірної вигоди, може бути поставлена за провину за наявності трьох основних чинників: 1) ініціатором давання (одержання) неправомірної вигоди є службова особа – одержувач такої вигоди; 2) пропозиція про давання (одержання) неправомірної вигоди має характер вимоги (примусу), що підкріплюється відкритою погрозою, або створенням таких умов, які переконують хабародавця в наявності реальної небезпеки (прихована погроза) його правам та законним інтересам, що змушує його погодитися з вимогою одержувача неправомірної вигоди; 3) дії, виконанням (невиконанням) яких погрожує вимагач, зумовлені його службовим становищем і, головне, мають протиправний характер та спрямовані на заподіяння шкоди правам та законним інтересам особи, що дає неправомірну вигоду. Правильне визначення меж вимагання неправомірної вигоди пролягає через зміст прав та інтересів

¹ Примітка: у тезах вживаються терміни «хабар», «хабародавець», «хабароодержувач» враховуючи те, що здійснюється аналіз судової практики до набрання чинності ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією»).

особи (їх законність чи незаконність), можливість реалізації (захисту) цих прав та інтересів за допомогою неправомірної вигоди, законність чи незаконність дій службової особи, якими вона погрожує, у разі відмови від давання неправомірної вигоди, а також через спрямованість погроз службової особи на заподіяння шкоди правам та законним інтересам особи, що дає неправомірну вигоду.

Правова позиція з цього питання раніше неодноразово висловлювалась ВСУ у постановках: № 5-14кц12, № 5-13кц13, № 5-14кц13, № 5-28кц13, № 5-14кц15, № 5-47кц13, № 5-43кц13.

Так, ВСУ констатував, що вимагання неправомірної вигоди виключається, якщо хабародавець зацікавлений у незаконній, неправомірній поведінці службової особи, прагне обійти закон, установлену процедуру вирішення того чи іншого питання, досягти задоволення своїх незаконних інтересів, одержати незаконні пільги, переваги, уникнути заслуженої відповідальності, тощо. На відміну від цього, у разі, якщо винна особа з метою одержання хабара погрожує вчиненням або не вчиненням дій, які можуть завдати шкоди, що є визначальним, правам чи законним інтересам того, хто дає хабар, або створює такі умови, за яких особа не повинна була, але вимушена дати хабар із метою запобігання шкідливим наслідкам для своїх прав та законних інтересів, дії одержувача хабара слід розглядати як такі, що поєднані з вимаганням останнього.

Тобто законність прав та інтересів, які хабародавець захищає шляхом дачі хабара, є однією із основних і обов'язкових ознак вимагання.

Як убачається з формулювання обвинувачення, ОСОБА 3 з метою отримання у власність земельної ділянки на березі річки Дніпро для здійснення господарської діяльності з розвитку зеленого туризму, будівництва на цій землі розважального комплексу та готелів звернувся до ОСОБА 1 як голови Бериславської РДА з проханням про виділення йому землі за

межами населеного пункту у власність для ведення бізнесу. ОСОБА 1, погодився в разі отримання неправомірної вигоди передати у власність ОСОБА 3 обрану ним земельну ділянку розміром 24 га за умови оформлення її як для ведення особистого селянського господарства і з розрахунку по 2 га на одну людину, що передбачалось законом. Ці умови ОСОБА 3 були виконані: ним отримані від необхідної кількості осіб заяви про виділення їм по 2 га землі начебто для ведення особистого селянського господарства і довіреності на право оформлення цієї землі. У подальшому ОСОБА 1, схиляючи ОСОБА 3 до давання хабара у розмірі 850 000 доларів США, що становило 6 927 500 грн, за отримання земельної ділянки у власність, висловив останньому вимогу передачі йому хабара, погрожуючи віддати земельну ділянку іншим особам. Сприймавши дану погрозу як таку, що може заподіяти шкоду його праву на отримання земельної ділянки у власність, та з метою запобігти настанню негативних наслідків при отриманні у власність земельної ділянки для себе та осіб, за дорученням яких він діяв, ОСОБА 3 погодився дати хабар, який і передав у визначеній сумі довірений особі.

Тобто ОСОБА 1, використовуючи свої службові повноваження, домагався хабара від ОСОБА 3 за вчинення по суті протиправних дій з виділення земельної ділянки у власність ОСОБА 3 не для сільськогосподарського використання, а останній, даючи хабар, усвідомлював це і був зацікавлений у такій неправомірній поведінці службової особи, та, не маючи наперед визначених законом підстав для отримання у власність 24 га землі для ведення туристичного бізнесу, прагнув обійти закон, домогтися свого незаконного інтересу, в тому числі і шляхом одержання переваги в отриманні земельної ділянки у власність для здійснення підприємницької діяльності.

Правова оцінка фактичної та юридичної підстав кваліфікації діянь, які інкриміновані ОСОБА 1 та ОСОБА 2, дає підстави визнати, що касаційний суд в оскарженому рішенні

дійшов помилкового висновку про правильність наданої судами першої і апеляційної інстанцій кваліфікації дій засуджених за такою кваліфікуючою ознакою статті 368 КК, як одержання хабара, поєднаного з вимаганням.

Ураховуючи зазначене, а також те, що ОСОБИ 1 і ОСОБИ 2 інкримінувалось одержання хабара в особливо великому розмірі, і вони засуджені й за цією кваліфікуючою ознакою за частиною четвертою статті 368 КК України, ВСУ, діючи в межах своїх повноважень, вважає можливим змінити всі судові рішення щодо вказаних осіб, виключивши з їх мотивувальних частин кваліфікуючу ознаку частини четвертої статті 368 КК (в редакції 07.04.2011 року) – одержання хабара, поєднаного з вимаганням хабара, не передаючи справу на новий розгляд [3].

Враховуючи вище зазначене, приходимо до висновку, що, якщо винна особа з метою одержання неправомірної вигоди погрожує вчиненням або невчиненням дій, які можуть завдати шкоди правам чи законним інтересам того, хто дає неправомірну вигоду, або створює такі умови, за яких особа не повинна була, але вимушена її дати із метою запобігання шкідливим наслідкам для своїх прав та законних інтересів, дії одержувача неправомірної вигоди слід розглядати як такі, що поєднані з вимаганням останнього.

На відміну від цього, вимагання неправомірної вигоди виключається, якщо особа, яка пропонує неправомірну вигоду зацікавлена у незаконній, неправомірній поведінці службової особи, прагне обійти закон, установлену процедуру вирішення того чи іншого питання, досягти задоволення своїх незаконних інтересів, одержати незаконні пільги, переваги тощо.

1. URL: https://protocol.ua/ua/vs_kks_vimagannya_nepravomirnoi/

2. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/36806696>

3) URL: <https://oda.court.gov.ua/sud1590/pravovipoziciivsu/5-124ks15>

Максимович Р. Л.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін юридичного факультету
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОЦІНКА ПОТУРАННЯ ЗЛОЧИНУ

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови зазначено, що потурати означає не перешкоджати кому-небудь робити щось недозволене, варте осуду; не протидіяти чому-небудь [1, с. 1091].

Поширеним явищем є так зване «дахування», тобто коли службова особа сприяє підприємцю, а саме здійснює прикриття незаконних дій відповідної особи при здійсненні нею господарської діяльності. Також такий спеціальний суб'єкт злочину може сприяти чи не перешкоджати вчиненню злочинів підлеглими особами.

Традиційно в кримінально-правовій літературі потурання злочину оцінювалось як одна із форм причетності до злочину. Вважалося у теорії кримінального права, що вчинення суспільно небезпечного діяння, яке становить собою зазначену форму причетності має кваліфікуватися як зловживання владою або службовим становищем, оскільки таке незаконне використання службових повноважень може проявлятися в певних активних діях та бездіяльності. Разом із тим, впродовж останніх років відбулися зміни в Кримінальному кодексі (далі – КК) України, а відповідно і в позиції Верховного Суду України. Це, в свою чергу, вплинуло на способи зловживання владою або службовим становищем.

Так, Законом України від 13.05.2014 № 1261-УП були внесені зміни до пп. 3–4 примітки ст. 364 КК України, які стосувалися визначення поняття істотної шкоди як наслідку злочинів у сфері службової діяльності – вони були викладені у новій редакції [2].

Так, відповідно до п. 3 примітки до цієї статті КК України істотною шкодою у ст.ст. 364, 364¹, 365, 365², 367 вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. А згідно із п. 4 примітки до цієї статті КК України тяжкими наслідками у ст.ст. 364–367 вважаються такі наслідки, які у двісті п'ятдесят і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян [3].

Свою правову позицію щодо розуміння змісту нової (чинної на сьогодні) редакції кримінально-правових норм про відповідальність за зловживання владою або службовим становищем та перевищення влади або службових повноважень чітко та однозначно виклав Верховний Суд України у постанові Судової палати у кримінальних справах цього суду від 27.10.2016 (у справі № 5-99кс16). Верховний Суд України, зокрема, відзначив, що до набрання чинності Законом № 1261-VII, ознака «істотна шкода» у складах злочинів, передбачених ст.ст. 364–367 КК, розумілась як така, що охоплює і суспільно небезпечні наслідки у вигляді майнової шкоди, і наслідки у вигляді шкоди немайнової. Так, законодавець вживав у п. 3 примітки ст. 364 КК формулювання «якщо [істотна шкода] полягала (полягає) у заподіянні матеріальних збитків». Сполучник «якщо» прямо вказував на можливість заподіяння істотної шкоди у вигляді, відмінному від матеріальних збитків. Судова практика спрямовувалась відповідно до роз'яснення, даного в абзаці третьому пункту 6 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26.12.2003 № 15 «Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень»: «Якщо шкода полягає у заподіянні суспільно небезпечних наслідків нематеріального характеру, питання про її істотність вирішується з урахуванням конкретних обставин справи. Зокрема, істотною шкодою можуть визнаватися порушення охоронюваних Конституцією України чи іншими законами прав та свобод людини і громадянина (право на свободу й особисту недоторканність та недоторканність житла, виборчі, трудові, житлові права тощо), підриив авторитету та престижу органів державної влади чи органів місцевого

самоврядування, порушення громадської безпеки та громадського порядку, створення обстановки й умов, що утруднюють виконання підприємством, установою, організацією своїх функцій, приховування злочинів». З набранням чинності Законом № 1261-VII виклад п. 3 примітки ст. 364 КК зазнав змін, оскільки законодавець уже не використовує у нормативних визначеннях ознаки «істотна шкода» сполучник «якщо» і тому чинна редакція цього положення охоплює майнову шкоду, яка досягла розміру, що у 100 (сто) і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Водночас, Верховний Суд України відзначив, що, на його думку, заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або громадським чи державним інтересам, чи інтересам юридичних осіб, може становити не лише майнову шкоду, а й включати прояви немайнової шкоди, але тільки ті, які можуть одержати майнове відшкодування (як істотна шкода може враховуватися будь-яка за характером шкода, якщо вона піддається грошовій оцінці та відповідно до такої оцінки досягла встановленого розміру). Так, за конкретних обставин справи, наслідки нематеріального характеру, які піддаються грошовій оцінці (реальна шкода) та відповідно до такої оцінки досягли встановленого розміру («істотної шкоди» чи «тяжких наслідків») із заподіянням шкоди охоронюваних Конституцією України чи іншими законами прав та свобод людини і громадянина (соціального, політичного, морального, організаційного чи, іншого характеру), можуть бути із: спричинення фізичної шкоди – витрати на лікування чи протезування потерпілої особи; порушення законних прав та інтересів громадян – витрати на відновлення таких прав (виплати незаконно взятому під варту чи ув'язненому або незаконно звільненому з роботи чи навчання, відшкодування за невиконання судового рішення, компенсацію шкоди від поширення відомостей, які ганьблять особу тощо); політичної шкоди (витрати на проведення нових виборів та заходів антитерористичного характеру тощо); організаційної шкоди (витрати на відновлення роботи установи). При цьому Суд вважає, що у вирокі (ухвалі) має

бути чітко встановлено і доведено, що саме вчинення того чи іншого службового злочину стало причиною відповідних наслідків. Обчислення їх розміру також має бути належним чином підтверджено (в т.ч. цивільним позовом, як підтвердження факту та розміру реальної майнової шкоди) та не викликати сумніву [4].

Окремі судді Верховного Суду спробували піддати сумніву правильність такої правової позиції. Так, Колегія суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду ухвалою від 10.05.2018 передала справу на розгляд Великої Палати. Ухвалюючи таке судове рішення колегія суддів вказала, що вважає за необхідне відступити від правового висновку (за ч. 1 ст. 458 КПК, чинній до 15.12.2017, правової позиції), викладеного Верховним Судом України у постанові від 27.10.2016 № 5-99кс16. На відміну від вказаного правового висновку (правової позиції) колегія суддів вважала, що наслідки злочинів, передбачених ст.ст. 364, 365 КК, у виді істотної шкоди не можуть обмежуватись лише майновою шкодою, оскільки зазначені в законі відповідні права, свободи та інтереси, які порушуються внаслідок злочинних дій, не можуть бути зведені лише до такої шкоди. Тому, на думку колегії суддів, шкоду може бути визнано істотною і тоді, коли порушуються основні конституційні права і свободи людини та громадянина (право на життя, здоров'я, особисту безпеку і недоторканність, виборчі, трудові, житлові права тощо), які не можуть піддаватися грошовій оцінці [5].

В Ухвалі Верховного Суду від 04.07.2018 у справі № 1215/6523/13-к було зазначено, що необхідність такого відступу має бути обґрунтована сформульованою касаційним судом правовою позицією, відмінною від позиції Верховного Суду України, яка повинна мати на меті досягнення єдності та сталості судової практики. Правовою позицією визнається, зокрема, вмотивований погляд щодо інтерпретації кримінально-правових та кримінальних процесуальних норм до встановлених обставин кримінального провадження, у якому теоретично обґрунтовано спосіб вирішення правових колізій, долання прогалин у правовому регулюванні.

Проте, на думку Великої Палати, такої правової позиції у справі Колегія суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду не сформулювала. Наведені мотиви не є правовою позицією колегії суддів, адже з них не вбачається чому імперативні законодавчі положення, викладені у п. 3 примітки до ст. 364 КК, поширюються не на усі випадки заподіяння істотної шкоди, а також чому немайна шкода може бути визнана істотною з урахуванням обставин кримінального провадження. За таких обставин Велика Палата дійшла висновку про відсутність підстав для передачі справи на її розгляд [6].

Таким чином, варто зауважити, що в контексті вищевказаних змін до примітки ст. 364 щодо розуміння істотної шкоди нині не можна вести мову про такий спосіб зловживання владою або службовим становищем, як потурання злочинам, а тому, по суті, на цей час такі дії не є кримінально-карани.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку із виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським союзом візового режиму для України: Закон України від 13.05.2014 № 1261-VII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1261-18>

3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

4. Постанова судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 27.10.2016 (у справі № 5-99к16). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62692636>.

5. Ухвала Верховного Суду від 10.05.2018 (провадження № 51-1860км18). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74120971>.

6. Ухвала Верховного Суду від 04.07.2018 (у справі № 1215/6523/13-к). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75186621>.

Мармура О. З.,
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри кримінального права
і кримінології факультету № 1 ПФПНП
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

**ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ
КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ
АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ:
РЕЗУЛЬТАТИ АНАЛІЗУ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ**

Як свідчить аналіз судової практики, в Україні щороку зменшується кількість обвинувальних вироків за ст. 364 КК України «Зловживання владою або службовим становищем». Для ілюстрації проблеми можна навести деякі дані. За даними Генеральної Прокуратури України за 2018 рік з обвинувальним актом до судів було скеровано 250 кримінальних проваджень за цією статтею. Аналіз даних Єдиного реєстру досудових розслідувань виявив, що у 2018 році ухвалено лише 24 вироків за ст. 364 КК України, при чому тільки 6 з них передбачали визнання осіб винними.

Причинами такої ситуації, очевидно, з-поміж іншого, є й проблеми кримінально-правового регулювання кримінальної відповідальності за відповідні діяння.

Важко не помітити, що різке зменшення кількості вироків відбулося після набрання чинності змінами від 21.02.2014 та 13.05.2014, якими корисливі мотиви, інші особисті інтереси та інтереси третіх осіб замінювалися метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи, а поняття істотної шкоди та тяжких наслідків було обмежено виключно шкодою, що має майновий вимір. Звідси можна зробити висновок, що саме у зв'язку із зазначеними вище поняттями виникають складнощі.

Незважаючи на те, що поняття корисливого мотиву, інших особистих інтересів та інтересів третіх осіб, використані редакції ст. 364 КК України до 21.02.2014, визначені не були, а поняття неправомірної вигоди роз'яснене безпосередньо в тексті чинного КК України, застосування цієї статті після внесення змін не спростилося. Проблема приховується, найімовірніше, у доведенні мети отримання такої вигоди.

Мета одержання неправомірної вигоди, як обов'язкова ознака складу злочину, передбачає обов'язковість встановлення того, що умисел винного був спрямований саме на одержання ним чи іншою фізичною або юридичною особою такої вигоди. Проте навіть в обвинувальних вироках таке не встановлюється і не доводиться. Натомість суди лише обмежуються зазначенням того, що діяння вчинялося з відповідною метою, а інколи – навіть і цього немає. Наприклад у вирокі Миргородського районного суду Полтавської області від 15.04.2019, суд, розглянувши докази, дійшов до висновку: «зважаючи на викладене, обвинувачений ОСОБА_2 зловживаючи своїм службовим становищем, використовуючи його всупереч інтересам служби, діючи умисно в інтересах ТОВ «Веда Груп», ТОВ «Санбум», реалізував на їх користь необроблену деревину по заниженим цінам, що спричинило тяжкі наслідки у вигляді збитків державному підприємству ДП «Миргородський лісгосп» на загальну суму 424610,33 грн, тобто вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 364 КК України» [1]. Але те, що діяння було в інтересах когось, не означає, що у винного була мета ці інтереси реалізувати.

Таким чином, поняття «в інтересах третіх осіб» є значно ширшим за поняття «мета одержання неправомірної вигоди для іншої фізичної або юридичної особи, а тому введення у склад зловживання владою або службовим становищем такої ознаки як мета одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи, суттєво обмежило коло діянь, що охоплювалися ст. 364 КК України.

Стосовно доведення відповідної мети, то це, на мій погляд, є надзвичайно складним, за винятком хіба що випадків, коли вже задокументовано факт одержання винним неправомірної вигоди. Як видається, для цього необхідно, щоб винний певним чином повідомляв про таку мету іншим особам, або ж прийняв пропозицію або обіцянку надання такої вигоди від інших осіб, і це було належно та достатньо задокументовано.

Натомість включення в склад злочину мети, як його обов'язкової ознаки, на моє переконання, повинно здійснюватися лише в крайніх випадках, якщо виділити із сукупності певних діянь ті, що становлять суспільну небезпеку, неможливо по-іншому. Проте, це не стосується аналізованого випадку, оскільки, як свідчить попередня редакція статті, таке можливо і без регламентації мети.

Враховуючи сказане, вважаю, що більш правильним було б пов'язати кримінальну відповідальність за використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди, із вчиненням цих діянь у власних інтересах, чи в інтересах іншої фізичної або юридичної особи, визначивши зміст поняття цих інтересів безпосередньо в тексті КК України.

Така дефініція могла б мати такий вигляд: діяння вважається вчиненим у власних інтересах чи інтересах іншої фізичної або юридичної особи, якщо у результаті його вчинення службова особа, інша фізична або юридична особа одержала неправомірну вигоду, або ж створювалися умови для одержання ними такої вигоди.

Ще одна очевидна причина різкого зменшення кількості фактів засудження за зловживання владою або службовим становищем – зміна обсягу поняття істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб.

З однієї сторони, обмеження змісту цього поняття виключно шкодою, що має майновий вимір, позитивно відобразилося на визначеності кримінально-правового регулювання, адже до того, дане поняття частково було оціночним. Проте, з іншого боку, частина зловживань, що не заподіяли шкоди, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, однак спричинили істотну моральну, політичну, екологічну шкоду, шкоду життю або здоров'ю людини (на моє глибоке переконання, шкоду здоров'ю не можна ототожнювати із вартістю лікування; ви ж не погодилися б отримати перелом кісток взамін на компенсацію лікування навіть у подвійному розмірі), чи інші види шкоди, які неможливо чи не завжди можливо адекватно визначити у грошовому вимірі. Уявімо собі ситуацію, коли керівник медичного закладу, шляхом зловживання службовим становищем придбаває неякісні лікарські засоби, вартістю, меншою за 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що в подальшому відображається на стані здоров'я та тривалості лікування пацієнтів. Видається, що довести тут заподіяння істотної майнової шкоди буде надзвичайно складно.

Враховуючи сказане, обмеження змісту поняття істотної шкоди у ст. 364 КК України виключно шкодою, що має майновий вимір, несправедливо.

Попри наявність законодавчого визначення поняття істотної шкоди у ст. 364 КК України, судді допускають помилки у його тлумаченні. Відомо, що під шкодою у цій статті слід розуміти прямі збитки та упущену вигоду.

Проте у деяких суддів інше бачення змісту цього поняття. Так вироком Котовського міськрайсуду Одеської області від 04.04.2018 у справі № 505/2909/16-к [2], за ст. 364 КК України було засуджено директора ДП ДГ «Новоселівське» СГІ-НЦНС» за зловживання службовим становищем, що спричинило тяжкі наслідки, яке виявилось у направленні до Міністерства аграрної політики та продовольства України разом з іншими документами завідомо неправдивої довідки про відсутність заборгованості

перед бюджетом зі сплати податку з доходів фізичних осіб, та отриманні за результатами подання цих документів компенсації за програмою «Селекція в рослинництві» у сумі 963 500,00 грн. Як встановив суд, ці кошти були використані ДП ДГ «Новоселівське» на погашення боргів господарства, на виплату зарплати працівникам, на закупку паливно-мастильних матеріалів та погашення заборгованості по податках. Незважаючи на те, що підприємство мало права на отримання компенсації (порушення права мало місце лише в самій процедурі отримання) і використало її правомірно, суд ототожнив розмір збитків із розміром цієї компенсації. Таке видається неприпустимим, адже ні реальна шкода, ні упущена вигода в сумі 963 500,00 грн державі заподіяна не була, і в діяннях директора ДП ДГ «Новоселівське» вбачаються лише ознаки службового підроблення. Із наведеного прикладу випливає необхідність більш детальної регламентації поняття істотної шкоди та тяжких наслідків у ст. 364 КК України.

На підставі всього сказаного вище робимо висновок, що чинна редакція ст. 364 КК України є неналежною, призводить до не притягнення до кримінальної відповідальності за суспільно-небезпечні діяння, а часом і до несправедливого притягнення до такої відповідальності, і вимагає нагальних змін. Зокрема проведеним дослідженням обґрунтовано необхідність внесення змін в частині мети одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи, та визначення поняття істотної шкоди (тяжких наслідків).

1. Вирок Миргородського районного суду Полтавської області від 15.04.2019 у справі № 541/1700/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81157771>

2. Вирок Котовського міськрайсуду Одеської області від 04.04.2018 у справі № 505/2909/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73214535>

Міськів Д. М.,
аспірант кафедри кримінального права
і кримінології факультету № 1 ПФПНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЧИ ДОЦІЛЬНА БУЛА КРИМІНАЛІЗАЦІЯ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ?

Криміналізація будь-якого діяння повинна бути доцільною, обґрунтованою, і, відповідно, відповідати визначеним бодай у теорії кримінального права критеріям криміналізації.

Запровадження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації обумовлювалося прагненням законодавця посилити вплив держави на корупційні прояви. Така була офіційна версія. Однак, очевидним є той факт, що законодавчі «новели» останніх років швидше обумовлені вимогами окремих міжнародних інституцій, які, в тому числі, надають фінансову допомогу для проведення реформ, зокрема й правових.

Наявність відповідальності за вказане діяння в адміністративному та кримінальному законодавстві теж певним чином ставить знак питання щодо доцільності саме криміналізації декларування недостовірної інформації. Адже, як це визначено у КК, в непоодиноких випадках суспільна небезпека «істотно» зростає у разі вчинення такого ж діяння з різницею лише в один неоподатковуваний мінімум доходів громадян, або ж в один прожитковий мінімум для працездатних осіб (саме така одиниця визначена у ст. 366¹ КК України).

У доктрині кримінального права, традиційно, думки науковців щодо доцільності, чи, навпаки, недоцільності запровадження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації розділилися на дві прямо протилежні позиції.

Одні цілком логічно підтримують криміналізацію цього діяння, інші навпаки її заперечують.

Аргументи прихильників доповнення КК України ст. 366¹ наступні. Так, до прикладу, на думку К. К. Полькіна можна погодитися з позицією законодавця стосовно необхідності криміналізації декларування недостовірної інформації в Україні, що передусім необхідно для посилення протидії злочинам у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Тільки запровадження найбільш репресивного впливу за дії відповідного характеру може перетворити заповнення та подання публічними службовцями майнових декларацій на механізм реальної боротьби з корупцією [1, с. 152].

На підтримку цієї позиції інші дослідники вказують на те, що найважливіша норма в цьому напрямі наявна в ратифікованій Україною Конвенції ООН проти корупції 2003 року. Зокрема положення ст. 8 «Кодекси поведінки державних посадових осіб», де зазначено, що кожна держава-учасниця прагне, у належних випадках і згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, запроваджувати заходи й системи, які зобов'язують державних посадових осіб надавати відповідним органам декларації, *inter alia*, про позаслужбову діяльність, заняття, інвестиції, активи та про суттєві дарунки або прибутки, у зв'язку з якими може виникнути конфлікт інтересів стосовно їхніх функцій як державних посадових осіб [2].

Відповідно думки науковців, що підтримують запровадження кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації, зводяться до того, що в Україні справді існували об'єктивні підстави, які змусили законодавця не відмовлятися від криміналізації декларування недостовірної інформації під час прийняття нового антикорупційного законодавства України. Ці підстави виявилися настільки впливовими, що протидія зазначеному явищу без кримінально-правових заходів вважається неефективною. Основою антикорупційних заходів має стати законодавство, яке враховує міжнародні антикорупційні стандарти та досвід протидії корупції в зарубіжних державах. На сьогодні

в Україні вже розроблена й діє система заходів протидії цьому негативному суспільному явищу [1, с. 152].

Однак, слід вважати обґрунтованою й позицію тих вчених, які таку доцільність відкидають.

Очевидним є те, що кількість норм, які б передбачали відповідальність за корупційні прояви (парадокс у цій ситуації крім того полягає ще й у тому, що законодавець цей склад злочину до корупційних не відніс), а також суворість санкцій за такі діяння у нашій державі дивним чином не сприяють подоланню корупції. Відповідно проблему потрібно шукати деінде.

Як слушно з цього приводу зазначають окремі автори, високий показник сприйняття корупції громадянами фахівці пояснювали відсутністю реальної, а не вдаваної, політичної волі вищого керівництва держави протидіяти корупції, відсутністю дієвих реформ у цій сфері та неефективною діяльністю правоохоронних органів щодо виявлення корупційних правопорушень та притягнення винних осіб до відповідальності [1, с. 152].

Проти декларування майна (предметів розкоші й заощаджень у готівці) висувують кілька ключових заперечень, з якими важко не погоджуватися. По-перше, публікація інформації про такі активи становить безперечний інтерес для злочинців, а отже, може спричинити небезпеку для осіб, які подають декларації. По-друге, представлені посадовою особою відомості про заощадження в готівці і про майно, що не підлягає державній реєстрації, практично неможливо перевірити на повноту і достовірність. По-третє, посадові особи при подачі першої декларації можуть не занижувати, а завищувати суму готівкових коштів і вартість дорогого майна, щоб забезпечити собі можливість пояснення майбутніх витрат [2].

На думку В. П. Попович, декларування недостовірної інформації, саме по собі не досягає рівня суспільної небезпечності для того, щоб визнаватися злочином, як того вимагає ч. 1 ст. 11 КК. Теж саме стосується і умисного неподання зазначеної

декларації. Відтак, у цьому випадку цілком достатнім було б залишити чинну на разі редакцію ст. 172⁶ Кодексу України про адміністративні правопорушення (яку також пропонується змінити згаданим вище Законом), відповідно до якої, адміністративним проступком, у тому числі, визнається неподання декларації, а також подання завідомо недостовірних відомостей у ній. Тим більше, що ст. 172⁶ вказаного Кодексу зазнала останніх змін лише 13.05.2014 на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» [3].

З урахування зазначеного можна припустити, що робити остаточні висновки у цій дискусії зарано. Стан боротьби з корупцією, рівень її небезпеки, наявність в теорії кримінального права аргументованих позицій як прихильників, так і опонентів криміналізації декларування недостовірної інформації вимагає проведення подальшого ґрунтовного наукового пошуку.

1. Полькін К. К. Про обґрунтованість криміналізації декларування недостовірної інформації. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 1. С. 142–155.

2. Рубан К. П. Кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/5124/1/РЕАЛІЗАЦІЯ%20ДЕРЖАВНОЇ%20АНТИ%20КОРУПЦІЙНОЇ%20ПОЛІТИКИ%20В%20МІЖНАРОДНОМУ%20ВИМІРІ_p426-430%20%2B.pdf

3. Попович В. П. Окремі проблеми встановлення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації. *Репозитарій Національного Авіаційного університету*. 2015. URL: <http://dspace.nau.edu.ua/handle/NAU/13445>

Мороз Н. С.,
кандидат юридичних наук,
в.о. доцента кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПНП
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДІВ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ КОРУПЦІЄЮ

Велике значення у протидії корупційним проявам відведено адміністративному законодавству. Свідченням цього є чітка спрямованість Закону України «Про запобігання корупції» на широке застосування адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією.

У зазначеному Законі в ст. 1 «Визначення термінів» наведено тлумачення поняття «корупційне правопорушення», у якому законодавець зазначає, що це діяння, яке містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [1].

Адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією передбачена главою 13-А КУпАП «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією» [2].

Значимо, що чіткої дефініції поняття адміністративної відповідальності немає не лише у вітчизняному законодавстві, але й у науковій літературі. В теорії адміністративного права упродовж десятків років пропонувалися й продовжують розроблятися численні концепції щодо юридичної природи, внутрішнього змісту та логічного обсягу названого явища. Проте, існують певні особливості адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією [3].

По-перше. Суб'єктами відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією є спеціальні суб'єкти. Вони зазначені у відповідних статтях КУпАП з посиланням на ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», в якій наведено вичерпний перелік суб'єктів, що несуть відповідальність за вчинення правопорушень, пов'язаних із корупцією.

По-друге. За загальним правилом, відповідно до ст. 38 КУпАП, адміністративне стягнення може бути накладено не пізніш як через два місяці з дня вчинення правопорушення, а при триваючому правопорушенні – не пізніш як через два місяці з дня його виявлення, за винятком випадків, коли справи про адміністративні правопорушення підвідомчі суду (судді). Що стосується правопорушення, пов'язаного з корупцією, то стягнення може бути накладено протягом трьох місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення.

По-третє. Чинним КУпАП за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, передбачені два види стягнень: штраф і конфіскація.

По-четверте. Згідно зі ст. 255 КУпАП протоколи у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, мають право складати: уповноважені особи органів поліції; уповноважені особи органів Служби безпеки України; уповноважені особи Національного агентства з питань запобігання корупції; прокурор або уповноважена ним особа з числа працівників прокуратури.

По-п'яте. Для усіх категорій справ про адміністративні правопорушення КУпАП (ч. 1 ст. 257) передбачає, що протокол надсилається органу (посадовій особі), уповноваженому розглядати справу про адміністративне правопорушення, не зазначаючи при цьому терміну, протягом якого це необхідно здійснити. Винятком є адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією. Протокол про вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, разом з іншими матеріалами у триденний строк

з моменту його складення надсилається до місцевого загального суду за місцем вчинення правопорушення.

У разі вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, службовою особою, яка працює в апараті суду, протокол разом з іншими матеріалами надсилаються до суду вищої інстанції для визначення підсудності [2].

По-шосте. Відповідно до ч. 5 ст. 65 Закону України «Про запобігання корупції» особа, щодо якої складено протокол про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, якщо інше не передбачено Конституцією і законами України, може бути відсторонена від виконання службових повноважень за рішенням керівника органу (установи, підприємства, організації), в якому вона працює, до закінчення розгляду справи судом.

По-сьоме. Розгляд справ про вчинені адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, віднесено виключно до компетенції районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів (ч. 1 ст. 221 КУпАП).

По-восьме. При розгляді справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, передбачених статтями 172-4–172-9 КУпАП, присутність особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, є обов'язковою. У разі ухилення від явки на виклик органу поліції або судді районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду цю особу може бути органом поліції піддано приводу.

По-дев'яте. Строк розгляду справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, є загальним – 15 днів з дня одержання судом (суддею), правомочним розглядати справу, протоколу про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією та інших матеріалів справи. КУпАП передбачено випадки, коли строк розгляду справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, може зупинитися. Суд може зупинити строк розгляду справи у разі, якщо особа, щодо якої складено протокол про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, умисно ухиляється

від явки до суду або з поважних причин не може туди з'явитися (хвороба, перебування у відрадженні чи на лікуванні, у відпустці тощо).

По-десяте. Під час провадження у справі про вчинене адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, участь прокурора у розгляді справи судом є обов'язковою (ст. 250 КУпАП).

По-одинадцять. Відповідно до ч. 7 ст. 285 КУпАП постанова суду про накладення адміністративного стягнення за адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, у триденний строк з дня набрання нею законної сили направляється відповідному органу державної влади, органу місцевого самоврядування, керівникові підприємства, установи чи організації, державному чи виборному органу, власнику юридичної особи або уповноваженому ним органу для вирішення питання про притягнення особи до дисциплінарної відповідальності, усунення її згідно із законодавством від виконання функцій держави, якщо інше не передбачено законом, а також усунення причин та умов, що сприяли вчиненню цього правопорушення.

По-дванадцять. Особа, яка вчинила корупційне правопорушення або правопорушення, пов'язане з корупцією, однак судом до якої не застосовано покарання або на яку не накладено на неї стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, пов'язаного з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або такою, що прирівнюється до цієї діяльності, підлягає притягненню до дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку [4].

Таким чином активність дискусій щодо обговорення теми корупції є однією з найгостріших проблем сучасного суспільства. Разом із тим, це соціальне явище має давню історію і, як показує досвід, жодній із держав досі не вдалося її подолати, а чіткої дефініції поняття адміністративної відповідальності немає не лише у вітчизняному законодавстві, але й у науковій літературі. В теорії адміністративного права упродовж десятків років

пропонувалися й продовжують розроблятися численні концепції щодо юридичної природи, внутрішнього змісту та логічного обсягу названого явища.

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

2. Про запобігання корупції: Закон України від 31.08.2018 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

3. Бортник Н. П., Білінська Л. В. Адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2016. № 845. С. 28–33.

4. Константінов С. Ф., Братель С. Г. та ін. Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2016. С. 336.

Навроцька В. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін

юридичного факультету

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

ТЯГАР ДОКАЗУВАННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ КОРУПЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ

У ст. 63 Конституції України передбачено, що особа не несе відповідальності за відмову давати пояснення або показання щодо себе, членів сім'ї або близьких родичів, коло яких визначено законом. Науковці акцентують на тому, що

відмова підозрюваного (і обвинуваченого) від давання показань не може розглядатися як доказ їх вини.

Твердження про те, що тягар доведення факту вчинення злочину підозрюваним та обвинуваченим не може перекладатися на сторону обвинувачення, відображена у низці рішень Стразбургського суду (до прикладу, у §77 Рішення ЄСПЛ «Барбера, Мессере і Хабардо проти Іспанії» («Barbera, Messeque and Jabardo v. Spain») від 06.12.1988 № 10590/83) [1, с. 327–328]; §39 Рішення ЄСПЛ «Капо проти Бельгії» («Capeau v. Belgium») від 13.01.2005 № 4291/98 [2, с. 27]; §§74–76 Рішення ЄСПЛ «Сондерз проти Сполученого Королівства» («Saunders v. United Kingdom») від 17.12.1996 № 19187/91 [2, с. 278]; §58 Рішення ЄСПЛ «Гіні і Макгінесс проти Ірландії» («Heaney and McGuinness v. Ireland») від 21.12.2000 № 34720/97 [2, с. 221–222].

Водночас, окремі науковці (як вітчизняні, так і зарубіжні) висловлюють твердження про необхідність перегляду відповідного законодавчого підходу. Серед аргументів на користь такої позиції вони вказують на те, що ліберально-демократичний підхід (який базується не тільки на збереженні, а деколи й на розширенні прав підозрюваного та обвинуваченого) нерідко є малоефективним у боротьбі з наркобізнесом, торгівлею людьми, тероризмом, службовими зловживаннями. Тому прихильники такої точки зору вказують, що в окремих випадках на підозрюваного (обвинуваченого) треба покласти (звісно ж, за умови наступної регламентації законодавцем цього питання) обов'язок доводити свою невинуватість [3, с. 213–216; 4, с. 59; 5, с. 576; 6, с. 103–106; 7, с. 322–327; 8, с. 10].

Зокрема, різко виступив проти існуючої правової регламентації права підозрюваного (і обвинуваченого) не давати показань проти себе Б. Г. Розовський. Він, на основі аналізу справи Міранди, вказує на те, що положення, котре надає можливість підозрюваному не давати показань проти себе, часто суперечить інтересам жертв злочину та інтересам держави.

Дослідник переконаний, що іноді право не давати показань проти себе свідчить про відсутність найпростішої логіки у сучасній концепції вітчизняного кримінального процесу. Адже підозрюваному (та обвинуваченому) від імені держави надають можливість цій же державі фактично протистояти, на законній підставі ухилитися від відповідальності за вчинений злочин [9, с. 248–249].

Треба зазначити, що Б. Г. Розовський не вказує на те, що відмова від здійснення аналізованого права повинна бути повною; проте він стверджує, що право не давати показань проти себе повинно мати обмежену сферу застосування (зокрема, відповідні обмеження допустимі при загрозі національній безпеці).

Звісно, в дечому твердження науковця надто категоричні. Зокрема, не факт, що підозрюваний (обвинувачений) має хоч якийсь відношення до того, що є предметом розслідування. Цілком ймовірно, що такий учасник кримінального судочинства інкримінованого йому злочину не вчиняв, а кримінальне переслідування, здійснене стосовно нього, є абсолютно помилковим. А тому і ніякого «протистояння» державі не було взагалі.

Крім того, покладення на особу обов'язку доводити свою невинуватість може призвести до того, що загроза притягнення до відповідальності за невиконання цього обов'язку іноді може бути способом психологічного тиску на деяких підозрюваних, котрі хоч і не вчинили інкримінованого злочину, але, побоюючись призначення покарання і за це діяння, і за відмову давання показань, постануть перед доволі складним вибором.

Зрозуміло, що такі пропозиції, на перший погляд, виглядають еретичними, такими, що суперечать усталеним положенням кримінального процесу. Проте правозастосовна практика низки країн (причому практика ефективна) змушує задуматися, і, можливо, навіть переглянути свої позиції. Наприклад, в КПК Італії щодо окремих злочинів корупційного

спрямування у разі висування підозрюваним (обвинуваченим) алібі, тягар доказування «падає» на нього ж. Причому положення італійського процесуального закону достатньо жорсткі: такі дані повинні бути представлені саме на досудовому слідстві; в ході судового розгляду обвинувачений може представити відповідні дані лише за умов доведення ним того, що такі відомості є «нововиявленими» [10, с. 47–48]. Французький законодавець вважає, що якщо особа не може довести законність свого доходу, який відповідає стилю її життя, причому має постійні контакти з членами злочинної асоціації, то їй загрожує достатньо суворий штраф чи й, навіть, позбавлення волі. У Польщі з 2003 р. на обвинуваченого теж покладено тягар законності доходів. У Великобританії суттєво обмежено право на мовчання в підозрюваного (обвинуваченого), що полягає у покладенні на нього обов'язку доведення своєї невинуватості. Причому відповідний закон стосується підозрюваних у вчиненні не т.зв. «загально кримінальних» злочинів, він має відношення до підозрюваних в участі у діяльності організованих злочинних угруповань, корупції, тероризмі [11, с. 5]. Бельгійський законодавець теж повністю не поширює дію презумпції невинуватості на кримінальні провадження у т.зв. «формальних» злочинах (що пов'язані з недотриманням конкретних правил, передбачених в нормативних актах). Такі справи ґрунтуються на протоколах, складених працівником поліції, показання якого має особливе доказове значення. Щоб не бути засудженим на підставі такого протоколу, підозрюваний (обвинувачений) повинен представити докази, котрі спростовують підозру, викладену у протоколі [10, с.48].

Така ідея відображена і у ст. 20 Конвенції ООН проти корупції від 31.10.2003 (котра була ратифікована ВРУ і набула чинності в Україні 01.01.2010) [12]. У цій Конвенції сказано, про те що: «кожна держава-учасниця розглядає можливість вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочином умисного незаконного збагачення, тобто

значне збільшення активів державної посадової особи та які *вона не може раціонально обґрунтувати*».

Слід зазначити, що у своїх більш пізніх рішеннях Європейський суд з прав людини переглянув свій же підхід, він є менш категоричним та стверджує про те, що *«у випадках, прямо непередбачених національним законодавством, покладення на підозрюваного, обвинуваченого обов'язку доводити свою невинуватість буде сумісним із поняттям справедливого судового розгляду в системі кримінального судочинства»* (це до прикладу, Рішення ЄСПЛ «Ван Вондел проти Нідерландів» («Van Vondel v. Netherlands») від 23.03.2006 [2, с. 212–213]; §46, 48–49 Рішення ЄСПЛ «Грейсон і Барнем проти Сполученого Королівства» («Grayson and Barnham United Kingdom») від 23.09.2007 № 19955/05 та № 15085/06 [2, с. 275–277].

Видається, що проблема, пов'язана з деяким «відходом» від принципу презумпції невинуватості, може бути вирішена за умови, що в контракті з особами, яких приймають на потенційно корупціогенні державні посади, буде обумовлена їх згода на часткові, тимчасові обмеження їх прав у цій частині. Це, певна річ, потребує внесення відповідних коректив до деяких законодавчих актів, зокрема і до Закону «Про державну службу».

1. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції. Вид. 2-е, випр., доп. К.: Реферат, 2007.

2. Макбрайд Джеремі. Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес. К.: «К.І.С.», 2010.

3. Беницкий А. С., Розовский Б. Г., Якимов О. Ю. Ответственность за легализацию преступно приобретенных доходов в уголовном законодательстве Украины и Российской Федерации: монография / МВД Украины, Ин-т экон.-пр. исл. НАН Украины, Луган. гос. ун-т внутр. дел им. Э. А. Дидоренко, Восточноукр. нац. ун-т им. В. Даля. Луганск: РИО ЛГУВД им. Э.А. Дидоренко, 2008.

4. Волеводз А. Г. Международный розыск, арест и конфискация полученных преступным путем денежных средств и имущества: Правовые основы и методика. М.: ООО «Юрлитинформ», 2000.

5. Грошевий Ю. М. Вибрані праці / упорядники: О. В. Капліна, В. І. Маринів. Х.: Право, 2011.

6. Грошевий Ю. М. Концептуальні засади побудови проекту Кримінально-процесуального кодексу України. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики: матеріали 2-ї міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 8 жовтня 2010 р.): у 2 т. Одеса, 2010. Т. 2: Кримінальний процес, криміналістика, оперативно-розшукова діяльність та судова експертиза.*

7. Навроцька В. Тягар доказування у кримінальному процесі: необхідність перегляду традиційного підходу. *Вісник Львівського університету. Серія юридична.* 2013. Вип. 58.

8. Розовский Б. Г. Коррупция: от реалий прошлого к иллюзиям настоящего. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. Спеціальний випуск № 5. Проблеми реформування кримінальної юстиції: український контекст і міжнародний досвід.* Луганськ, 2011.

9. Розовский Б. Г. Ненаучные заметки о некоторых научных проблемах уголовного процесса: эссе. Луганск: РИО ЛАВД, 2004.

10. Чумаков А.В. Европейские стандарты в области прав человека в российском уголовном процессе: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. СПб., 2005.

11. Примаченко О. Кримінальна юстиція на порозі реформи. *Дзеркало тижня.* 2010. 14 серпня. № 29 (809). С. 5.

12. Конвенція ООН проти корупції від 31.10.2003. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

Пастух І. Д.,
кандидат юридичних наук, доцент,
т.в.о. завідувача кафедри публічного
управління та адміністрування
(*Національна академія внутрішніх справ*)

МЕЖІ СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ У КОНФЛІКТІ ІНТЕРЕСІВ

Чинний Закон України «Про запобігання корупції» [1] (далі – Закон) не містить загального визначення конфлікту інтересів, а його зміст розкривається через види конфліктів – потенційний і реальний. Аналіз цих понять надає можливість розкрити складові елементи конфлікту (реального чи потенційного), при наявності яких він може мати місце, а також сферу його виникнення. Ними є: 1) приватний інтерес; 2) службові чи представницькі повноваження; 3) суперечність (її об'єктивна можливість) між приватним інтересом і службовими чи представницькими повноваженнями.

Поняття та зміст представницьких повноважень закон не розкриває. Їх перелік визначений, як правило, у відповідних законах, що визначають правовий статус відповідних органів та наділених ними осіб. Так, представницький орган місцевого самоврядування – виборний орган (рада), який складається з депутатів і відповідно до закону наділяється правом представляти інтереси територіальної громади і приймати від її імені рішення. Президент України представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України тощо. Таким чином, представницькі повноваження надають можливість відповідним суб'єктам відповідно до закону від власного імені та/або за дорученням уповноважених суб'єктів (напр., територіальної громади, суб'єкта владних повноважень) вирішувати певне коло проблем і діяти в інтересах таких осіб.

Зміст та межі службових повноважень на законодавчому рівні не закріплені і розкриваються через призму службових злочинів: зловживання владою або службовим становищем; перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст.ст. 364–365 Кримінального кодексу України [2]) тощо, які переважно вчиняються службовими особами. Тобто коло таких осіб обмежується суб'єктами владних повноважень, посадовими особами державних чи комунальних підприємств, установ чи організацій, а також тими, що виконують такі функції за спеціальним повноваженням.

Як вірно зазначено у Методичних рекомендаціях щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів «коло службових повноважень визначається в посадових інструкціях, трудових договорах, іноді – в дорученнях тощо. Водночас, інструкції та інші документи визначають лише безпосередні повноваження конкретного службовця, в той час, як законом або іншим нормативно-правовим актом може додатково визначатися коло як безпосередніх, так і загальнослужбових повноважень» [3, с. 18]. Але й у цьому випадку йдеться про службовців, коло службових повноважень яких слід брати до уваги при вирішенні питання про наявність чи відсутність конфлікту інтересів.

Як свідчать положення Закону, коло осіб, на яких поширюються вимоги щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, значно ширше і виходить за межі службових повноважень. Відповідно до ч. 1 ст. 28 ними є, зокрема, особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, приватні виконавці, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи, визначені законом), представники громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, інші особи, які входять до складу різноманітних конкурсних комісій.

Розглянемо їх статус. Так, відповідно до ст. 3 Закону України «Про нотаріат» нотаріус – це уповноважена державою фізична особа, яка здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності [4]. Слід зауважити, що у сфері запобігання корупції нотаріусу забороняється лише використовувати свої повноваження з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки чи пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, а також займатися підприємницькою, адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування, у штаті інших юридичних осіб, а також виконувати іншу оплачувану роботу, крім викладацької, наукової і творчої діяльності. Про те, що йому забороняється вчиняти нотаріальні дії в умовах конфлікту інтересів у законі зазначається лише частково. Сферу приватного інтересу у таких випадках становлять чоловік чи дружина нотаріуса, його (її) та свої родичі (батьки, діти, онуки, дід, баба, брати, сестри), а також працівники даної нотаріальної контори та працівники, що перебувають у трудових відносинах з приватним нотаріусом.

Подібне положення закріплене у ст. 16 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [5], де зазначено, що приватному виконавцю забороняється виконувати рішення, якщо: 1) боржником або стягувачем є сам виконавець, близькі йому особи; 2) пов'язані з ним особи – юридичні та/або фізичні особи, відносини між якими можуть впливати на умови або результати їхньої діяльності чи діяльності осіб, яких вони представляють, з урахуванням таких критеріїв: виконавець безпосередньо та/або опосередковано (через пов'язаних осіб) володіє корпоративними правами юридичної особи, яка є стороною

виконавчого провадження, чи спільно з юридичною та/або фізичною особою, яка є стороною виконавчого провадження, володіє корпоративними правами будь-якої юридичної особи; виконавець має право та/або повноваження призначати (обирати) одноособовий виконавчий орган або колегіальний склад виконавчого органу/склад наглядової ради зазначених юридичних осіб. Про інші сфери приватного інтересу, зумовлені особистими, дружніми чи іншими стосунками, не йдеться.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про аудиторську діяльність», такою діяльністю визнається підприємницька діяльність, яка включає в себе організаційне і методичне забезпечення аудиту, практичне виконання аудиторських перевірок (аудит) та надання інших аудиторських послуг [6]. За аналогією з вище згаданими законами, заборони проведення аудиту стосуються прямих сімейних стосунків та особистого майнового інтересу (ст. 20)

Нормативне закріплення статусу та обмежень, пов'язаних із здійсненням професійної діяльності, можна продовжити оцінювачами, експертами, арбітражними керуючими, представниками громадських об'єднань тощо. Аналіз відповідних нормативно-правових актів свідчить про те, що зазначені особи відповідно до діючого законодавства не являються службовими і не здійснюють службові повноваження, а провадять незалежну професійну діяльність представляючи сферу приватного права. При цьому сфера їх приватного інтересу, закріплена законом, значно вужча за ту, що задекларована у Законі «Про запобігання корупції». Проте, це не суперечить тому факту, що такі особи наділені певними правами та обов'язками, які в сукупності складають їх повноваження неслужбового характеру. Як окрему неслужбову категорію повноважень аудиторів, оцінювачів, нотаріусів виділяє і кримінальне законодавство, яке передбачає окремі норми відповідальності для них у ст. 365-2 «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги» та ст. 368-4 «Підкуп особи, яка надає публічні послуги» [2].

Таким чином, виходячи із зазначених вище законодавчих визначень реального та потенційного конфлікту інтересів, можна

зробити висновок, що такі конфлікти можуть мати місце під час виконання лише службових повноважень, що значно звужує сферу їх виникнення і означає, що конфлікту інтересів у діяльності осіб, які надають публічні послуги, є представниками громадських формувань тощо не може бути у зв'язку з тим, що вони наділені іншими (неслужбовими і непередставницькими) повноваженнями, що суперечить положенням законодавства у сфері запобігання корупції.

В якості першочергових заходів усунення зазначених проблем пропонується: по-перше, у поняттях потенційного та реального конфлікту інтересів «службові чи представницькі повноваження» змінити на «службові, представницькі чи інші повноваження»; по-друге, спеціальні закони, що регулюють діяльність суб'єктів, що надають публічні послуги, доповнити нормами, які визначають, що на зазначених осіб поширюються вимоги щодо запобігання конфлікту інтересів, передбачені Законом України «Про запобігання корупції».

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 49. Ст. 2056.

2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів: Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 29.09.2017 № 839. URL: <https://nazk.gov.ua/metodychni-rekomendaciyi>.

4. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.

5. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02.06.2016. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 29. Ст. 535.

6. Про аудиторську діяльність: Закон України від 22.04.1993. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 23. Ст. 243.

Хитра О. Л.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
факультету № 3 ІПФПНП

Волошина О. В.,

курсант 3 курсу факультету № 3 ІПФПНП
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ЩОДО ПИТАННЯ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Корупція є однією із найнебезпечніших загроз правам людини, демократії, правопорядку, чесності та соціальній справедливості, вона перешкоджає економічному розвитку та загрожує належному і справедливому функціонуванню держави та суспільства загалом.

В основі корупційних відносин в Україні лежить можливість приватизувати будь-яке суспільне благо, навіть пристосувати і використати закон для тіньового обороту у власних інтересах. За різними оцінками, до 6,5% від своїх середньорічних доходів підприємці в Україні витрачають на хабарі посадовим особам. Проте причину існування корупції не можна звести лише до бюрократичних дій державних чиновників [1, с. 124].

За змістом виділяються такі групи безпосередніх причин та умов розвитку корупції:

– політичні (замкнутість системи управління, її повільний розвиток, відсутність системи виховання моральних якостей, відсутність державної ініціативи щодо створення незалежних недержавних структур для зростання активності населення у боротьбі з корупцією);

– економічні (несприятливий режим діяльності підприємств, відсутність прозорості багатьох економічних процесів тощо);

– правові (низький рівень відповідальності за корупційні діяння, нецілеспрямованість правоохоронних органів щодо виконання правових вимог у виявленні корупційних діянь, викритті винних у їх вчиненні);

– організаційно-управлінські (відсутність чіткої регламентації діяльності посадових осіб, поширеність у кадровій політиці випадків заміщення посад через знайомство);

– соціально-психологічні (нерозвиненість громадянської свідомості, професійна та моральна деформація частини керівників, що виявляється у поблажливому ставленні до корупції) та ін. [2].

В. В. Побережний виділяє такі причини виникнення корупції в системі органів державної влади:

1) зрощування державного апарату з підприємницьких та комерційними структурами, формування їхніх ділових відносин поза межами правового поля;

2) ставлення громадськості до існування корупції та сприяння її розвитку;

3) складність урядової структури бюрократичних процедур;

4) лобіювання прийняття та зміни нормативно-правових актів;

5) відсутність належного механізму здійснення ротації кадрів;

6) низький рівень оплати праці та надання соціальних послуг [4].

Окрім вищезазначених причин виникнення корупції, деякі дослідники також виділяють:

– причини, властиві для усіх чи майже усіх країн перехідного типу: відсутність тривалий час політичної та економічної стратегії формування нового суспільного ладу, недооцінка ролі державного регулювання у здійсненні цих перетворень, зокрема щодо діяльності управлінського апарату. За таких умов корупція використовується як спосіб ведення політичних і економічних справ в державі;

– причини, пов'язані з прорахунками у проведенні суспільних перетворень безпосередньо в Україні: декларативність багатьох реформаторських намірів та рішень влади; обмеженість, зволікання та непослідовність у проведенні реформ щодо демократизації управління суспільством, діяльності державного апарату, дерегуляції

та лібералізації економіки, підтримки підприємництва. І, як наслідок, випередження законодавця, вміле використання його прорахунків, активне попередження небажаних правових рішень через лобіювання своїх кримінальних інтересів у парламенті дозволяє організованій злочинності створювати нові форми корупційних схем;

– криміналізація економічних та інших соціальних відносин внаслідок недосконалої грошової та податкової політики, що спричиняє тінізацію економіки, гальмує розвиток цивілізованого підприємництва;

– пасивність правоохоронних та інших державних органів щодо притягнення винних у корупційних вчинках та інших незаконних операціях до відповідальності, що, крім інших негативних наслідків, стає для чиновництва стимулом безкарного вчинення корупційних діянь, призводить до моральної деформації, поширення корисливої мотивації службової діяльності;

– поширеність у суспільстві думки про корумпованість влади, припустимість, ефективність та невідворотність корупційних зв'язків і діянь, про небажання влади боротися з ними і навіть потурання їм, що призводить до зворотного впливу на формування у населення готовності та звички до використання корупційних відносин [4].

Підсумовуючи вищенаведене, ми можемо визначити такі причини корупції в системі органів державної влади: зрощування державного апарату з підприємницькими і комерційними структурами, формування їхніх ділових відносин поза межами правового поля; ставлення громадськості до існування корупції та сприяння її розвитку; складність урядової структури бюрократичних процедур; лобіювання прийняття та зміни нормативно-правових актів; відсутність належного механізму здійснення ротачії кадрів; невеликий рівень оплати праці та надання соціальних послуг.

1. Войтович Ю. В. Феномен корупції в органах внутрішніх справ: проблеми протидії. *Митна справа*. 2012. № 4 (82). Ч. 2. Кн. 1. С. 123–128.

2. Бутенко В. І. Природа і причини корупції в Україні. Перспективи розвитку та протидії корупції. URL: <http://www.jimagazine.lviv.ua/ji-junior/N32-1/butenko.htm>

3. Побережний В. В. Сутність та причини корупції в системі органів державної влади. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10pvvodv.pdf>

4. Калмиков О. О., Сінченко Д. В., Сорока О. О., Хавронюк М. І. Запобігання корупції: методичні рекомендації для місцевих активістів / за заг. ред. М. І. Хавронюка. К.: ФОП Москаленко О. М., 2017. 242 с.

Титко А. В.,
кандидат юридичних наук,
провідний науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності
(*Національна академія внутрішніх справ*)

ДИСКРЕЦІЙНІ ПОВНОВАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ЯК ФАКТОР РИЗИКУ

Зважаючи на рекомендацію 2.9 Стамбульського плану дій з боротьби проти корупції, де зазначається, що слід створити автономний спеціалізований орган з антикорупційних розслідувань, який повинен бути структурно незалежним від існуючих правоохоронних органів та органів безпеки, націлений на високопосадову корупцію та буде забезпечений адекватними гарантіями незалежності [1].

Якщо зважати на те, що в Україні існує низка органів, які покликані боротися та запобігати проявам корупції, серед них:

Генеральна прокурора, Міністерство внутрішніх справ, Національна поліція, Національне антикорупційне бюро, Національне агентство з питань запобігання корупції, то можна зробити висновок про те, що в Україні відсутній єдиний орган, який концентрує відповідні повноваження у сфері боротьби з корупцією. В Рекомендаціях Ради Європи вказано на створення нової централізованої антикорупційної структури, що часто зводиться до централізації функцій правоохоронних органів.

Національне агентство з питань запобігання корупції є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику.

Зокрема, Національне агентство з питань запобігання корупції забезпечує превентивну функцію, аналіз та моніторинг рівня корупції, перевірки декларацій всіх державних службовців і стилю їх життя, розкриття будь-якої інформації з приводу фактів корупції чи зловживання посадою.

Саме Національне агентство з питань запобігання корупції, відповідно до ст. 48 Закону України «Про запобігання корупції», забезпечує контроль та перевірку декларацій, а також такі види контролю: 1) щодо своєчасності подання; 2) щодо правильності та повноти заповнення; 3) логічний та арифметичний контроль.

Проте чітко у нормативно-правових актах не зазначено порядок визначення правильності та повноти заповнення декларації про майно, доходи, витрати та зобов'язання фінансового характеру, аби простежити порядок перевірки декларації про майно, доходи, витрати та зобов'язання фінансового характеру з метою визначення законодавчих прогалин, які можуть породжувати корупційні ризики під час декларування майна.

Зауважмо, що наступним етапом є повна перевірка декларації, яка здійснюється протягом дев'яносто днів з дня

подання декларації і полягає у з'ясуванні достовірності задекларованих відомостей, точності оцінки задекларованих активів, перевірки на наявність конфлікту інтересів та ознак незаконного збагачення. Такому виду перевірки підлягають декларації службових осіб, які: 1) займають відповідальне та особливо відповідальне становище; 2) займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків; 3) подані іншими суб'єктами декларування у разі виявлення у них невідповідності за результатами логічного та арифметичного контролю [2].

Знову ж таки перелік посад, які мають високий рівень корупційних ризиків, затверджує Національне агентство з питань запобігання корупції, що має занадто широкі дискреційні повноваження, оскільки чітких законодавчо закріплених критеріїв визначення посад, що мають такий ризик не існує.

Своєю чергою, під дискреційними повноваженнями розуміють різні види повноважень посадових органів. Зокрема, Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає «дискрецію» як вирішення посадовою особою або державним органом якого-небудь питання за власним розсудом; відповідно «дискреційний» – той, що діє за власним розсудом [3].

В міжнародній практиці існує власне пояснення дискреційним повноваженням. Так, відповідно до Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи № R(80)2, прийнятої Комітетом Міністрів 11.03.1980 на 316-й нараді, під дискреційними повноваженнями розуміють прийняття рішення, що здійснюють з певною свободою розсуду, тобто прийняття рішення, яке вважає за потрібне винести орган [4].

Основними ознаками дискреційних повноважень є: 1) здійснення на власний розсуд оцінки юридичного факту; 2) здатність самостійно на власний розсуд обирати одну із форм реагування на цю подію; 3) уповноваження органу або посадової особи на власний розсуд обирати міру публічно-правового

впливу, його вид, розмір, спосіб реалізації; 4) дозвіл обрання форми реалізації своїх повноважень через видання нормативного або індивідуально-правового акта; 5) самостійне визначення строку та порядку здійснення юридичного впливу; 6) надання права на власний розсуд визначати спосіб реалізації управлінського рішення [5].

Методологія під корупціогенними факторами розглядає: а) нечітке визначення функцій, прав, обов'язків і відповідальності органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; б) створення надмірних обтяжень для одержувачів адміністративних послуг; в) відсутність або нечіткість адміністративних процедур; г) відсутність чи недоліки конкурсних (тендерних) процедур [6].

Отже, в контексті розгляду проблеми удосконалення законодавства щодо дотримання антикорупційних вимог слід сказати саме про дискреційні повноваження як одного із шляхів зростання корупційних ризиків у суспільстві. Наділення посадових осіб Національного агентства з питань запобігання корупції правом на власний розсуд визначати порядок правильності та повноти заповнення декларації про майно, доходи, витрати та зобов'язання фінансового характеру є наданням зеленого коридору поширенню корупції та стимулюванню зростання рівня корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень. Коли буде зручно провладній силі, вона за допомогою маніпулятивного впливу зможе впливати на так званих «дисидентів нової влади».

Це і породжуватиме зростання індексу корупції, що полягає в наділенні посадових осіб дискреційними повноваженнями, – сукупністю прав та обов'язків, делегованих державними органами посадовим особам, що надають можливість на власний розсуд визначити зміст управлінського рішення, яке приймається, або можливість вибору на власний розсуд одного з декількох варіантів управлінських рішень.

Єдиним шляхом вирішення цієї проблеми є удосконалення законодавства шляхом прийняття закону, де було б чітко визначено повноваження Національного агентства з питань запобігання корупції у сфері притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією.

1. Спільні перший та другий раунди оцінювання. Оціночний звіт, затв. GRECO на 32-у пленарному засіданні у м. Страсбург, 19–23.03.2007. Doc. GRECOEVALI-IIRep (2006) 2E. Art. 101. 50 p. URL: http://www.coe.cooperation/corruption/GRECO_Ukr.pdf.

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: Перун, 2005. С. 298.

4. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи № R (80) 2 стосовно здійснення адміністративними органами дискреційних повноважень, прийнята Комітетом Міністрів 11.03.1980 на 316-й нараді заступників Міністрів. *Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід та пропозиції для України* / авт.-упоряд. В. П. Тимошук. К., 2003. С. 469–479.

5. Методичні рекомендації «Запобігання і протидія корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування у відповідності до Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції». URL: [http://perechinrda.gov-ua.1gb.ua/info/107/index.html](http://perechinrda.gov.ua.1gb.ua/info/107/index.html)

6. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи: Наказ Міністерства юстиції України від 23.06.2010 № 1380/5. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.

Чернега Ю. О.,

здобувач

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК АКТИВНОЇ ТА ПАСИВНОЇ ФОРМИ ПІДКУПУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Висновок щодо наявності цієї ознаки у родовому понятті підкупу частково спростовується завдяки аналізу тексту чинного КК України, адже в окремих випадках законодавець, встановлюючи відповідальність за активну форму підкупу, не встановлює її за пасивну форму.

Так, щодо так званого процесуального підкупу (ст. 386 КК України) кримінальній відповідальності підлягає лише особа, яка надає неправомірну вигоду, а той, хто її одержує, – ні. Нам видається, що тут ми маємо справу із прогалиною у кримінально-правовому регулюванні, а не із специфікою кримінально-правової політики. Адже «забуття» встановлення кримінальної відповідальності за пасивний підкуп у цьому випадку очевидно не сприяє ефективній протидії відповідним негативним суспільним явищам. Зрозуміло, що підкуплений свідок тепер вже на відміну від виборця, якщо внаслідок одержання ним неправомірної вигоди вчинить якесь суспільно небезпечне діяння, що визнається законом злочином, – він може бути притягнений до кримінальної відповідальності за таке діяння, але не за сам факт одержання неправомірної вигоди.

У зв'язку із наведеним, пропонуємо передбачити у КК України окрему статтю, яка б встановлювала кримінальну відповідальність за підкуп свідка або потерпілого. Викласти таку статтю можна було б у такій редакції:

«Стаття 386¹ Підкуп свідка або потерпілого

1. Пропозиція чи обіцянка свідкові або потерпілому неправомірної вигоди за відмову від давання показань, давання

завідомо неправдивих показань чи надання таким особами неправомірної вигоди за таку поведінку в інтересах того, хто пропонує, обіцяє або надає неправомірну вигоду, або в інтересах третьої особи, –

карається...

2. Прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання свідком або потерпілим неправомірної вигоди за відмову від давання показань, давання завідомо неправдивих показань в інтересах того, хто пропонує, обіцяє або надає неправомірну вигоду, або в інтересах третьої особи, –

карається...»

Таким чином, ситуацію можна виправити шляхом внесення у КК відповідних змін. Аналізована ситуація до жовтня 2015 року була характерна і для політичного підкупу (на той час – ст. 157 КК України). Однак, законодавець виправив ситуацію, підкресливши при цьому тенденцію уніфікації підстав відповідальності за підкуп.

Правова природа складів злочинів, що утворюються поведінкою двох осіб, які вступають у заборонену кримінальним законом угоду, на думку багатьох вчених, все ще чекає свого дослідника. При цьому, видається, можемо констатувати такі положення:

– активний та пасивний підкуп становлять одну двосторонню угоду купівлі-продажу спеціальних можливостей спеціального суб'єкта: влади, службового становища, повноважень, можливості приймати участь у виборах чи референдумі, давати показання, висновок тощо;

– при цьому слід мати на увазі те, що хоча угода і є двосторонньою, вона одночасно є однією та єдиною для обидвох сторін: не можна одержати неправомірної вигоди, якщо немає того, хто її пропонує, обіцяє або надає, так само як і не можна надати неправомірної вигоди, якщо немає того, хто її одержує;

– у цій угоді обидві сторони діють кримінально-протиправно. Коли у вчинення вказаної угоди втручається посередник, то він не створює окрему самостійну угоду з двома сторонами, а виступає у якості допоміжної ланки у самій угоді

підкупу. Без сумнівів, посередник виконує свої специфічні функції, переслідує свої інтереси, у тому числі, можливо й матеріальні. Але він як посередник в угоді не вчиняє жодної дії, яку не могли б вчинити ті, хто надають чи одержують непропорційну вигоду, діючи без особи посередника.

Аналізуючи роль «третьої особи» у кримінально-протиправній угоді підкупу, у спеціальній літературі, зокрема, зазначається, що, виконуючи дії із ведення переговорів або з прийняття чи вручення предмету хабара, посередник виконує частину дій сторін угоди давання–одержання хабара, однак від цього посередник не стає і не може стати жодною зі сторін угоди. Ставши якою-небудь зі сторін цієї угоди, посередник самоліквідується як посередник. Одночасно посередник не може існувати без якої-небудь зі сторін відповідної угоди: тільки при взаємодії з обома сторонами він знаходиться посередині між сторонами або виступає як посередник. Тим самим посередник приречений завжди перебувати всередині угоди давання–одержання хабара, бути її органічною складовою частиною, зберігаючи при цьому свою специфічну функцію сприяння успіху вчинення угоди двома її самостійними сторонами [1, с. 429–430].

Таким чином, угода підкупу за участі «третьої особи» – посередника – є хоч і багатосторонньою, але, тим не менш, єдиною для всіх сторін. Відповідно, єдність угоди вказує на єдність та спільність поведінки сторін такої угоди. Об'єктивно у цій угоді є дві сторони, які вчиняють угоду між собою і виступають як виконавці угоди (виконавці злочину), і є посередник, який надає допомогу сторонам і виступає як особа, яка сприяє вчиненню іншими особами злочину – вчинення злочинної угоди двома її сторонами, а отже, виконує передбачену ч. 5 ст. 27 КК України роль пособника злочину.

Питання кримінальної відповідальності особи, яка є посередником у підкупі, є достатньо складною проблемою, яка однозначно не розв'язана у кримінальному праві України [2]. Як відомо, «скриню Пандори» відкрило виключення з тексту Особливої частини КК України самостійної кримінально-

правової заборони щодо посередницьких дій у, спочатку, хабарництві, а потім – підкупі.

Практика протидії злочинам, пов'язаним із підкупом, свідчить про те, що достатньо часто надання неправомірної вигоди передбачає фізичне переміщення відповідного предмета та вручення його безпосередньо спеціальному суб'єкту чи іншим вказаним посереднику особам. Характер вчинюваних дій залежить від того, в якій формі виражена неправомірна вигоди, готівкові гроші чи безготівкові гроші, майно чи послуги тощо. Посередник одержує завдання від того, хто підкупує передати конкретний предмет точно визначеному спеціальному суб'єкту або від спеціального суб'єкта – прийняти та передати йому предмет від визначеної особи і виконує такі дії у точній відповідності з одержаним дорученням. При цьому немає значення, за чийм дорученням, активного чи пасивного учасника підкупу, виконує свої дії посередник.

Слід мати на увазі також, що дії посередника передбачають його участь не просто у переміщенні неправомірної вигоди у речовому виразі у просторі, а саме переміщення між учасниками кримінально-протиправної угоди. При цьому не обов'язково, щоб посередник вступав у особистий контакт із кожною зі сторін. Дії будуть посередницькими і у тому випадку, коли посередник зі сторони суб'єкта активного підкупу вручить неправомірну вигоду посереднику зі сторони спеціального суб'єкта, рівно як будуть визнаватися посередницькими й аналогічні дії представника спеціального суб'єкта. Якщо ж посередник суб'єкта активного підкупу вчиняє переміщення неправомірної вигоди, не вручаючи її спеціальному суб'єкту чи його посереднику, то це не посередництво у підкупі у власному смислі слова, а пособництво суб'єкту активного підкупу у наданні неправомірної вигоди. Такі дії залишаються в рамках інституту співучасті в підкупі. Так, якщо за дорученням керівника підприємства його водій переніс предмет неправомірної вигоди у службовий автомобіль, то водій є пособником в наданні неправомірної вигоди, і коли водій

відвозить керівника до місця одержання неправомірної вигоди, він також залишається фактично пособником.

При цьому слід нагадати також про те, що переміщення вже одержаної спеціальним суб'єктом неправомірної вигоди не є співучастю у одержанні неправомірної вигоди і розцінюється через призму причетності до злочину, якщо воно не було обіцяне заздалегідь.

Незважаючи на те, що посередницькі дії є допоміжними та оцінюються як пособництво у активному чи пасивному підкупі, вони не позбавлені самостійності у своєму об'єктивному прояві. З цієї причини не може розглядатися як посередництво у підкупі супроводження відповідно суб'єкта активного підкупу чи спеціального суб'єкта як до місця вчинення злочину, так і у процесі надання-одержання неправомірної вигоди.

Нагадаємо, що у нашій правовій системі немає самостійного складу посередництва у підкупі і відповідні дії повинні бути оцінені із використанням конструкцій інституту співучасті у злочині. Проте залишається відкритим питання про повернення до тексту КК України такого самостійного складу для підсилення протидії корупції. Тим більше, що у спеціальній літературі такі пропозиції лунають: «... ми вважаємо за доцільне введення спеціальної статті в КК України, яка передбачала б відповідальність за посередництво у хабарництві» [3, с. 138].

Підтримуючи загалом таку ідею, зазначимо, що, виходячи із особливої ролі посередника та його суспільної небезпеки, кримінально-правова протидія посередництву буде ефективнішою тоді, коли така протидія спрямовуватиметься на конкретний злочин, а не на співучасть у формі пособництва, яка, очевидно, є менш суспільно небезпечною.

На підставі аналізу наукових визначень кримінально-правових понять пособництва, посередництва, надання та одержання неправомірної вигоди та з урахуванням змодельованих ймовірних форм посередництва у підкупі, можна дійти висновку про доцільність встановлення кримінальної відповідальності за посередництво в окремій статті КК України.

Така стаття, очевидно, повинна бути включена до Розділу XVII КК України «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» за номером 369⁴ КК України та охопити усі можливі фактичні випадки посередництва. Адаптуючи наявні у кримінально-правовій науці пропозиції [4, с. 123–124], запропонуємо передбачити у відповідній нормі відповідальність за: 1) фізичне посередництво – передача неправомірної вигоди від однієї особи до іншої; 2) інтелектуальне посередництво – налагодження контакту між сторонами кримінально-правової угоди підкупу; 3) підбурювання до активного підкупу – дії, метою яких є виникнення наміру у суб'єкта активного підкупу на надання неправомірної вигоди із використанням особливого становища посередника; 4) посередництво, за якого особа, яка надає неправомірну вигоду, інтереси якого є предметом «угода підкупу» не знає про те, що кошти (або їх частина), які були передані посереднику, будуть використані як неправомірна вигода, який, своєю чергою, забезпечить реалізацію інтересів «фактичного надавача вигоди»; 5) наявність у ланцюгу підкупу двох або більше посередників, дії яких не підпадають ні під надання неправомірної вигоди, ні під її одержання.

Редакція відповідної статті КК може виглядати так:
«Стаття 370¹ Посередництво у підкупі

1. Посередництво у підкупі, а саме передавання неправомірної вигоди в інтересах іншої особи, або сприяння підкупу між іншими особами, а так само діяння, спрямовані на виникнення наміру запропонувати, пообіцяти або надати неправомірну вигоду, особам, зазначеним у статтях 160, 354, 368, 368³, 368⁴; 369², 369³, 386¹ цього Кодексу, або наміру одержати таку вигоду цими особами, –
карається ... »

Міркування щодо кримінально-правової оцінки «третьої особи» у структурі кримінально-протиправної угоди підкупу не повинно відсувати на другий план те, що у дійсності існує єдина подія злочину як об'єднана та узгоджена взаємодія всіх

учасників такого злочину. У тому числі цілком можливо констатувати об'єктивну наявність співучасників єдиного злочину. Поза вказаної співучасті немає і не може бути самого підкупу. Саме тому деякі автори пропонують вважати давання–одержання хабара за старою термінологією, або підкупу за новою, необхідною співучастю.

Специфіку такого роду злочинів складає обов'язковість поведінки двох або більше суб'єктів в одній злочинній події – злочинній багатосторонній угоді. Однак в інтересах диференціації кримінальної відповідальності законодавець передбачає самостійну відповідальність кожної зі сторін такої угоди. При цьому він встановлює таку відповідальність в окремій статті, як у випадку із пропозицією, обіцянкою або наданням неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України) та прийняття пропозиції, обіцянки або одержанням неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України). В інших випадках така відповідальність встановлюється у окремих частинах однієї статті, як у випадку із підкупом особи, яка надає публічні послуги (ст. 368⁴ КК України), або в одній частині статті як у випадку із протиправним впливом на результати офіційних спортивних змагань (ст. 369³ КК України).

За кримінальним законом оцінюється персонально поведінка кожної зі сторін кримінально-протиправної угоди підкупу, й їх поведінка кваліфікується роздільно як самостійний злочин без урахування конструкцій інституту співучасті.

На складність застосування конструкцій інституту співучасті у злочині до оцінки поведінки сторін кримінально-протиправних угод вказує й існування угод, в яких поведінка тільки однієї сторони визнається злочином. В таких випадках поведінка «незлочинної сторони» угоди у судовій практиці не оцінюється ні як самостійний злочин, ні як співучасть у злочині іншої сторони угоди. Так, збут холодної зброї (ч. 2 ст. 263 КК України) передбачає наявність її набувача, який, однак, не підлягає кримінальній відповідальності за придбання такої зброї, рівно як й

за співучасть у збуті зброї, яка ним набувається. Хоча, думається, що це не зовсім вірно, адже якщо ініціатива у відповідній формі виходила від покупця холодної зброї, не бачимо підстав не притягати його за підбурювання до збуту таких предметів.

Сказане стосується й процесуального підкупу. Ми не бачимо перешкод встановити кримінальну відповідальність за всі форми пасивного підкупу для спеціальних суб'єктів процесуального підкупу.

Теорія співучасті ще не виробила свого однозначного ставлення до визначення співвиконавства у двох самостійних злочинах (у наданні та одержанні неправомірної вигоди) і співучасті в таких злочинах у формі посередництва. Поки що ж відповідно до діючого порядку як самостійні злочини розглядається поведінка сторін кримінально-протиправної угоди підкупу, а посередники та інші особи, які сприяють їх вчиненню, розглядаються крізь призму співучасті (організація, підбурювання та пособництво) у злочині, який вчиняється тільки однією зі сторін, а саме, тією стороною, в чий інтересах чи за чийм дорученням діють вказані співучасники. При цьому їх поведінка оцінюється у повній відповідності з правилами кваліфікації співучасті у злочині, в тому числі, й з питань стадій вчинення злочину у співучасті, співучасті у злочині зі спеціальним суб'єктом тощо.

1. Бабий Н. А. Кваліфікація взяточництва по уголовному праву Беларуси и России: монографія. М.: Юрлитинформ, 2014. 720 с.

2. Плекан В. В. Кримінальна відповідальність за посередництво у наданні та (або) одержанні неправомірної вигоди: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького, 2016. 20 с.

3. Груздур О. Посередництво у хабарництві: кримінально-правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 2. С. 137–139.

4. Горбачев Д. М. Кримінально-правова оцінка посередництва у хабарництві. *Теоретичні та прикладні проблеми сучасного кримінального права*: матеріали II міжнародної науково-практичної конференції (м. Луганськ, 19–20 квітня 2012 р.) / упорядники: Є. О. Письменський, Ю. Г. Старовойтова; МВС України, Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. С. 120–124.

Шліхта Ю. Ю.,
курсант 2-го курсу
факультету № 2 ПФПНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

МІЖНАРОДНА ВЗАЄМОДІЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Корупція – складне соціальне, політичне та економічне явище, яке зачіпає всі країни. Корупція підриває демократичні інститути, уповільнює економічний розвиток та сприяє нестабільності. Тим не менш, існує низка країн, де корупція знаходиться на дуже низькому рівні. Так, Нова Зеландія, Данія, Фінляндія та Швеція регулярно займають високі позиції в рейтингу найменш корумпованих країн світу за індексом сприйняття корупції. Ці країни поділяють загальний набір характеристик, які зазвичай співвідносяться з нижчим рівнем корупції.

Вважається, що поряд з ефективним законодавством, боротьба з корупцією передбачає участь громадськості та механізми прозорості. Недавні дослідження показують, що в країнах з розвинутою демократією свобода преси позитивно співвідноситься з контролем корупції. Всі ці країни – Фінляндія, Данія, Швеція та Нова Зеландія – мають високий ВВП на душу

населення; показники грамотності досягають близько 100%; пріоритетна увага приділяється, наприклад, таким правам людини як гендерна рівність, інформаційна свобода, безпека та інші економічні, соціальні та культурні права [2].

Найменш корумповані країни, як правило, мають давні традиції державної відкритості, громадянської активності та соціальної довіри в поєднанні з механізмом прозорості та відповідальності, що дозволяє громадянам контролювати своїх політиків та тримати їх відповідальними за свої дії та рішення.

Разом із тим, питання корупції були предметом наукового інтересу А. Ф. Волобуєва, Н. С. Карпова, О. М. Костенка, В. В. Лисенка, М. І. Мельника та ін.

Існує декілька стратегічних напрямів, які є загальні для всіх цих країн:

– відкрита інформація про бюджет виключає можливість марно витратити і незаконно привласнювати державні кошти, тому країни повинні прагнути сприяти відкритості інформації, а також поширювати участь громадян через бюджетну складову; так, наприклад, індекс відкритого бюджету показує, що Швеція дозволяє громадянам оцінювати, як їх уряд розпоряджається державними коштами;

– кодекси поведінки державних службовців. Данія зобов'язує міністрів щомісяця оприлюднювати інформацію про дорожні витрати та подарунки;

– правова база, яка передбачає кримінальну відповідальність за широке коло пов'язаних із корупцією дій, а також незалежну та ефективну судову систему.

Найменш корумповані країни мають більше свободи преси, доступ до інформації про державні витрати та незалежні судові системи. Ці характеристики є незамінними у боротьбі з корупцією [2].

На мою думку, одним із найвагоміших факторів антикорупційної політики для держав є міжнародна взаємодія при розслідуванні корупційних правопорушень.

У зв'язку з тим, що корупція останнім часом набуває транснаціонального характеру, виникає потреба в співпраці з іноземними правоохоронними органами, та звернення до останніх за правовою допомогою як на стадії досудового слідства, так і на стадії судового розгляду, зокрема коли йдеться про кримінальне правопорушення, вчинене або має своє продовження на територіях більш ніж однієї держави. Правова допомога у кримінальних провадженнях полягає у виконанні компетентними органами однієї держави дій, проведення яких необхідне для розслідування кримінального провадження, його розгляду в суді або виконання призначеного покарання в іншій державі [3].

Міжнародна правова допомога – це проведення компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду або для виконання вироку, ухваленого судом іншої держави або міжнародною судовою установою (ст. 541 КПК) [4]. Запит у порядку надання правової допомоги – це звернення, доручення, клопотання, вимога, прохання іноземної держави чи України в особі її уповноважених органів про надання міжнародної правової допомоги.

Міжнародну правову допомогу в кримінальних провадженнях поділяють на такі види:

- проведення процесуальних дій;
- екстрадиція, тобто видача осіб для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку суду;
- здійснення кримінального переслідування;
- передача засуджених осіб для подальшого відбування покарання.

Особливу увагу хотілось би звернути саме на екстрадицію.

Екстрадиція – видача особи державі, компетентними органами якої ця особа розшукується, для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку (ст. 541 КПК) [4]. Відповідно до ст. 2 Європейської конвенції про видачу правопорушників, вона здійснюється у зв'язку із

правопорушеннями, які караються за законами запитуючої сторони та запитуваної сторони позбавленням волі або згідно з постановою про утримання під вартою на максимальний термін не менше одного року чи більш суворим покаранням [1].

Існують такі види екстрадиції:

- міжнародна правова допомога, яка здійснюється при проведенні процесуальних дій;
- кримінальне провадження у порядку перейняття;
- визнання та виконання вироків судів іноземних держав;
- передача засуджених.

Вимогу до іншої держави про видачу підозрюваного формулює і направляє Генеральний прокурор України за поданням прокурора, який здійснює нагляд за розслідуванням справи, а вимогу про видачу підсудного направляє Міністр юстиції України за поданням суду, в провадженні якого знаходиться справа.

Міністерство юстиції України після вивчення та перевірки матеріалів у разі належного їх оформлення, наявності підстав і відсутності перешкод, передбачених Конвенцією, готує і в якомога коротший термін надсилає відповідному органу іноземної держави запит про видачу особи в Україну для притягнення до кримінальної відповідальності або для приведення до виконання вироку суду (ст. 558 КПК) [4].

Отже, слід зауважити, що корупція – це комплекс багатьох проблем, які мають безліч соціальних та політичних наслідків. Оскільки ця проблема є інтернаціональною, було б розумно пришвидшити та модернізувати процедуру екстрадиції, а також співпрацю між державами. Це б допомогло скоротити рівень корупції на 30%, що, своєю чергою, є маленьким кроком до великої мети.

1. Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13.12.1957. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 49. С. 2048.

2. Corruption perceptions index 2014. *Transparency International*: веб-сайт. URL: <https://www.transparency.org/cpi2014/%20results>

3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 49. С. 2048.

4. Кримінально-процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

Ярмошевич Н. М.,
курсант 2-го курсу
факультету № 3 ІПФПНП
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ОКРЕМІ ВИПАДКИ КОРУПЦІЙНИХ ДІЯНЬ ПІД ЧАС ОГОЛОШЕННЯ ПІДОЗРИ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Сьогодні корупція загрожує правопорядку, демократії та правам людини, руйнує державне управління, чесність та соціальну справедливість, перешкоджає конкуренції та економічному розвитку, загрожує стабільності демократичних інститутів і моральним засадам суспільства. Негативно корупція впливає і на довіру між громадянами і службовими особами, які виконують публічні повноваження.

Відповідно до ст.1 Закону України «Про запобігання корупції» [1], корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки або пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка або пропозиція чи надання неправомірної вигоди службовій особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Так, як далі йтиметься про неправомірну вигоду, доцільно буде розкрити це поняття більш ширше. Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», неправомірною вигодою є грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи не грошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують беззаконних на те підстав. Тобто неправомірна вигода – це набуття незаконним шляхом певних благ.

На думку А. В. Савченко, вчинення службовою особою корупційного злочину спричиняє широкий спектр негативних кримінально-правових наслідків, що стосуються звільнення від кримінальної відповідальності, призначення покарання, звільнення від покарання та його відбування, зняття судимості, а також підстав для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру [2, с. 22].

Розглядаючи можливість здійснення корупційних діянь в контексті ст. ст. 277, 278 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) [3] (складання та вручення письмового повідомлення про підозру), можна визначитись з тим, що особою, яка наділена службовими повноваженнями, є прокурор або слідчий. Тобто у випадку вчинення ними корупційних діянь саме ці особи будуть нести кримінальну відповідальність.

Згадаємо, що, відповідно до ст. 3 КПК, прокурор – це особа, яка обіймає посаду відповідно до Закону України «Про прокуратуру» [4], та діє у межах своїх повноважень, а слідчий – це службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, органу Державної кримінально-виконавчої служби України, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень.

Відповідно до ст. 36 КПК, прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням,

уповноважений повідомляти особі про підозру; щодо слідчого, то він може повідомляти особі про підозру лише за погодженням із прокурором (ст. 40 КПК) [3]. Окрім вказаного, згідно з ст. 278 КПК, письмове повідомлення про підозру вручається особі в день його складення слідчим або прокурором не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту затримання такої особи. У разі якщо особі не вручено повідомлення про підозру після двадцяти чотирьох годин з моменту затримання, така особа підлягає негайному звільненню. Звичайно, що при наявності корупційної складової у діях або слідчого, або прокурора, а також враховуючи багатокомпонентний порядок повідомлення особі про підозру, може мати місце неможливість оголошення підозри.

З метою зменшення корупційних проявів слід покращити соціальну складову рівня життя як прокурора, так і слідчого, а також умови праці, зокрема слід звернути увагу на індекс навантаження кожного з них.

Отже, протидія корупції під час складання та вручення письмового повідомлення про підозру є важливим аспектом кримінально-процесуального права, який потребує уваги не лише юристів-науковців, а й юристів-практиків.

1. Про запобігання корупції: Закон України від 04.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

2. Савченко А. В. Корупційні злочини в Україні: проблеми кримінально-правового розуміння. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 14–24.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

4. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

ЗМІСТ

Благута Р. І.	
Протидія корупції як запорука утвердження демократії (вступне слово).....	3
Ангеленюк А.-М. Ю., Долинюк Х. Т.	
Протидія корупції під час процесуального керівництва прокурором на стадії досудового розслідування.....	5
Бесага І. В.	
Прогалини у освітньому законодавстві як сприятливий чинник для корупції	9
Братковський В. М., Сукмановська Л. М.	
До питання моменту виявлення адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією (в контексті несвоечасного подання суб'єктами декларування без поважних причин декларації)	12
Бурда С. Я., Поліщук Н. І.	
Правова основа звільнення від покарання у зв'язку з хворобою за вчинення корупційних злочинів.....	18
Винник А. О.	
Практика застосування спеціальної конфіскації за вчинення корупційних злочинів	21
Висоцька І. Б.	
Корупція та її наслідки для економіки	26
Висоцький В. М.	
Підвищення заробітних плат публічним службовцям як фактор протидії корупції	28
Височанський М. Р.	
Корупція як загроза економічній безпеці.....	31
Воробчак М. М., Ангеленюк А.-М. Ю.	
Оцінка судом огляду або обшуку приміщення чи іншого володіння особи як можливий прояв корупції.....	34
Газдайка-Василишин І. Б.	
Незаконне збагачення: українська історія однієї кримінально-правової норми	38

Гап'як С. С., Сибірна Р. І.

Значення Вищого антикорупційного суду
у протидії корупції в Україні45

Гнатюк Б. І.

Розвиток поняття «корупція» в українському законодавстві48

Дідик Н. І.

Повноваження Національного агентства
з питань запобігання корупції54

Дуфенюк О. М.

Перевірка доброчесності поліцейських:
поняття, види та міжнародна практика58

Єсімов С. С.

Математичні аспекти дослідження корупції в Україні
у контексті розвитку інформаційного суспільства64

Жидецький Ю. Ц., Пряхіна Н. О.

Розвиток самості особистості як засіб запобігання корупції68

Йосифович Д. І.

Проблемні питання реалізації
Антикорупційної стратегії в Україні72

Килівник А. Ю.

Суттєві зміни у майновому стані:
з якого часу настає відповідальність76

Ковалів М. В.

Інформаційні аспекти боротьби з корупцією78

Костовська К. М., Хатнюк Ю. А.

Адміністративно-правове забезпечення відповідальності
за корупційні правопорушення82

Коць Є. П.

Проблеми методики розслідування створення
непередбачених законом воєнізованих
або збройних формувань87

Луцький Т. М.

Практика застосування кваліфікуючої ознаки
«вимагання неправомірної вигоди»92

Максимович Р. Л.	
Кримінально-правова оцінка потурання злочину	99
Мармура О. З.	
Окремі проблеми кримінальної відповідальності за зловживання владою або службовим становищем: результати аналізу судової практики	104
Міськів Д. М.	
Чи доцільна була криміналізація декларування недостовірної інформації?	109
Мороз Н. С.	
Адміністративно-правова характеристика видів правопорушень, пов'язаних із корупцією	113
Навроцька В. В.	
Тягар доказування при розслідуванні злочинів корупційної спрямованості	117
Пастух І. Д.	
Межі службових повноважень у конфлікті інтересів	123
Хитра О. Л., Волошина О. В.	
Щодо питання подолання корупції в Україні	128
Титко А. В.	
Дискреційні повноваження Національного агентства з питань запобігання та протидії корупції як фактор ризику	131
Чернега Ю. О.	
Взаємозв'язок активної та пасивної форми підкупу у кримінальному праві України	136
Шліхта Ю. Ю.	
Міжнародна взаємодія при розслідуванні корупційних кримінальних правопорушень	144
Ярмошевич Н. М.	
Окремі випадки корупційних діянь під час оголошення підозри на стадії досудового розслідування	148

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО
ВИЯВЛЕННЯ, ПРИПИНЕННЯ ТА ПРЕВЕНЦІЇ
КОРУПЦІЙНИХ ПРОЯВІВ

*Матеріали постійно діючого науково-практичного семінару
24 травня 2019 року*

Опубліковано в авторській редакції

Підписано до друку 14.11.2019 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 8,95

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.